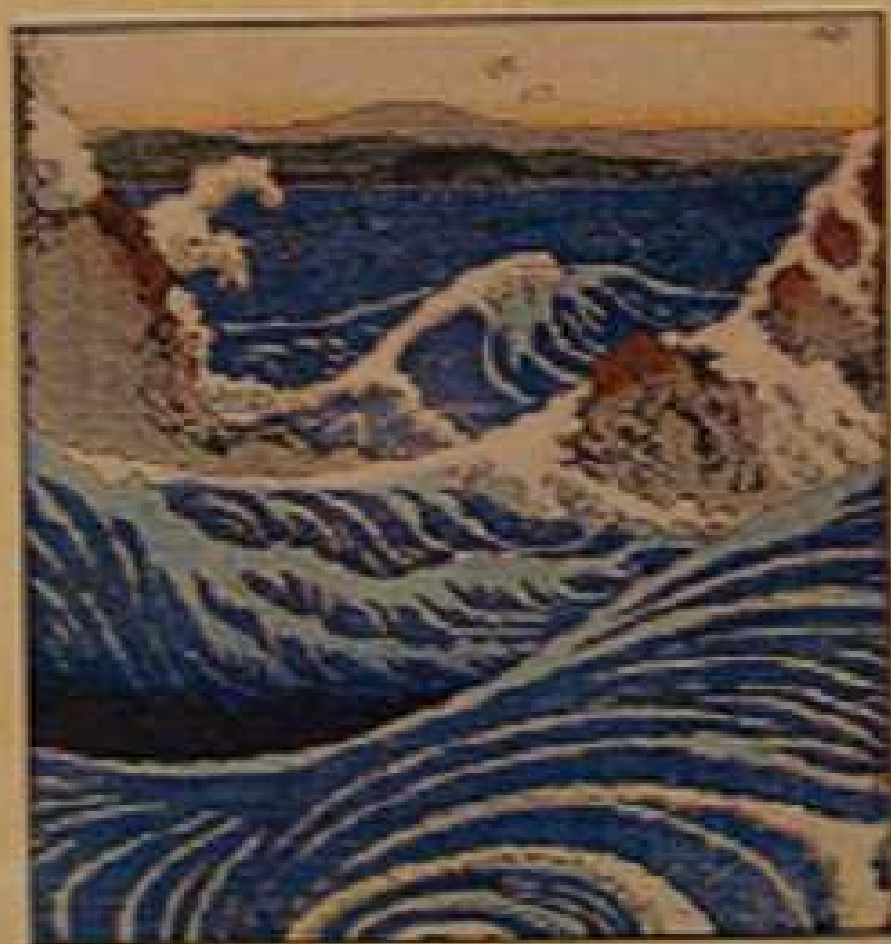

БИБЛИОТЕКА АЛБАТРОС

Alessandro Bariko

ОКЕАН MORE

ТРЕЦЕ ИЗДАНИЕ

Alesandro Bariko
OKEAN MORE

Za Moli, moju voljenu prijateljicu

Knjiga prva
GOSTIONICA ALMAJER

1.

Pesak u nedogled, između poslednjih brežuljaka i mora – *mora* – na hladnom vazduhu jednog već skoro minulog popodneva, blagoslovenog vetrom koji uvek duva sa severa. Žal. I more.

Moglo bi biti savršenstvo – prizor za božanske oči – svet koji se dešava i to je sve, nemo postojanje vode i zemlje, završeno i potpuno delo, istina – *istina* – ali spasonosno ljudsko zrnce još jedanput koči mehanizam tog raja, detalj sam po sebi dovoljan da zaustavi čitav veliki aparat neumoljive istine, nešto sasvim beznačajno, ali položeno na pesak, jedva primetan trzaj na površini te svete ikone, sićušni izuzetak koji se smestio na savršenstvu beskrajne obale. Izdaleka, tek crna tačka: u praznini, ništavilo jednog čoveka i jednog štafelaja.

Štafelaj je tankim uzicama privezan za četiri kamena što leže na pesku. Njiše se jedva primetno na vetru koji uvek duva sa severa. Čovek je u dubokim čizmama i širokoj ribarskoj jakni. Stoji, naspram mora, premećući među prstima tanku kičicu. Na štafelaju, platno.

Nalik je stražaru – ovo *moramo* shvatiti – koji nečujno brani taj deo sveta od tihe navale savršenstva, sasvim mala pukotina koja uništava tu veličanstvenu scenografiju bitisanja. Jer uvek je tako, i sam nagoveštaj čoveka dovoljan je da naruši spokoj onog što bi već sledećeg trena moglo postati *istina*, ali netom uzmiče i ponovo postaje iščekivanje i pitanje, sve zbog jednostavne i bezmerne moći tog čoveka koji je procep i otvor, mala vrata kroz koja se u bujicama vraćaju pripovesti i nepregledan niz onoga što *bi moglo* biti, beskonačan rascep, veličanstvena rana, staza od stotine hiljada koraka gde ništa više neće moći da bude istinito, ali sve *će biti* – baš kao što jesu koraci te žene umotane u ljubičasti plašt, pokrivene glave, koja polako premerava žal, prateći liniju koju za sobom ostavljaju talasi, i zdesna nalevo premrežava već nedostižno savršenstvo velike slike trošeći nemilice razdaljinu koja je deli od čoveka i njegovog štafelaja sve dok ne stigne na samo nekoliko koraka od njega, a onda tik pored njega, gde postaje tako jednostavno i prirodno da se zastane i, u tišini, posmatra.

Čovek se ne okreće, uopšte. I dalje netremice gleda u more. Tišina. S vremena na vreme umače kičicu u bakarnu šolju i prekriva platno tek ovlašnim tragovima. Meke čekinje ostavljaju za sobom senku

prozračno blede koprene koju vetar smesta suši izvlačeći na površinu onu pređašnju belinu. Voda. U bakarnoj šolji je obična voda. A na platnu, ništa. Ništa što se može *videti*.

Duva, kao i uvek, severni vetar i žena se skuplja u svom ljubičastom plaštu.

– Plasone, danima već radite ovde. Šta će vam sve te boje koje nosite sa sobom ako nemate hrabrosti da ih upotrebite?

Ovo ga izgleda osvešćuje. Ovo ga je pogodilo. Okreće se da vidi ženino lice. A kad progovara, ne čini to zato da bi joj odgovorio.

– Molim vas, ne pomerajte se – kaže.

Zatim primiče kičicu ženinom licu, neznatno okleva, prislanja je na njena usta i lagano vuče od jednog do drugog ugla usana. Čekinje postaju karmin-crvene. On ih gleda, tek ovlaš ih umače u vodu, i podiže pogled ka moru. Na usnama žene ostaje sen jednog ukusa koji je nagoni da pomisli "morska voda, ovaj čovek morem slika more" a to je pomisao koja izaziva žmarce.

Ona se već odavno okrenula, i sad je ponovo premeravala beskonačni žal matematičkom brojanicom svojih koraka, a vetar evo svojim krilima dodiruje platno da osuši jedan titraj ružičaste svetlosti, koji obnažen lebdi u belini. Satima bismo mogli posmatrati to more, i to nebo, i sve ostalo, ali u takvoj boji ne bismo pronašli ništa. Ništa što se može *videti*.

Po njega dolazi, svake večeri, jedan čamčić, nešto malo pre zalaska sunca, kad mu voda već dospe do srca. To je njegova želja. Penje se u čamčić, unosi štafelaj i ostalo, i polako kreće kući.

Stražar odlazi. Njegova dužnost je okončana. Opasnost je prošla. U zalasku gasne ikona koja još jednom nije uspela da postane sveta. Sve zbog tog čovečuljka i njegovih kičica. A sad kada je otišao, nema više vremena. Tama prekida sve. Ne postoji ništa što u tami može da postane *istinito*.

2.

... zaista retko, i na takav način da se moglo čuti kako poneko, u tim trenucima, videvši je, prozbori, šapatom

- Umreće ili
- Umreće a i
- Umreće pa čak
- Umreće.

Svud unaokolo, brežuljci.

Moja zemlja, pomislio je baron od Kervola.

Nije baš bolest, mogla bi biti, ali je nešto manje, ako uopšte ima ime sigurno je vazdušasto, izgovoriš ga i već ga nema.

– Kada je bila dete, jednog dana odnekud se pojavi neki prosjak i zapeva tužbalicu, tužbalica preplaši kosa koji prhnu uvis...

– ... preplaši grlicu koja prhnu uvis i baš taj šuštaj krila...

– ... krila koja šušte, sasvim beznačajan zvuk...

– ... ima tome deset godina...

– ... proleće grlica pored njenog prozora, magnovenje, titraj, i ona prestade da se igra i podiže pogled, ne znam, u sebi je nosila užas, ali neki beli užas, hoću da kažem nije izgledala kao neko ko se plaši, izgledala je kao neko ko će svakog trenutka nestati...

– ... šuštaj krila...

– ... neko kome beži duša...

– ... da li mi veruješ?

Verovali su da će odrasti i da će sve proći. U međuvremenu su čitavu palatu zastrli sagovima jer se ona, više nego očigledno, plašila i rođenih koraka, beli sagovi, posvuda, boja koja nije mogla da naškodi, bešumni koraci i slepe boje. U parku, staze su bile kružne s jedinim smelim izuzetkom od nekoliko drvoreda koji su zmijoliko krivudali svijajući meke pravilne okuke – psalme – ovo je svakako razboritije, potrebno je, u stvari, samo malo istančanosti kako bismo shvatili da svaki slepi ugao predstavlja moguću zasedu, a dva puta koja se ukrštaju geometrijsko i savršeno nasilje, dovoljno da preplaši svakog ko stvarno poseduje pravu istančanost, a utoliko pre nju, koja nije baš posedovala istančan duh, da budemo određeniji, *bila je opsednuta* jednom nesavladivom istančanošću duha, koja se zauvek rasprsla u ko zna kom trenutku svog skrivenog života – života

ništavnog i malog – da bi se zatim nevidljivim putevima razmilela do srca, i do očiju, i do ruku i do svega, poput kakve bolesti koja nije bolest, već nešto manje, ako uopšte ima ime sigurno je vazdušasto, izgovoriš ga i već je nestalo.

I zato su, u parku, staze bile kružne.

Ne treba zaboraviti ni priču o Edelu Trutu, kome u čitavoj zemlji ne beše ravnog u tkanju svile i zato su ga pozvali kod barona, jednog zimskog dana, kada je sneg bio visok kao deca, nesvakidašnja studen, put do tamo bio je pakao, konj se pušio, kopita nasumice gaze po snegu, a pozadi se saonice zanose, ako ne stignem za deset minuta možda ću umreti, kao što nema sumnje da se zovem Edel, umreću, a što je najlepše neću čak ni saznati šta kod vruga tako važno hoće da mi pokaže baron...

– Šta vidiš, Edele?

U kćerkinjoj sobi, baron stoji ispred dugačkog zida bez prozora, i govori tiho, s nekom starovremskom blagošću.

– Šta vidiš?

Tkaninu iz Burgundije, prvorazrednog kvaliteta, i krajolike poput mnogih drugih, majstorske izrade.

– Nisu to obični krajolici, Edele. Ili barem nisu za moju kćer. Njegova kćer.

To je svojevrsna misterija, ali treba da se potrudimo da shvatimo, zamahujući krilima mašte, i da zaboravimo ono što znamo tako da mašta može slobodno da luta, prodirući daleka unutar stvari, sve dok ne uvidimo da duša nije uvek dijamant, već katkad i paučinasti veo od svile, moglo bi ga poderati bilo šta, čak i pogled, i zamislite ruku koja ga uzima – žensku ruku – da – pomera se veoma polako i stiska ga između prstiju, ali je i stisnuti već samo po sebi prejako, podiže ga kao da nije ruka već nalet vetra i zarobljava među prstima kao da nisu prsti već... – kao da nisu prsti već misli. Eto. Ova odaja je ta ruka, a moja kći veo od svile. Da, razumeo sam.

– Neću slapove, Edele, već nepomućeni spokoj jezera, neću hrastove već breze, one planine u dnu treba da postanu brežuljci, a dan suton, vetar tek lahor, gradovi sela, zamkovi vrtovi. Ako su sokolovi baš neizbežni, onda nek barem lete, i to u daljini.

Da, razumeo sam. Još samo nešto: a ljudi?

Baron čuti. Posmatra likove na ogromnoj tapiseriji, jedan po jedan, kao da hoće da čuje njihovo mišljenje. Prelazi pogledom s jednog zida na drugi, ali niko ne progovara. Moglo se i očekivati.

– Edele, ima li načina da se naprave ljudi koji ne nanose bol? Mora da se ovako nešto zapitao i sam Bog, u svoje vreme.

– Ne znam. Ali ću pokušati.

U radionici Edela Truta mesecima su vredno radili s kilometrima svilenog konca koji je baron poručio da im se dopremi. Radili su u tišini jer je tišina, govorio je Edel, morala ući u potku tkanine. Beše to konac kao i svaki drugi, samo što ga nisi video, ali on je postojao. Tako su radili u tišini. Mesecima. Onda se, jednog dana, pred baronovom palatom zaustaviše jedna zaprežna kola, a na kolima beše Edelovo remek-delo. Tri džinovske trube tkanine koje behu teške kao krstovi iz procesije. Poneli su ih gore, stepeništem, a onda hodnicima, i kroz bezbroj vrata sve do samog srca palate, u odaju koja ih je čekala. I samo tren pre no što ih razmotaše baron promrmlja

– A ljudi?

Edel se nasmeši.

– Ako su ljudi baš neizbežni, onda nek barem lete, i to u daljini.

Baron sačeka svetlost sutona pa uze svoju kćer za ruku i povede je u njenu novu sobu. Edel kaže da ona uđe i namah pocrvene, od divote, i baron se na trenutak uplaši da bi iznenađenje moglo biti prejako, ali to ne potraja duže od jednog trena, jer se istom razleže neodoljiva tišina tog svilenog sveta u kojem je pitoma zemlja zadovoljno počivala a maleni ljudi, viseći u vazduhu, lenjim korakom premeravali blede plavetnilo neba.

Edel kaže – i to nikada neće zaboraviti – da se ona dugo osvrkala oko sebe a onda, okrenuvši se – *osmehnula*.

Zvala se Elizevin.

Imala je predivan glas – baršun – a kada je koračala činilo se da lebdi u vazduhu, nisi prosto mogao odvojiti pogled od nje. Volela je da, povremeno, bez ikakvog razloga, potrči, kroz hodnike, u susret ko zna čemu, po onim strašnim belim sagovima, prestala bi da bude senka i trčala bi, ali zaista retko, i na takav način da se moglo čuti kako poneko, u tim trenucima, videvši je, prozbori, šapatom...

3.

Do gostionice Almajer moglo se stići pešice, silazeći stazom koja je vodila od kapele Sent Aman, ali i kočijom, drumom iz Kwartela, ili na deregliji, spuštajući se niz reku. Profesor Bartlbum stiže igrom slučaja.

- Da li je ovo gostionica Mir?
- Ne.
- Gostionica Sent Aman?
- Ne.
- Hotel Pošta?
- Ne.
- Kraljevska Haringa?
- Ne.
- Dobro. Imate li sobu?
- Da.
- Uzimam je.

Velika knjiga sa potpisima gostiju čekala je otvorena na drvenom stalku. Tek nameštena postelja od papira koja je čekala snove tuđih imena. Profesorovo pero požudno zaroni u čaršave.

Ismail Adelante Ismail prof. Bartlbum Sa zavijucima i svim ostalim. Bez greške.

- Prvi Ismail je moj otac, a drugi moj deda.
- A to?
- Adelante?
- Ne, ne to tamo... ovo.
- Prof.?
- Aha.
- Profesor, je l'? To znači *profesor*.
- Kakvo blesavo ime.
- Nije ime... ja *sam* profesor, predajem, razumete? Idem ulicom i ljudi mi govore Dobar dan, profesore Bartlbume, Dobro veče, profesore Bartlbume, ali nije ime, to je ono čime se ja bavim, predajem...
- Nije ime.
- Ne.
- Dobro. Ja se zovem Dira.
- Dira.

– Da. Idem ulicom i ljudi mi govore Dobar dan, Dira, Dobro večer, Dira, danas si lepa, Dira, kakva divna haljina, Dira, Da nisi možda slučajno videla Bartlbuma, ne, on je u svojoj sobi, prvi sprat, poslednja u dnu hodnika, ovo su peškiri, uzmite, vidi se more, nadam se da vam ne smeta.

Profesor Bartlbum – od tog trenutka jednostavno Bartlbum – uze peškire.

– Gospođice Dira...

– Da?

– Mogu li da vam postavim jedno pitanje?

– Kao na primer?

– A koliko vi zapravo imate godina?

– Deset.

– Aha, dobro.

Bartlbum – od maločas bivši profesor Bartlbum – uze kofere i pođe prema stepenicama.

– Bartlbume...

– Da?

– Gospođice se nikada ne pitaju za godine.

– To je tačno, izvinite.

– Prvi sprat. Poslednja u dnu hodnika.

U sobi u dnu hodnika (prvi sprat) nalazio se jedan krevet, orman, dve stolice, peć, mali pisaći sto, tepih (plavi), dve istovetne slike, umivaonik sa ogledalom, jedna škrinja i jedan dečak: sedeo je na pervazu prozora (otvorenog), leđima okrenut sobi, dok su mu noge visile u vazduhu.

Bartlbum nastupi s odmerenim kašljucanjem, tako, tek da se nekako oglasi. Ništa.

Uđe u sobu, odloži kofere, primače se kako bi osmotrio slike (istovetne, neverovatno), sede na krevet, skinu cipele s vidnim olakšanjem, ponovo ustade, ode do ogledala i pogleda se, ustanovi da je još uvek on (nikad se ne zna), zaviri u orman, obesi ogrtač, a potom priđe prozoru.

– Da li si deo nameštaja ili si ovde igrom slučaja? Dečak se ne pomeri s mesta. Ali odgovori.

– Nameštaj.

– Ah!

Bartlbum se vrati do kreveta, razveza kravatu i ispruži se. Na tavanici, mrlje od vlage, poput tropskog cveća naslikanog u crno-beljoj tehnici. Sklopi oči i zaspi. Usni kako ga zovu da zameni ženu-top u Cirkusu Bozendorf i on, našavši se u areni, prepoznaje u prvom redu svoju tetku Adeleidu, ženu izuzetnu ali sumnjivih navika, koja najpre poljupcima obasipa jednog gusara, zatim neku ženu što liči na nju samu i najzad drveni kip nekog sveca koji baš i nije bio kip jer najednom prohoda i pođe pravo ka njemu, Bartlbumu, vičući nešto nerazumljivo, što je bilo sasvim dovoljno da njega, Bartlbuma, natera da pobjegne glavom bez obzira, odričući se čak i zaslužene nadoknade koju je ugovorio sa direktorom cirkusa, tačnije, 128 groša. Probudio se, a dečak je još uvek bio tamo. Međutim, bio je okrenut ka njemu i posmatrao ga je. Štaviše, oslovio ga je.

– Jeste li vi ikada bili u Cirkusu Bozendorf?

– Molim?

– Pitao sam vas jeste li ikada bili u Cirkusu Bozendorf?

Bartlbum se uspravi u sedeći položaj.

– Šta ti znaš o Cirkusu Bozendorf? – Ništa. Samo sam ga video, prošao je ovuda prošle godine. Bilo je životinja i svega ostalog. Bila je i žena-top.

Bartlbum se zapita ne bi li bilo dobro da se raspita o tetka Adeleidi. Istina, ona već godinama nije živa, ali izgleda da je ovaj dečak bio dobro upućen u sve i svašta. Na kraju odluči da samo siđe s kreveta i primakne se bliže prozoru.

– Ne smeta ti? Potrebno mi je malo vazduha.

Dečak se malo pomeri u stranu. Ledeni vazduh i severni vetar. A ispred, sve do u beskraj, more.

– Šta uopšte radiš dok sediš ovde?

– Gledam.

– Nema baš mnogo toga za gledanje...

– Šalite se?

– Dobro, de, tu je more, slažem se, ali more je uostalom uvek takvo kakvo je, uvek isto, more do poslednjeg obzorja, u najboljem slučaju prođe neki brod, što baš i nije bogzna šta, je l'?

Dečak se okrenu prema moru, zatim prema Bartlbumu, pa se još jednom okrenu prema moru, i još jednom prema Bartlbumu.

– Koliko dugo ostajete ovde? – upita ga.

– Ne znam. Nekoliko dana.

Dečak siđe s pervaza, ode do vrata, zastade na pragu, neko vreme je stajao nepomičan posmatrajući Bartlbuma.

– Simpatični ste. Možda nećete više biti tolika budala kad jednom odete odavde. Rasla je, u Bartlbumu, radoznalost da sazna ko je tu decu vaspitao. Slučaj, očigledno.

Veče. Gostionica Almajer. Soba na prvom spratu, u dnu hodnika. Pisaći sto, petrolejka, tišina. Sivi penjoar i u njemu Bartlbum. Dve sive papuče i u njima njegova stopala. Beli list papira na pisaćem stolu, pero i mastionica. Piše, Bartlbum. Piše.

Ljubljena moja,

stigao sam na more. Poštedeću Vas svih muka i nevolja mog putovanja: važno je samo da sam sada ovde. Gostionica je vrlo prijatna: jednostavna, ali prijatna. Leži na vrhu jednog brežuljka, nadomak same plaže. Svečeri nadolazi plima i voda dođe gotovo do ispod mog prozora. Kao da sam na nekom brodu. Svidelo bi Vam se.

Ja nikada nisam bio na brodu.

Sutra ću započeti svoje proučavanje. Čini mi se da je ovo idealno mesto. Ne zatvaram oči pred težinom svog poduhvata, ali Vi znate – jedino Vi, na ovom svetu – koliko je čvrsta moja rešenost da privedem kraju jedno delo za čijim sam uobličavanjem toliko čeznuo i kojem sam toliko želeo da se posvetim jednog srećnog dana pre dvanaest godina. Moja će uteha biti pomisao da ste zdravi i duha krepkog.

Zaista nikada ranije o tome nisam razmišljao: ali ja stvarno nikada nisam bio na brodu.

U osami ovog mesta izdvojenog od sveta, prati me uverenje da, u bespuću daljine, ipak nećete izgubiti sećanje na onoga koji Vas voli i koji će uvek biti Vaš

A. Ismail Bartlbum

Odlaze pero, savija list, stavlja ga u kovertu. Ustaje, uzima iz svog putnog kovčega jednu škrinjicu od mahagonija, podiže poklopac, lagano spušta pismo unutra, otvoreno i bez adrese. U škrinjici se nalazi još stotinjak istovetnih koverti. Otvorenih i bez adrese.

Ima 38 godina, Bartlbum. On misli da će negde, u nekom kutku ovoga sveta, jednog dana sresti ženu koja je, odvajkada, *njegova* žena. Povremeno se rastuži što se sudbina uzjogunila i što ga tako uporno i neuljudno pušta da čeka, ali je vremenom naučio da to prihvati s puno vedrine. Bezmalo svakog dana, već godinama, hvata se pera i piše joj. Nema imena i nema adresa koje bi stavio na kovertu: ali ima čitav jedan život da ispriča. A kome drugom ako ne njoj? A kad se budu sreli, on misli da će biti lepo da joj u krilo položi škrinjicu od mahagonija punu pisama i kaže

– Čekao sam te.

Ona će otvoriti škrinjicu i bez žurbe će, kada to bude želela, pročitati pisma jedno po jedno i, prateći kilometarsku nit plavog mastila primiće sve godine – dane, trenutke – koje joj je taj čovek, još pre no što je upoznao, već bio podario. Ili će, možda, još jednostavnije, prevrnuti škrinjicu i, začuđena tom nesvakidašnjom vejavicom od pisama, nasmejati se i reći tom čoveku

– Ti si lud.

I zauvek ga voleti.

4.

- Oče Pluše...
- Da, barone.
- Moja kćerka će sutra napuniti petnaest godina... Prošlo je već osam godina otkako sam je poverio vama na brigu...Niste je izlečili.
- Ne.
- Moraće da se uda.
- ...
- Moraće da kroči van zidina ovog zamka, i da vidi svet.
- ...
- Moraće da ima decu i ...
- ...
- Ukratko, jednom će morati da počne da živi, pa kako god bilo.
- ...
- ...
- ...
- Oče Pluše, moja kćerka mora da ozdravi.
- Da.
- Pronađite nekoga ko će umeti da je izleči. I dovedite ga ovamo.

Najpoznatiji doktor u zemlji zvao se Aterdel. Mnogi su svojim očima videli kako vaskrsava mrtve, ljude koji su bili više tamo nego ovde, one koji su se već oprostili i otišli, kojima nije bilo spasa, bez sve šale, a on ih je izvukao iz pakla i vratio u život, što je ruku na srce veoma nezgodna stvar, ponekad čak neumesna, ali ne treba zaboraviti da je to njegov posao, i niko ga nije obavljao kao on, stoga su oni vaskrsavali, uz pristanak svih prijatelja i rođaka, prinuđenih da se vrate na početak, i da odlože suze i nasleđe za neka bolja vremena, sledećeg puta možda će bolje razmisliti i obratiti se nekom normalnom lekaru, jednom od onih koji ih dokrajči i gotovo, a ne kao ovaj koji ih diže iz mrtvih, samo zato što je najpoznatiji u zemlji. A povrh svega, i najskuplji.

Otac Pluš stoga pomisli na doktora Aterdela. Ne zato što je imao mnogo poverenja u lekare, bože me sačuvaj, ali kada se radilo o Elizevin bio je dužan da misli baronovom glavom, a ne svojom. A baronova glava je mislila da tamo gde podbaci Bog mora da uspe nauka. Bog je podbacio. Sada je bio red na Aterdela.

Pred zamak stiže u crnoj i blistavoj kočiji, što je izgledalo donekle turobno ali u svakom slučaju veoma pompezno. Hitro se pope uza stepenice i stigavši pred oca Pluša, bezmalo ga i ne pogledavši, upita

– Jeste li vi baron?

– Kamo sreće.

Ovo je bilo tako tipično za oca Pluša. Nikako nije uspevaao da se suzdrži. Nikada nije govorio ono što bi trebalo da kaže. Na pamet bi mu najpre palo nešto sasvim drugo. Trenutak ranije. Ali to je bilo i više nego dovoljno.

– Onda ste vi otac Pluš.

– Eto.

– Vi ste mi pisali.

– Da.

– Znate, neobičan vam je način pisanja.

– Kako to mislite?

– Nije bilo potrebno da pišete u stihu. Došao bih svejedno.

– Da li ste sigurni u to?

Na primer: pravi odgovor na ovo glasio bi

– Oprostite, bila je to samo luckasta igra i ta rečenica se zaista pojavi u glavi oca Pluša besprekorno upakovana, onako jasna i prečišćena, ali s malim zakašnjenjem, tek tolikim koliko je potrebno da je samelje jedna bezvezna bujica reči koja se odmah, čim se ukazala na površini tišine, iskristalizovala u neospornom sjaju jednog potpuno neumesnog pitanja.

– Da li ste sigurni u to?

Aterdel podiže pogled prema ocu Plušu. Bilo je to nešto više od pogleda. Bio je to lekarski pregled.

– Sasvim siguran.

To je ono što valja kod ljudi od nauke: sasvim su sigurni.

– Gde je ta devojčica?

"Da... Elizevin... To je moje ime. Elizevin."

"Da, doktore."

"Ne, stvarno, ne plašim se. Uvek govorim tako. Takav mi je glas. Kaže otac Pluš da..."

"Hvala, gospodine."

"Ne znam. Najčudnije stvari. Ali nije to strah, pravi strah... malo je drugačije... strah dolazi spolja, to sam shvatila, ti si tu, a strah ti se *uvlači* u kosti, postojiš ti i postoji on... tako je... postoji on a postojim i ja, međutim ono što se meni dešava je to da sasvim iznenada ja više ne postojim, postoji samo sve više Njega... ali to nije strah... ja ne znam šta je, a vi?"

"Da, gospodine."

"Da, gospodine."

"To je donekle kao da osećate kako umirete. Ili *nestajete*. Da: *nestajete*. Kao da ti oči napuštaju lice, a ruke postaju nečije tuđe ruke, i ti onda pomisliš šta mi se to događa?, a srce ti pritom udara kao da će iskočiti iz grudi, ne ostavlja te na miru... i svuda je isto, kao da delići tebe odlaze, više ih ne osećaš... jednom rečju, evo, odlaziš, i tada kažem sebi moraš misliti na nešto, moraš se čvrsto uhvatiti za neku misao, ako mi pođe za rukom da se šćućurim u toj misli onda će sve proći, treba samo izdržati, ali činjenica je da... ovo je pravi užas... činjenica je da *više nema misli*, nigde u tebi, nema više ni jedne jedine misli već samo osećaji, razumete li? *osećaji*... a najsnažniji od njih je osećaj paklene groznice, zadah je nepodnošljiv, ukus smrti ovde u grlu, groznica, i gvozdeni stisak, nešto što grize, neki demon koji te grize i komada, neki..."

"Izvinite, gospodine."

"Da, dešava se da je ponekad mnogo... jednostavnije, hoću reći, osećam kako nestajem, da, ali nežno, sasvim polako... to je *emocija*, otac Pluš kaže da je to *emocija*, kaže da nemam ništa što bi me branilo od emocije i onda je tako, kao da stvari ulaze pravo u moje oči i u moje..."

"U moje oči, da."

"Ne, toga se ne sećam. Znam da mi je loše, ali... Neki put ima stvari koje me ne plaše, hoću reći, nije uvek tako, preksinoć je besnelo strašno nevreme, munje, orkanski vetar... ali ja sam bila mirna, zaista, nije me bilo strah nije mi bilo ništa... A onda je dovoljna možda samo boja, ili oblik nekog predmeta, ili... ili lice nekog čoveka koji prolazi, eto, lica... lica mogu biti strašna, zar ne?, povremeno ima tako *stvarnih* lica, čini mi se da se obrušavaju na mene, to su lica koja vrište, shvatate šta hoću da kažem?, vrište na tebe, užasno, nema načina da se odbraniš, nema... načina..."

"*Ljubav?*"

"Otac Pluš mi čita knjige, povremeno. One mi ne škode. Moj otac ne bi želeo ali... da ne dužim, ima priča koje su između ostalog i... prepune *emocija*, razumete?, u kojima se ljudi ubijaju, umiru... ali mogla bih slušati bilo šta samo ako dolazi iz knjige, čudno je to, uspevam i da *plačem* a to je dirljivo i nežno, nema više onog zadaha smrti, *plačem*, tek tako, a otac Pluš nastavlja da čita, i to je predivno, ali moj otac ne sme da sazna za ovo, on to ne zna, a možda je bolje da..."

"Svog oca, naravno da ga volim. Zašto?"

"Beli sagovi?"

"Ne znam."

"Svog oca sam jednog dana videla kako spava. Ušla sam u njegovu odaju i videla ga. Svog oca. Spavao je sav sklupčan, kao dete, sa strane, skupljenih nogu, i stisnutih šaka, u pesnicu... nikada ga neću zaboraviti... svog oca, barona od Kervola. Spavao je kao što spavaju deca. Shvatate li vi to? Kako da se ne plašim kad čak... kako kad i..."

"Ne znam. Ovde niko nikada ne dolazi..."

"Povremeno. Da, primećujem. Šapuću, u mom prisustvu, i kao da se i kreću nekako... nekako *sporije*, kao da se plaše da ne razbiju nešto. Ali, ne znam da li..."

"Ne, nije teško... *drugačije* je, ne znam, to je kao da ste..."

"Otac Pluš kaže da je u stvari trebalo da ja budem noćni leptir, ali je potom došlo do neke greške, i tako sam dospela ovde, ali ovo baš nije pravo mesto na koje je trebalo da me spuste, i tako je sada sve pomalo nezgodno, normalno je da me sve povređuje, moram biti veoma strpljiva i čekati, nije nimalo jednostavno, razume se, pretvoriti jednog leptira u ženu..."

"Dobro, gospodine."

"Ali to je nešto poput igre, nije ni skroznaskroz *izistinski*, ali ni skroznaskroz kobajagi, kad biste vi znali oca Pluša..."

"Svakako, gospodine."

"*Bolest?*"

"Da."

"Ne, ne plašim se. *Toga* se ne plašim, zaista."

"Učiniću to."

"Da."

"Da."

"Onda, zbogom."

"..."

"Gospodine..."

"Gospodine, oprostite..."

"Gospodine, htela sam da kažem da znam da mi je loše i da mi ne uspeva ni da izađem odavde, povremeno, čak je i samo trčanje za mene nešto suviše..."

"Htela sam da kažem da ga želim, život, ne znam šta ne bih učinila samo da ga dobijem, sve što ima od njega, toliko da poludim, nije važno, mogu i da poludim ali život ne želim da izgubim, ja ga želim, zaista, pa i ako boli do srži, hoću da živim, to je ono što želim. Uspeću, zar ne?"

"Je l' tako da ću uspeti?"

Jer čudna je nauka, životinja je to čudna, koja traži svoju jazbinu na najneverovatnijim mestima, i postupa prema brižljivo smišljenim planovima koji se spolja ne mogu oceniti drugačije nego kao nedokučivi pa čak, pokatkad, *smešni*, do te mere nalikuju besciljnom lutanju, a u stvari su geometrijske lovačke staze, zamke razbacane znalačkim umećem, i strateške bitke pred kojima se dogodi da ostanete zapanjeni kao što se to dogodilo baronu od Kervola kad mu se taj lekar odeven u crno najzad obratio, gledajući ga u oči, s ledenom sigurnošću ali, reklo bi se, i s nekim prozračnim velom *nežnosti*, što je u potpunosti besmisleno, znajući ljude od nauke a posebno doktora Aterdela, ali ne i sasvim neshvatljivo, da smo samo mogli zaviriti u glavu tog istog doktora Aterdela a pre svega u njegove oči gde se slika tog ogromnog i snažnog čoveka – ništa manje od barona od Kervola lično – neprestano pretakala u sliku čoveka skupljenog na krevetu, koji spava kao kakvo *dete*, veliki i moćni baron i malo dete, jedno u drugom, tako da ih više ne možete razlikovati, da na kraju ostanete ganuti tim prizorom, čak i onda kad ste pravi čovek od nauke kao što je doktor Aterdel to neosporno bio u onom času kada je s ledenom sigurnošću, a ipak s nekim prozračnim velom nežnosti pogledao barona od Kervola u oči i rekao mu Ja mogu da spasem vašu kćerku – on može da spase moju

kćerku – ali neće biti jednostavno čak će na izvestan način biti i strašno opasno – opasno? – to je eksperiment, još uvek ne znamo kakve posledice zaista može imati, verujemo da može da posluži u ovakvim slučajevima, videli smo ih mnogo puta ali niko ne može sa sigurnošću da tvrdi... – i tu smo, evo geometrijske zamke nauke, nedokučivih lovačkih staza, utakmice koju će taj čovek odeven u crno odigrati protiv skrivene i neuhvatljive bolesti jedne devojčice suviše krhke za život i suviše žive za smrt, nestvarne bolesti koja ipak ima svog neprijatelja, i on je zastrašujući, opasan ali blistav, potpuno besmisleno, kad bolje pogledate, do te mere da čak i čovek od nauke stišava glas baš u času kada pred nepomičnim baronovim očima izgovara njegovo ime, samo jednu reč i ništa više, ali to je ono što će je spasti.

– *More?*

Nepomične su oči barona od Kervola. Nigde na njegovom posedu, dokle god se on prostirao, nema u tom času kristalnije začuđenosti od one koja se kolebljivo tetura u njegovom srcu.

– Vi ćete moju kćerku spasti *morem?*

5.

Sam, nasred žala, Bartlbum je gledao. Bosih nogu, zavrnutih nogavica da ih ne bi pokvasio, velika beležnica pod miškom i vuneni šešir na glavi. Neznatno nagnut napred, gledao je: u zemlju. Proučavao je onu tačku do koje se talas, razbivši se nekih desetak metara dalje, pruža – pošto postane jezero, i ogledalo i mrlja od ulja – penjući se uz nežnu kosinu žala, i napokon zaustavlja – krajnji rub opšiven nežnim biserjem – da bi potom na tren oklevao i najzad, poražen, pokušao da se povuče na elegantan način nehajno klizeći unazad, naizgled lakim putem povratka a, u stvari, samo plen namenjen sunderastoj pohlepi tog peska, koji se, dotad bojažljiv, najednom budi i, tek kratkotrajni juriš vode u povlačenju, u prazno isparava.

Bartlbum je gledao.

U nesavršenom krugu njegove optičke vaseljene savršenstvo tih oscilacija uobličavalo je obećanja koja su zbog neponovljive jedinstvenosti svakog pojedinačnog talasa bila osuđena na neodrživost. Nije bilo načina da se zaustavi to neprestano smenjivanje stvaranja i uništavanja. Njegove oči tražile su opisivu i usaglašenu istinu jedne potpune i izvesne slike: a namesto toga, evo ih gde jure za neuhvatljivom neodređenošću tog haotičnog kretanja koje je svaki naučni pogled tajno gajio i ismevao.

Bilo je nesnosno. Trebalo je nešto učiniti. Bartlbum zaustavi pogled. Uperi ga ispred svojih nogu, obuhvatajući jedan deo žala, nem i nepomičan. I reši da čeka. Bilo je krajnje vreme da prestane da prati tu iscrpljujuću ljuljašku. Ako neće Muhamed bregu, i tako dalje i tako dalje, pomisli. Pre ili kasnije stupiće – u vidokrug tog pogleda za koji je on verovao da je nezaboravan u svojoj naučnjačkoj hladnoći – jasan profil, opervažen penom, talasa koji je čekao. I tada će se on, poput otiska, urezati u njegovo sećanje. I on će ga *razumeti*. To je bio njegov plan. S najvećim samopregorom Bartlbum utonu u nepomičnost bez osećanja, pretvarajući se, takoreći, u neutralan i nepogrešiv optički instrument. Bezmalobilo da nije disao. Na nepomični krug uokviren njegovim pogledom spusti se nestvarna tišina, kao u laboratoriji. Bio je poput kakve zamke, hladnokrvan i strpljiv. Čekao je svoju žrtvu. I, žrtva polako stiže. Dve ženske cipele. Duboke, ali ženske.

– Vi mora da ste Bartlbum.

Bartlbum je, doduše, čekao talas. Ili nešto slično. Podiže pogled i ugleda jednu ženu, umotanu u elegantan ljubičasti plašt.

– Bartlbum, da... profesor Ismail Bartlbum.

– Da li ste izgubili nešto?

Bartlbum shvati da i dalje stoji nagnut napred, još uvek ukrućen u naučničkom profilu optičkog instrumenta u koji se beše pretvorio. Ispravi se što je prirodnije mogao. Neuspešno.

– Ne. Radim.

– Radite?

– Da, vršim... vršim neka istraživanja, znate, istraživanja...

– Ah!

– Naučna istraživanja, hoću da kažem...

– Naučna.

– Da.

Muk. Žena se skupi u svom ljubičastom plaštu.

– Školjke, lišajevi, tako nešto?

– Ne, talasi.

– Tako, *talasi*

– Odnosno... vidite tu, dokle voda dopire... penje se uz žal a potom se zaustavlja... evo, upravo ta tačka, gde se zaustavlja... ne traje duže od jednog trena, pogledajte, evo, na primer, ovde... vidite da traje samo tren, potom nestaje, ali kad bismo mogli da zaustavimo taj tren... kada se voda zaustavlja, upravo tu tačku, tu krivolju... to je ono što ja proučavam. Gde se voda zaustavlja.

– A šta tu ima da se proučava?

– Pa, to je važna tačka... ponekad ne obraćamo pažnju na to, ali ako bolje razmislite, tu se događa nešto izuzetno, nešto... izuzetno.

– Zaista?

Bartlbum se lagano nagnu prema ženi. Reklo bi se da je hteo da joj saopšti neku tajnu kada je izgovorio

– Tu se završava more.

Neizmerno more, okeansko more, koje se beskonačno prostire van dometa svakog pogleda, svemoguće bezmerno more – postoji tačka gde se završava, i jedan trenutak – neizmerno more, majušna tačka i ništavan trenutak. To je hteo da kaže, Bartlbum.

Žena je pratila pogledom vodu koja je nehajno klizila napred i nazad, po pesku. Kada je podigla pogled ka Bartlbumu, oči su joj se smešile. – Zovem se En Deverija.

– Vrlo sam počastvovan.

– I ja sam odsela u gostionici Almajer.

– To je zaista divna vest.

Duvao je, kao i uvek, severni vetar. Dve ženske cipele predoše preko onoga što je predstavljalo Bartlbumovu laboratoriju i udaljiše se nekoliko koraka. Onda se zaustaviše. Žena se okrenu.

– Popićete čaj sa mnom, zar ne, popodne?

Neke stvari Bartlbum je video samo u pozorištu. A u pozorištu su uvek odgovarali:

– Biće mi zadovoljstvo.

– Enciklopedija granica?

– Da... pun naslov bi bio *Enciklopedija granica koje se mogu sresti u prirodi sa posebnim dodatkom posvećenim granicama ljudskih sposobnosti.*

– I vi je pišete...

– Da.

– Sami.

– Da.

– S mlekom?

Čaj je, Bartlbum, uvek pio s limunom.

– Da, hvala... s mlekom.

Jedan oblak.

Šećer.

Kašičica.

Kašičica koja se okreće u šolji.

Kašičica koja se zaustavlja.

Kašičica u tacni.

En Deverija, koja sedi preko puta, i sluša.

– Priroda u sebi poseduje neko zapanjujuće savršenstvo i to je ishod čitavog jednog skupa granica. Priroda je savršena zato što nije beskonačna. Ako razumete granice, razumećete i kako funkcioniše taj mehanizam. Sve je u razumevanju granica. Uzmite, na primer, reke. Jedna reka može biti dugačka, predugačka, ali ne može biti

beskonačna. Da bi sistem funkcionisao, treba da se završi, da ima kraj. A ja proučavam koliko može da bude dugačka pre nego što se završi. 864 kilometra. To je jedna od odrednica koju sam već obradio: *Reke*. Oduzela mi je prilično vremena, ne moram ni da vam objašnjavam zašto, verovatno shvatate.

En Deverija je shvatila.

– Recimo: list nekog drveta, ako ga dobro pogledate, izuzetno je složen univerzum: ali konačan. Najveći list može se naći u Kini: širok jedan metar i 22 centimetra, dug dvaput toliko. Ogroman, ali ne i beskonačan. I u tome postoji određeni smisao: veći list mogao bi da izraste samo na nekom neizmernom drvetu, međutim najviše drvo, koje raste u Americi, ne prelazi 86 metara, poprilična visina, nema sumnje, ali u svakom slučaju nedovoljna da nosi izvestan broj, pa i ograničen, jer bi sigurno bio ograničen, listova većih od onih koji se mogu naći u Kini. Vidite li smisao? En Deverija ga je videla.

– To je naporno proučavanje, pa i teško, nema zбора, ali važno je shvatiti. Opisati. Poslednja odrednica koju sam zabeležio su *Zalasci*. Vidite, to što se dani završavaju zaista je genijalno. To je genijalan sistem. Dani, pa onda noći. Pa ponovo dani. Izgleda samo po sebi razumljivo, ali ima tu nečeg genijalnog. A tamo gde priroda reši da postavi svoje granice, pred očima se raspukne veličanstven prizor. *Zalasci*. Nedeljama sam ih proučavao. Nije nimalo lako *razumeti* jedan zalazak. Ima svoja vremena, svoje mere, svoje boje. A budući da ne postoji nijedan, i slovima nijedan zalazak koji bi bio istovetan s nekim drugim, onda naučnik treba da zna da razabere pojedinosti i da izdvoji suštinu kako bi mogao da kaže ovo je zalazak, pravi zalazak. Da li vam dosađujem s ovim?

En Deverija se nije dosađivala. To jest: ništa više nego inače.

– Tako sam stigao do mora. *More*. Završava se i ono, kao i sve drugo, ali vidite, i ovde je slično kao sa zalascima, teško je izdvojiti suštinu, hoću da kažem, sažeti kilometre i kilometre školja, obala, žalova, u samo jednu sliku, u jednu misao koja bi bila *završetak mora*, nešto što se može napisati u nekoliko redova, što može stati u enciklopediju, jer onda ljudi, čitajući je, mogu da shvate da se more završava, i kako, nezavisno od svega onoga što se eventualno događa oko njega, nezavisno od...

– Bartlume...

- Da?
- Pitajte me zašto sam ovde. Ja. Tišina. Zbunjenost.
- Nisam vas to pitao, je l' da?
- Pitajte me sada.
- Zašto ste ovde, madam Deverija?
- Da bih ozdravila.

Ponovo zbunjenost, još tišine. Bartlbum uzima šolju, prinosi je usnama. Prazna. Ne mari. Odlaze je.

- Da biste ozdravili od čega?
- To je jedna čudna bolest. Preljuba.
- Molim?
- Preljuba, Bartlbume. Prevarila sam svog muža. A moj muž smatra da morski vazduh uspavljuje strasti, da pogled na more podstiče osećaj za etiku, i da će me osama mora nagnati da zaboravim svog ljubavnika.
- Stvarno?
- Šta stvarno?
- Stvarno ste prevarili muža?
- Da.
- Još čaja?

Smeštena na samom obodu sveta, samo na korak od kraja mora, gostionica Almajer se prepuštala tami koja je, i te večeri, malo-pomalo ugasila boje njenih zidova: i čitave zemlje i svekolikog okeana. Izgledala je – tamo, tako usamljena – kao da je zaboravljena. Kao da je jednog dana sva sila gostionica, svih vrsta i starosti, prošla tuda, u procesiji, prateći obalu mora, i od svih se izdvojila jedna, posustala od umora, te isprativši sve svoje saputnice, odlučila da se skrasi na tom nagoveštaju brežuljka, mireći se sa svojom slabošću, obarajući glavu i čekajući kraj. Takva je bila gostionica Almajer. Posedovala je onu lepotu koja se sreće samo kod poraženih. I prozračnost slabijih. I usamljenost, savršenu, nečega što se izgubilo.

Plason, slikar, tek što se beše vratio, mokar do kože, sa svojim platnima i bojama, sedeći na pramcu malenog čamca kojim je upravljao, zamasima vesala, jedan dečkić riđe kose.

- Hvala, Dole. Do sutra.

– Laku noć, gospodine Plasone.

To što već odavno nije umro od zapaljenja pluća, mislim Plason, bila je zbilja prava misterija. Ne može čovek satima da stoji na vetru, severnom, mokrih nogu, dok mu voda ulazi u pantalone, a da pri tom, pre ili kasnije, ne umre.

– Najpre mora da završi svoju sliku – mudrovala je Dira.

– Nikada je neće završiti – govorila je madam Deverija.

– Onda nikada neće umreti.

U sobi broj 3, na prvom spratu, svetlost petrolejke nežno je obasjavala – pronoseći tako tajnu, svuda unaokolo, kroz veće – duboku privrženost profesora Ismaila Bartlbuma.

Ljubljena moja,

sam Bog zna koliko mi nedostaje, u ovom setnom času, blažena uteha Vašeg prisustva i okrepa Vašeg osmeha. Rad me umara a more se opire mojim upornim pokušajima da ga dokučim. Nisam ni pomišljao da bi to stajanje pred njim moglo biti toliko teško. I kružim, sa svojim instrumentima i beležnicama, ne nalazeći početak onoga što tražim, kapiju koja će me odvesti do bilo kakvog odgovora. Gde počinje kraj mora? Ili, još bolje: šta kažemo kad kažemo more? Da li kažemo bezmerna neman kadra da proguta bilo šta, ili onaj talas koji se iskričavo zapeni oko nogu? Voda koju možeš držati na dlanu ili bezdan koji niko ne može sagledati? Kažemo li sve u jednoj jedinoj reči ili u jednoj jedinoj reči sve krijemo? Evo me ovde, na korak od mora, a ne uspevam da shvatim, gde je, ono. More. More.

Danas sam upoznao jednu ženu nesvakidašnje lepote. Ali nemojte biti ljubomorni. Ja živim samo za Vas.

Ismail A. Ismail Bartlbum

Bartlbum je pisao s nepomućenom lakoćom, ne prestajući ni na tren, i s takvom sporošću koja se ničim ne bi dala narušiti. Voleo je da zamišlja kako će ga ona, jednog dana, na isti način milovati.

U polumraku, dugim tananim prstima koji su do ludila doveli mnogo više od jednog muškarca, En Deverija je prelazila preko bisera svoje ogrlice – brojanice žudnje – u nesvesnom pokretu kojim je obično zauzdavala svoju tugu. Posmatrala je samrtne titraje iznemoglog plamička u lampi, povremeno motreći, u ogledalu, vlastito lice koje se neprestano menjalo pod kičicom bolnog treperenja tih malih

beznadnih odsjaja. Iskoristila je taj poslednji nalet svetlosti kako bi došla do postelje gde je, ispod pokrivača, spavala jedna devojčica, nesvesna bilo kog drugog mesta, i božanske lepote. En Deverija je pogleda – ali pogledom za koji je i *pogledati* već prejaka reč – veličanstvenim pogledom koji znači samo videti a ne pitati se ništa, videti i tačka – nešto kao dve stvari koje se dodiruju – oči i slika – pogledom koji ne *uzima već prima*, u bezuslovnoj tišini misli, *jedini pogled* koji bi nas zaista mogao spasti – neukaljan bilo kakvim pitanjem, još uvek neoskrnavljen porokom *znanja* – sama nevinost koja bi mogla preduprediti sve one rane što nastaju kada stvari izvana ulaze u krug tog našeg osetiti – videti – osetiti – jer sve bi to bilo samo jedno veličanstveno stajanje ispred, mi naspram stvari, a u očima *primanje* svekolikog sveta – primanje – bez pitanja, čak i bez čuđenja – primanje – samo– primanje – u očima – sveta. Tako, i samo tako, umeju da gledaju oči bogorodica, pod svodovima crkava, anđeo koji se spustio sa zlatnih nebesa, u času blagovesti. Tama. En Deverija se pripija uz nago telo devojčice, u tajnosti svoje postelje, okrugle s pokrivačima mekim poput oblaka. Njeni prsti klize po toj neverovatnoj koži, a usne traže u najskrivenijim pregibima mlak ukus sna. Pomera se nežno, En Deverija. Usporeni ples koji lagano rastvara nešto u glavi i među nogama i svuda. Od njega nema pogodnijeg plesa, za akrobacije sa snom, na parketu noći.

Poslednja svetlost, na poslednjem prozoru, gasi se. Jedino nezaustavljiva mašina mora nastavljati da čupa tišinu cikličnim razbijanjem noćnih talasa, dalekih uspomena na mesečarske oluje i brodolome iz sna. Noć nad gostionicom Almajer. Nepomična noć.

Bartlbum se probudi umoran i neraspoložen. Satima je, u snu, pregovarao s nekim italijanskim kardinalom o kupovini katedrale u Šartru, da bi na kraju dobio jedan manastir u okolini Asizija po ceni, lihvarskoj, od sedamnaest kruna i uz to jednu noć sa Doroteom, njegovom rođakom, i četvrtinu gostionice Almajer. Pregovori su se, povrh svega, vodili na nekom brodu opasno prepuštenom na milost i nemilost talasima, pod komandom jednog gospodina koji je rekao da je muž madam Deverija i, smejući se – smejući se – priznao da se uopšte ne razume u more. Probudi se iscrpljen. Nije se iznenadio što vidi onog istog dečaka kako sedeći prekrštenih nogu na pervazu,

nepomičan, posmatra more. Ali, zbunio se kada ga je čuo kako kaže, ne okrećući se:

– Ja bih bogami, onom tamo, lepo vratio natrag njegov manastir.

Bartlbum siđe s kreveta i bez ijedne jedine reči uhvati dečaka za mišicu, vukući ga dole s pervaza a potom kroz vrata i napokon niz stepenice, vičući

– Gospođice Diro! – dok se tumbao niz stepenice a onda je najzad dospeo u prizemlje gde na kraju nađe ono što je tražio, a to je recepcija – ako bismo je tako mogli nazvati – ukratko, stiže, čvrsto stežući dečaka za mišicu, pravo pred gospođicu Diru – deset godina, ni jedna više – gde se napokon zaustavi, namršten i strogog pogleda, tek donekle ublaženog ljudskom nejakošću jedne žute noćne košulje, a daleko ozbiljnije ugroženog savršenim skladom koji je vladao između gore već pomenute i jedne vunene noćne kapice, krupnog boda.

Dira podiže pogled sa svojih računa. Njih dvojica – Bartlbum i dečak – stajali su ispred nje u stavu mirno. Progovoriše jedan za drugim, kao da su prethodno marljivo vežbali.

– Ovaj dečak čita snove.

– Ovaj čovek priča u snu.

Dira vrati pogled na svoje račune. Čak ni glas ne povisi.

– Brišite.

Zbrisaše.

6.

Jer more, baron od Kervola, nikada nije video. Njegov posed beše zemlja: i kamenje, brežuljci, močvare, polja, vrleti, planine, šume, proplanci. Zemlja. Mora nije bilo.

More je za njega bilo samo pojam. Ili, još bolje, putovanje kroz maštu. Bilo je to nešto što se rodilo u Crvenom Moru – nadvoje podeljenom Božijim rukama – narastalo je u mislima o sveopštem potopu, tu je nestajalo da bi se ponovo pojavilo u trbušastom liku jedne arke i netom se povezivalo sa mislima o kitovima – koje nikada nije video ali ih je često zamišljao – a odatle je ponovo oticalo, opet neobično svetlo, u one retke priče, koje su do njega stizale, o čudovišnim ribama i zmajevima i gradovima pod morem, u jednom krešendu nestvarne raskoši koja se iznenada šćućurila u grubim crtama lica jednog njegovog pretka – uramljenog i besmrtnog u odgovarajućoj galeriji – za koga su pričali da je život proveo kao pustolov, rame uz rame sa Vaskom da Gamom: u njegovim pomalo opakim očima, misao o moru krenula je nekim čudnovatim putem, sudarila se s nekoliko neizvesnih hronika o gusarskim hiperbolama, zaplela u navode svetog Avgustina koji je tvrdio da je okean dom nečastivog, vratila se natrag jednom imenu – Tesala – što možda beše neki brod koji je doživeo brodolom a možda dadilja koja je ispredala priče o brodovima i ratovima, naslutila miris onih tkanina koje su čak dotle stizale iz dalekih krajeva, i najzad ponovo izronila na svetlost dana u očima jedne žene s one strane mora, koju je sreo pre mnogo godinu i koju nikada više nije video, da bi se napokon zaustavila, na kraju jedne takve plovidbe prostranstvima uma, u mirisu neke voćke koja je, rekli su mu, rasla samo na obali mora, u južnim krajevima: a dok je jedeš, osećaš ukus sunca. Pošto ga baron od Kervola nikada nije video, more je putovalo, u njegovim mislima, poput slepog putnika na nekom jedrenjaku usidrenom u luci, spuštenih jedara: bezazlenog i suvišnog. Tu je moglo da počiva zauvek. Ali dođoše da ga izvuku na svetlost dana, u magnovenju, reči jednog čoveka odevnog u crno, po imenu Aterdel, presuda jednog neumoljivog čoveka od nauke pozvanog da učini čudo. – Ja ću spasti vašu kćerku. Učiniću to s *morem*.

U moru. Da čovek prosto ne poveruje. Kužno i truležno more, pribežište strahota, i ljudoždersko bezdano čudovište – drevno i pagansko – od vajkada zastrašujuće a sada, najednom te pozivaju, kao u kakvu šetnju, nalažu ti, jer to je lečenje, guraju te s neumoljivom ljubaznošću u more. Takvo lečenje je sad već u modi. More, po mogućstvu ledeno i veoma slano i uzburkano, pošto talas čini sastavni deo lečenja, zbog onog opasnog što nosi sa sobom, što tehnički treba prevazići a moralno savladati, u jednom zastrašujućem izazovu, nema sumnje, zaista zastrašujućem. I sve to sa sigurnošću – da kažemo s uverenjem – da prostrana utroba morska može razbiti omotač bolesti, obnoviti zakrčene puteve života, umnožiti spasonosno lučenje centralnih i perifernih žlezda, blagotvorno lekovito ulje kao poručeno za pobesnele, setne, nemoćne, malokrvne, usamljene, pakosne, zavidne, i lude. Kao ludak koga su doveli, u Brikston, pod nepropustivim pogledom doktora i naučnika, i silom ga zagnjurili u ledenu vodu, uzburkanu talasima, a potom izvukli napolje i, pošto su izmerili reakcije i kontrareakcije, ponovo zagnjurili, na silu, razume se, osam stepeni Celzijusa, glava pod vodom, on koji izranja iz vode poput krika i životinjska snaga kojom se oslobađa bolničara i raznih nadležnih lica, naravno, svi su oniiskusni plivači, ali to nimalo ne pomaže protiv slepog besa te životinje, koja beži – beži – trčeći kroz vodu, naga, i uz jarosne krike zbog te strahovite patnje, krike sramote, užasa. Na žalu, svi sleđeni od uzbuđenja, dok ta životinja trči i trči, a žene, izdaleka, skreću pogled, mada bi nesumnjivo želele da vide, i te kako bi želele da vide, životinju i njen trk, i, recimo slobodno, njenu golotinju, baš nju, odbeglu golotinju koja sama za sebe tumara po moru, čak lepu u toj sivoj svetlosti, poput one lepote koja rastače neprobojne godine bogobojznog vaspitanja i internata i stida i ide pravo tamo kuda treba da ide, mili po tananim nervima omamljujući sramežljive žene čije široke suknje nabrane i bele čuvaju tajnu žene. Sasvim iznenada more je izgledalo kao da ih je oduvek čekalo. Ako je verovati lekarima, ležalo je tu, već milenijumima, strpljivo se pripremalo, imajući na umu samo jednu jedinu, sasvim jasnu nameru da ponudi sebe kao čudotvorni melem za njihove patnje, duševne i telesne. Kao što su, besprekorni doktori, ponavljali u besprekornim salonima, besprekornim muževima i očevima, pijuckajući čaj, i odmeravajući

reči, kako bi objasnili, s paradoksalnom učtivošću, da su odvratnost mora, i zatečenost, i užas, zapravo, anđeoski lek, za neplodnost, slab apetit, nervnu iscrpljenost, menopauze, prekomernu razdražljivost, uznemirenost, nesanice. Idealan doživljaj za smirivanje mladalačkih nemira i pripremu za teške i naporene dužnosti žene. Uzvišeno pristupno krštenje devojaka koje su postale žene. Te ako hoćemo da zaboravimo, na trenutak, ludaka iz mora u Brikstonu,

(ludak će nastaviti da trči, ali prema pučini, sve dok ne bude nestao iz vidokruga, naučno otkriće koje je umaklo statistikama medicinske akademije i svojevolumeno se prepustilo utrobi okean mora)

ako hoćemo da ga zaboravimo

(svarenog u raljama velikog vodenog creva, nikada vraćenog žalu, nikada ponovo izbačenog na ovaj svet, kao što bi se dalo očekivati, pretvorenog u bezobličan, modni mehur)

mogli bismo razmišljati o jednoj ženi – o jednoj ženi – poštovanoj, voljenoj, majci, ženi. Zbog nečeg sasvim beznačajnog – *bolesti* – dovedenoj na more koje inače nikada ne bi videla i koje sada predstavlja iglu njenog ozdravljenja, doduše, neizmernu iglu, koju ona gleda i ne razume. Ide raspletene kose i bosih nogu, a to nije mala stvar, to je apsurdno, još uz sve to pride ona bela kratka tunika i pantalone iz kojih vire goli gležnjevi, mogao bi da joj zamisliš uzana bedra, to je apsurdno, samo ju je bračna ložnica videla takvu, pa ipak, takva, ona stoji na jednom neizmernom žalu, gde ne čami ustajao, lepiljiv vazduh bračne ložnice već duva vetar s mora noseći proglas jedne divlje slobode koju je za čitav život uklonila, zaboravila, potisnula majka supruga voljena žena. I jasno je: *ne može da ga ne oseti*. Ta praznina svud unaokolo, bez zidova i zatvorenih vrata, a pred njom, samo, jedno neizmerno i uzbudljivo vodeno ogledalo, već bi samo to bio praznik čula, orgija nerava, a sve tek treba da se dogodi, ledeni stisak vode, strah, tečni zagrljaj mora, drhtaj kože, knedla u grlu...

Prate je do vode. Na lice joj se spušta, veličanstveno prikrivanje, maska od svile.

Uostalom, niko nikada nije došao da traži telo ludaka iz Brikstona. Ovo treba reći. Lekari su eksperimentisali, ovo treba razumeti. Bilo je tu parova da čovek prosto ne poveruje, bolesnik i njegov lekar,

bledunjavi, vrlo otmeni bolesnici koje pošast proždire božanskom sporošću i lekari koji poput miševa u nekom podrumu grozničavo traže naznake, dokaze, brojeve i cifre: uhode kretanje bolesti u njenom haotičnom bekstvu od zamke jednog paradoksalnog lečenja. *Pili su* morsku vodu, dotle je došlo, vodu koja je još do juče bila užas i gadost, i povlastica jednog zaboravljenog, varvarskog čovečanstva, kože izgorele od sunca, bezvrednog smeća. *Srkutali su* je, sada, ti isti božanski *invalides* koji po liniji dokle dopiru talasi hodaju neprimetno vukući jednu nogu, izvodeći besprekornu simulaciju otmenog šepanja koje ih štiti od onog uobičajenog pravila da stavljaju jednu nogu ispred druge. Sve je bilo *lečenje*. Neko se oženio, drugi su pisali pesme, beše to onaj isti svet – oduran, kad bolje pogledamo – koji se iznenada preselio, *samo i isključivo iz zdravstvenih razloga*, na ivicu jednog ponora kojeg se vekovima gnušao a sada ga je izabrao, zarad izbora i zarad nauke, kao promenadu bola.

Kupanje u talasima, tako su ga zvali lekari. Postojala je čak i jedna naprava, bez sve šale, svojevrsna nosiljka patentirana za ulazak u more, bila je namenjena gospođama, očigledno, gospođama i gospođicama, *da ih zakloni od nametljivih pogleda*. One bi se popele na nosiljku, sa svih strana zatvorenu zastorima zagasitih boja – boja koje ne vrište, da tako kažemo – i onda su ih unosili u more, na nekoliko metara od žala, a tamo, dok se nosiljka meškoljila na samoj površini vode, one su silazile i kupale se, kao da uzimaju kakav lek, bezmalo nevidljive iza svojih zastora, zastora na vetru, nosiljke poput plutajućih tabernakla, zastori poput paramenata neke ceremonije koja je neobjašnjivo zalutala u vodu, prava svetkovina, posmatrano s obale. Kupanje u talasima.

Neke stvari *može* samo nauka, to je tačno. Izbrisati vekove gađenja – strahotno more, klevka truleži i smrti – i smisliti tu idiličnu sliku koja se postepeno širi na sve žalove sveta. Ozdravljenja poput ljubavi.

A onda ovo: jednog dana, na plaži u Deperu talas iznese na obalu jedan čamčić, ruinu, nešto više od olupine. A tamo su bili oni, uhvaćeni u zavodljivu mrežu bolesti, rasuti po kilometarskoj obali, i svako od njih je konzumirao svoj morski zagrljaj, elegantni vez na nedoglednom pesku, svako u svom mehuriću od emocije pohote i

straha. Ne želeći da uvrede nauku koja ih je tu okupila, svi stadoše da se spuštaju sa svojih nebesa laganim korakom prema toj olupini koja je oklevala da se nasuče na pesak, poput kakvog glasonoše bojažljivog da stigne na odredište. Priđoše blizu. Izvukoše je na suvo. I videše. Položen na dnu čamca, pogleda uperenog uvis, s podignutom rukom koja pruža nešto čega više nema. Videše ga:

sveca. Beše od drveta, statua. U boji. Plašt se upuštao sve do pete, jedna rana je presecala vrat, ali lice, ono ništa od toga nije primećivalo i počivalo je, krotko, na nekom božanskom spokoju. Ničeg drugog, u čamcu, samo svetac. Sam. I svi, instinktivno, podigoše pogled, na tren, tražeći na površini okeana obrise neke crkve, razumljiva pomisao ali i nerazumna pomisao, nije bilo crkava, nije bilo kistova, nije bilo staza, more nema puteva, more nema objašnjenja.

Pogledi desetina *invalidesa*, i istrošene žene, neobične lepote, daleke, lekari kao miševi, pomoćnici i paževi, stari voajeri, radoznalci, ribari, devojčice – i *jedan svetac*. Izgubljeni, svi oni i on. Okamenjeni.

Na plaži u Deperu, jednoga dana.

Niko nikada nije shvatio.

Nikada.

– Odvešćete je u Dašenbah, to je idealna plaža za kupanje u talasima. Tri dana. Jedno uranjanje ujutru i jedno popodne. Potražite doktora Tavernera, obezbediće vam sve što je neophodno. Ovo je pismena preporuka za njega. Izvolite. Baron uze pismo, i ne pogledavši ga.

– To će je ubiti – reče.

– Moguće. Ali, malo verovatno.

Samo veliki lekari umeju da budu tako bezobzirno otvoreni. Aterdel je bio *najveći*.

– Hajde da stvar postavimo ovako, barone: vi tu devojčicu možete godinama da držite zatvorenu između ovih zidova, da hoda po belim tepisima i spava okružena ljudima koji lete. Ali jednog dana će je nepovratno odneti neka emocija koju nećete moći da predvidite. Amin. Ili, prihvatite rizik, poslušajte me i nadajte se Božijoj pomoći. Bezobzirno otvoren.

Baron se nije pomerio, stajao je nepomično, s pismom u ruci, na pola puta između sebe i lekara odevenog u crno.

- Vi nemate decu.
- To je beznačajan podatak.
- Svejedno, nemate ih.

Pogleda pismo i polako ga spusti na sto.

- Elizevin ostaje ovde. Trenutak tišine, ali samo trenutak.
- Ni za živu glavu.

Bio je to otac Pluš. U stvari, rečenica koja je krenula iz njegovog uma bila je neuporedivo složenija i mnogo bliža nečemu kao "Možda bi trebalo odložiti bilu kakvu odluku i prethodno dobro razmisliti o tome šta...": tako nekako. Ali, rečenica "Ni za živu glavu" bila je očigledno veštija i brža, te bez mnogo muke šmugnu između kukica one druge i poput kakvog neočekivanog i nepredvidljivog udava izroni na površinu tišine.

- Ni za živu glavu.

Beše to prvi put, za sedamnaest godina, da se otac Pluš usudio da protivreći baronu u nečemu što se tiče Elizevininog života. Oseti neku čudnu opijenost: kao da se upravo bacio sa prozora. On je na izvestan način bio čovek praktičnog duha: kad se već našao tu, u vazduhu, odluči da pokuša da leti.

– Elizevin će ići na more. Ja ću je odvesti. A ako bude bilo potrebno, ostaćemo mesecima, godinama, sve dok ne smogne snage da se suoči s vodom i sa svim ostalim. I na kraju će se vratiti: živa. Svaka druga odluka bila bi besmislena i glupa, još gore, bila bi kukavičluk. A ako se Elizevin plaši, ne moramo i mi, neću ja. Ona uopšte ne mari za smrt. Ona želi da živi. I dobiće ono što želi.

Da čovek prosto ne poveruje kako je govorio otac Pluš. Da prosto ne poveruje da je to on.

– Vi se, doktore Aterdele, ama baš ništa ne razumete u ljude i očeve i decu, baš ništa. I zato vam ja verujem. Istina je uvek nečovečna. Kao vi. Ja znam da ne grešite. Žalim vas, ali se divim vašim rečima. Ja, koji nikada nisam video more, otići ću na more jer su mi tako kazale vaše reči. To je nešto najbesmislenije, najsmušnije i najnerazumnije što je moglo da mi se desi. Pa ipak, ne postoji čovek, u čitavom Kervolu, koji će me sprečiti da to uradim. Niko.

Uze pismo sa stola i stavi ga u džep. Srce mu je tuklo kao ludo, ruke su mu drhtale a u ušima je osećao neko neobično zujanje. Nije ni čudo, pomisli: ne dešava mi se svaki dan da letim.

Svašta se moglo dogoditi, u tom trenutku. Zaista ima momenata kada se sveprisutna i logična mreža uzročnih sekvenci preda, zatečena životom, i siđe u parter, među publiku, kako bi pustila da na pozornici, pod svetlošću vrtozglave i nenadane slobode, jedna nevidljiva ruka uroni u beskrajnu utrobu mogućeg i među milionima stvari dopusti samo jednoj da se dogodi. Kroz bezglasni trougao koji je činilo to troje ljudi, prođoše sve one stvari, na milione njih, koje su mogle da eksplodiraju, prođoše u procesiji, ali munjevito, da bi se na kraju, pošto se proredilo sevanje i slegla prašina, pojavila, u krugu tog vremena i tog prostora, samo jedna, sama, majušna, naprežući se, s izvesnim stidom, da se dogodi. I dogodi se. Da baron – baron od Kervola – briznu u plač, ne skrivajući čak lice rukama, već samo uranjajući u zagrljaj svoje raskošne stolice, kao skrhan umorom, ali istovremeno i kao oslobođen nekog velikog tereta. Kao dokrajčen čovek, ali istovremeno i kao spasen čovek. Plakao je, baron od Kervola. Njegove suze. Otac Pluš, nepomičan. Doktor Aterdel, zanemao. I ništa drugo.

Sve su ovo stvari koje niko nikada nije saznao, u Kervolu. Ali svi, bez izuzetka, još uvek pričaju o onome što se dogodilo *potom*. O nežnosti onoga što se dogodilo potom.

- Elizevin...
- Čudotvorno lečenje...
- More...
- To je ludost...
- Ozdraviće, videćeš.
- Umreće.
- More...

More je – vide baron u crtežima geografa – bilo daleko. Ali je, pre svega – vide to u svojim snovima – bilo strašno, nestvarno lepo, neverovatno snažno – neljudsko i neprijateljsko – čudesno. A onda, bilo je drugačije boje, mirisi nikada ranije omirisani, nepoznati zvuci – bilo je drugi svet. Gledao je Elizevin i nije mogao da zamisli kako će se približiti svemu tome, a da ne nestane, u nepovrat, raspršena u

vazduhu od uznemirenosti, i od čuđenja. Mislio je na trenutak kada se bude okrenula, iznenada, i u svoje oči primila more. Nedeljama je o tome razmišljao. A onda shvati. Na kraju krajeva, nije bilo tako teško. Prosto neverovatno da mu to ranije nije palo na pamet.

– Kako ćemo stići do mora? – upita ga otac Pluš.

– Ono će doći po vas.

I tako krenuše, jednog aprilskog jutra, prevališe brda i doline i u suton petog dana stigoše na obalu neke reke. Nigde sela, nigde kuća, ničega. Ali na vodi se ljuljuškao, u tišini, jedan mali brod. Zvao se *Adel*. Obično je brodio vodama Okeana, prenoseći bogatstva i bedu, tamo i nazad, između kopna i ostrvlja. Na pramcu je imao figuru devojke s kosom koja je padala do samih nogu. Jedra su bila prepuna svih vetrova iz dalekog sveta. Kobilica je uhodila, godinama, utrobu mora. U svakom uglu, nepoznati mirisi pleli su priče koje su lica mornara nosila ispisane na koži. Imao je dva jarbola. Baron od Kervola je želeo da se, do mora, uzvodno popne rekam, sve dotle.

– To je bezumna ideja – napisao mu je kapetan.

– Suvim ću vas zlatom prekriti – odgovorio je baron.

I sada je, poput kakve utvare koja je umakla svim razumnim putevima, jedrenjak s dva jarbola po imenu *Adel* bio tu. Na malom pristaništu, gde su obično pristajali beznačajni čamčići, baron čvrsto prigrlj čerku i reče joj

– Zbogom.

Elizevin ne reče ništa. Na lice spusti veo od svile, nežno položi u očeve ruke jedan list papira, presavijen i zapečaćen, okrenu se i pođe prema ljudima koji će je povesti na brod. Noć se bezmalo već spustila. Uz malo mašte, sve je moglo izgledati kao kakav san.

Tako Elizevin pođe put mora na najnežniji način na svetu – samo ga je um jednog oca mogao smisliti – nošena maticom, prateći onaj ples sačinjen od okuka, mirovanja i dvoumljenja koji je reka bila naučila na svojim vekovnim putovanjima, ona, prvosveštenica mudrosti, jedina koja zna najlepší i najnežniji i najpitomiji put da se do mora stigne nezleđen. Spustili su se dole, onom odlučnom sporošću na granici majčinske mudrosti prirode, uranjajući polako u jedan svet mirisa stvari koja koji je svakim narednim danom otkrivao, lagano sasvim lagano, daleko – a potom sve bliže – prisustvo

bezdane utrobe koja ih je čekala. Menjao se vazduh, menjale su se zore, i neba, i oblici kuća, i ptice, i zvukovi, i lica ljudi, na obali, i reči ljudi, na njihovim usnama. Voda koja je klizila ka vodi, raskošno nežno udvaranje, okuke reke poput kakve uspavanke duše. Jedva приметно putovanje. U Elizevinim mislima, na hiljade utisaka, ali laganih kao paperje koje bešumno leti.

I dan-danas, u Kervolu, svi pričaju o tom putovanju. Svako na svoj način. Svi, mada ga nikada nisu videli. Ali ne mari. Nikada neće prestati da pričaju o njemu. Jer niko ne može da zaboravi kako bi divno bilo kad bi za svako more koje nas čeka postojala jedna reka, za nas. I neko – jedan otac, jedna ljubav, neko – kadar da nas uhvati za ruku i da nađe tu reku – da je zamisli, da je izmisli – i na maticu da nas položi, s lakoćom jedne jedine reči, zbogom. To bi, zaista, bilo čudesno. Život, ma kakav život, bio bi *sladak*. A stvari ne bi ranjavale, već bi se približavale nošene maticom, mogli bismo najpre da ih okrnemo a potom da ih dodirnemo i tek na kraju bismo dopustili da one dodirnu nas. Da nas *povrede*, čak. Da zbog njih *umremo*. Ne mari. Jer sve bi, napokon, bilo *čovečno*. Dovoljna bi bila nečija mašta – mašta jednog oca, jedne ljubavi, nečija. Taj bi umeo da izmisli nekakav put, ovde, sred ove tišine, u ovoj zemlji koja ne želi da govori. Milostan put, i lep. Jedan put odavde do mora.

Oboje nepomični, očiju uprtih u to nepregledno vodeno prostranstvo. Da čovek ne poveruje. Ozbiljno. Da ostane tu čitav život, ne shvatajući ništa, ali da nastavi da gleda. Ispred more, iza dugačka reka, pod nogama, najzad, zemlja. I oni, tu, nepomični. Elizevin i otac Pluš. Poput kakve čarolije. Bez i jedne jedine misli u glavi, prave misli, samo čuđenje. Divljenje. I ko zna koliko je vremena proteklo – čitava večnost – kad Elizevin, napokon, ne skidajući pogled s mora, kaže

– Lepo, ali završava se, u nekom trenutku, zar ne?

Na stotinu kilometara odatle, u samotnosti svog ogromnog zamka, jedan čovek prinosi sveći list hartije i čita. Malo reči, sve u jednom redu. Crno mastilo.

Ne plašite se. Ni ja se ne plašim. Ja koja vas volim. Elizevin.

Kočija će, potom, doći po njih, jer je veče, a gostionica ih očekuje. Jedno kratko putovanje. Drum se privija uz žal. Svud unaokolo,

nikoga. Bezmalo nikoga. U moru – šta radi u moru? – jedan slikar.

7.

Na Sumatri, nadomak severne obale Pangeija, svakih sedamdeset šest dana izranjalo je jedno ostrvce u obliku krsta, prekriveno gustom vegetacijom i naizgled nenastanjeno. Na površini bi ostalo nekoliko sati, a zatim bi ponovo uranjalo u more. U Karkaišu, ribari iz zaseoka našli su ostatke broda *Davemport*, koji je osam dana pre toga doživeo brodolom na drugoj strani sveta, u moru kod Cejlona. Kad bi plovili za Faradar, mornarima su se priviđali neobični svetleći leptirovi koji su ih omamljivali i izazivali neku čudnu setu. U vodama Bogadora nestao je konvoj od četiri vojna broda, progutao ga je jedan jedini džinovski talas koji se pojavio, onako niotkuda, jednog savršeno mirnog dana.

Admiral Langle polako je listao sva ta dokumenta pristigla iz najrazličitijih krajeva jednog sveta koji je svoje ludilo, očigledno, čvrsto privijao uza se. Pisma, odlomci iz brodskih dnevnika, isecci iz novina, zapisnici sa saslušanja, poverljivi izveštaji, diplomatske depeše. Svega je bilo. Hladna škrtoš zvaničnih saopštenja ili alkoholom podgrejana poverljivost mornara sanjara jednako su jezdili po čitavom svetu da bi najzad stigli na taj pisaći sto gde je Langle, u ime Kraljevine, svojim guščijim perom povlačio granicu između onoga što će, u Kraljevini, biti smatrano *istinitim* i onoga što će biti zaboravljeno kao *lažno*. Sa svih mora na ovoj kugli zemaljskoj stotine obličja i glasova stizalo je u procesiji na taj radni sto da bi ih tu progutala jedna presuda tanana poput niti crnog mastila, izvezena pomnim rukopisom u knjigama s kožnim povezom. Langleova ruka bila je zagrljaj koji je na kraju pružao počinak njihovom dugom putovanju. Njegovo pero, oštrica na kojoj se slamao njihov trud. Stvarna i čista smrt.

Ovu vest treba smatrati neosnovanom, te se zabranjuje da se, kao takva, dalje širi ili navodi u mapama i dokumentima Kraljevine.

Ili, zauvek, blistav, nepomućen život.

Ovu vest treba smatrati istinitom, te će se kao takva pojaviti u svim mapama i dokumentima Kraljevine.

Sudio je, Langle. Upoređivao dokaze, proveravao svedočenja, istraživao izvore. A potom sudio. Svakodneвно je živeo među avetima jedne neizmerne kolektivne uobrazilje gde su trezven pogled istraživača i zaslepljen pogled brodolomnika stvarali katkad

istovetne slike i priče koje se nasuprot svakoj logici dopunjuju. Živeo je u mašti, među čudima. Zbog toga je u njegovom domu vladao detaljno utvrđen i sumanutni red: i njegov život je proticao u skladu sa nepromenljivom geometrijom navika koja se graničila sa svetošću kakve liturgije. Branio se, Langle. Sabijao je svoje postojanje u mrežu milimetarskih pravila kadrih da ublaže vrtoglavost imaginarnog kojem je, svakog dana, prepuštao svoj um. Hiperbole koje su sa svih mora na ovome svetu stizale do njega, smirivale su se na brižljivoj brani napravljennoj od tih sitnih izvesnosti. Poput kakvog spokojnog jezera, čekala ih je, na korak odatle, Langleova mudrost. Nepomična i pravedna.

Kroz otvorene prozore dopirao je ritmičan zvuk baštovanovih makaza koje su potkresivale ruže sa sigurnošću jedne Pravde čvrsto usmerene da donosi spasonosne presude. Zvuk kao i svaki drugi. Ali, toga dana, i u glavi admirala Langlea, taj zvuk je deklamovao jednu veoma preciznu poruku. Strpljiv i uporan – suviše blizu prozora da bi bio slučajan – nosio je prinudno sećanje na jednu obavezu. Langle bi više voleo da ga ne čuje. Ali bio je častan čovek. Te stoga skloni stranice koje su govorile o ostrvlju, olupinama i leptirovima, otvori jednu fioku, izvadi iz nje tri zapečaćena pisma i stavi ih na pisaći sto. Stigla su sa tri različite strane. I mada su nosila upadljiva obeležja hitne i poverljive prepiske, Langle ih je ostavio da stoje, iz kukavičluka, nekoliko dana, tamo gde ih čak nije mogao ni videti. Ali sada ih otvori, odsečnim, zvaničnim pokretom, i u korenu presecajući svako oklevanje, stade da ih čita. Pribeleži na jednom listu nekoliko imena, jedan datum. Trudio se da sve obavi s bezličnom neutralnošću jednog knjigovođe u službi Kraljevine. Poslednja zabeleška koju je napravio glasila je:

Gostionica Almajer, Kvartel

Na kraju uze pisma u ruku, ustade i, primakavši se kaminu, baci ih u obazriv plamen koji je bdio nad lenjim prolećem što se tih dana pospano budilo. Dok je posmatrao kako se grči i uvija skupocena otmenost tih poslanica koje nikada ne bi poželeo da pročita, sasvim razgovetno primeti da kroz otvorene prozore do njega dopire zahvalna i nenadana tišina. Baštenske makaze, dotad neumorne poput kazaljki časovnika, ćutale su. Tek nešto kasnije uklesale se, u tišinu, baštovanovi koraci koji su se udaljavali. Bilo je u tom rastanku

nečeg toliko opipljivog i detaljnog što bi svakog začudilo. Ali ne Langlea. On je znao. Tajnovit za svakog drugog, odnos koji je vezivao ta dva čovjeka – jednog admirala i jednog baštovana – nije više imao, za njih, nikakvih tajni. Navika jedne bliskosti satkane od mnogo ćutanja i skrivenih znakova već godinama je čuvala njihov jedinstven savez. Postoje mnoge prirovi. Ova je stigla izdaleka.

Jednog dana, pre šest godina, doveli su pred admirala Langlea jednog čovjeka koji se, rekoše, zvao Adams. Visok, krupan, kose do ramena, kože spržene od sunca. Mogao je biti još jedan od silesije mornara koje je video. Međutim, morali su da ga pridržavaju kako se ne bi srušio, nije bio u stanju da hoda. Na vratu je imao jednu odvratnu gnojavu ranu. Stajao je apsurdno nepomičan, kao oduzet, odsutan. Jedino što je nagoveštavalo postojanje neke bedne mrvice svesti beše pogled. Ličio je na pogled kakve životinje na izdisaju.

"Ima pogled progonjene životinje", pomisli Langle.

Rekoše da su ga pronašli u nekom selu u srcu Afrike. Bilo je tamo i drugih belaca: robova. Ali on je bio nešto posebno. On je bio omiljena životinja plemenskog poglavice. Stajao je na četiri noge, groteskno okičen šarenim perjem i dragim kamenjem, vezan konopcem za tron te spodobe od kralja. Hranio se ostacima koje bi mu ovaj bacao. Telo mu je bilo izmrcvareno od rana i udaraca. Bio je naučio da laje na neki poseban način koji je veoma zabavljao gospodara. To što je još uvek živ mogao je, verovatno, da zahvali samo tome.

– Šta ima da kaže? – upita Langle.

– On ništa. On ne govori. Neće da govori. Ali oni koji su bili sa njim... ostali robovi... a onda i svi drugi koji su ga prepoznali, u luci... elem, pričaju o njemu neverovatne priče, kao da ne postoji mesto na kojem nije bio, taj čovjek, prava misterija... ako je verovati svemu onome što se priča...

– Šta se priča?

On, Adams, nepomičan i odsutan, u sredini sobe. A unaokolo bahanalija sećanja i uobrazilje koja se rasprskava i živopisno oslikava vazduh pustolovinama iz jednog života za koji kažu da je njegov / trista kilometara pešice kroz pustinju / kune se da ga je video kako se pretvara u crnca a onda ponovo postaje belac / jer je

trgovao sa tamošnjim šamanom, tu je i naučio da pravi onaj crveni prah koji / kad su ih uhvatili zajedno su ih sve vezali za jedno džinovsko stablo i čekali da ih prekriju insekti od glave do pete, ali on progovori nekim nerazumljivim jezikom i to beše pun pogodak jer ti divljaci, iznenada / kunući se da je on bio na tim planinama, gde svetlost nikada ne gasne, i zbog toga se odatle niko nikada nije vratio nepomućenog uma, osim njega koji je, vrativši se, kazao samo / na dvoru sultana, gde su ga doveli zbog njegovog glasa, božanskog glasa, i njegov zadatak je bio da, okićen zlatom i draguljima, stoji u odaji za mučenje i da peva dok oni rade svoj posao, i sve to samo zato da sultan ne bi morao da sluša mučno odjekivanje jauka već naprotiv lepotu te pesme koja / na jezeru Kabalaki, velikom poput mora, a tamo su i verovali da je zaista more, sve dok ne sagradiše čamac od džinovskih listova, listova s drveća, i njime ne zaploviše od jedne do druge obale, i u tom čamcu je bio on, mogao bih se zakleti / da skupljaju dijamante u pesku, rukama, okovani i nagi, kako ne bi mogli da pobegnu, i on je bio baš tamo, među njima, kao što je tačno da / svi su govorili da je mrtav, odnela ga je oluja, ali jednog dana eno seku ruke nekom čoveku, ispred kapije Tesfa, nekom kradljivcu vode, kad ja bolje pogledam i imam šta da vidim, bio je to on, glavom i bradom on / zbog čega se zove Adams, ali imao je hiljadu imena, a neki čovek ga je, jednom prilikom, sreo pod imenom Ra Me Nivar, što je na jeziku tog naroda značilo čovek koji leti, a nekom drugom prilikom, na obalama Afrike / u gradu mrtvih, gde se niko ne bi drznuo da kroči, jer postoji neko prokletstvo, vekovima, zbog kojeg su se u rasprskavale oči svima onima koji

– Dovoljno je.

Langle čak nije ni podigao pogled sa burmutice koju je već nekoliko minuta nervozno prevrtao po rukama.

– Dobro. Vodite ga.

Niko se ne pomeri. Tišina.

– Admirale... ima još nešto.

– Šta? Tišina.

– Ovaj čovek je video Timbuktu. Langleova burmutica se ukoči.

– Ima ljudi koji su spremni da se zakunu: on je bio tamo. Timbuktu. Biser Afrike. Čudesni grad koji se ne da pronaći. Filigranski kovčeg

sa blagom, utočište svih varvarskih bogova. Srce nepoznatog sveta, tvrđava hiljadu tajni, sablasno kraljevstvo neizmernog bogatstva, izgubljeni cilj beskonačnih putovanja, izvor svih voda i san svih nebesa. Timbuktu. Grad koji nijedan beli čovek nije nikada pronašao.

Langle podiže pogled. Kao da su svi u odaji bili zaogrnuti čarobnim velom neke iznenadne nepomičnosti. Samo su Adamsove oči još uvek lutale, tražeći da zaskoče neki nevidljiv plen.

Admiral ga je dugo ispitivao. Po svom običaju, govorio je strogim ali blagim, gotovo bezličnim glasom. Nikakvog nasilja, nikakvog posebnog pritiska. Samo strpljiva procesija kratkih i određenih pitanja. Nije dobio ni jedan jedini odgovor.

Adams je ćutao. Kao da je bio zauvek prognan u neki neumoljivo dalek svet. Nijedan jedini pogled nije uspeo da mu izvuče. Ništa.

Langle ga je neko vreme posmatrao, u tišini. Zatim dade znak koji nije dopuštao primedbe. Podigoše Adamsa sa stolice i odvukoše ga iz odaje. Langle ga je gledao kako se udaljava – noge koje se vuku po mermernom podu – i prože ga neugodno osećanje da i Timbuktu, u tom trenutku, klizi i izmiče, sve dalji, na približnim geografskim kartama Kraljevine. Pade mu na um, sasvim neobjašnjivo, jedna od mnogih legendi koje su kružile o tom gradu: da su žene, tamo dole, otkrivale samo jedno oko, čudesno iscrtano raznobojnom ilovačom. Uvek se pitao zašto su morale da kriju ono drugo. Ustade i dokono priđe prozoru. Hteo je da ga otvori kad se najednom skameni od jednog glasa, u svojoj glavi, koji izgovori sasvim jasnu i određenu rečenicu: – Zato što nijedan muškarac ne bi mogao da podnese njihov pogled a da ne poludi.

Langle se munjevito okrenu. U odaji nije bilo nikoga. Okrenu se ponovo prema prozoru. Nekoliko trenutaka nije bio u stanju da razmišlja ni o čemu. Potom spazi kako drvoredom ispod kuće promiče mala povorka koja je Adamsa vraća u ništavilo. Nije se pitao šta bi trebalo da radi. Jednostavno je to uradio. Nekoliko trenutaka kasnije stajao je pred Adamsom, okružen zaprepašćenjem prisutnih i pomalo zadihan od žurnog trka. Pogleda ga u oči i tihim glasom reče – A kako ti to znaš?

Činilo se da ga Adams nije ni primetio. I dalje je bio na nekom čudnovatom mestu, hiljadama kilometara daleko odatle. Međutim, njegove usne se pomeriše i svi začuše njegov glas kako kaže

– Ja sam ih video.

Langle je sreo mnogo takvih slučajeva kao što je Adamsov. Mornari koje je oluja ili nemilosrdna surovost gusara izbacila na neku zaboravljenu obalu nekog nepoznatog kontinenta, taoci slučaja i lovina plemena za koje je beli čovek tek malo više od neobične životinjske vrste. Ako ih milostiva smrt ne bi prihvatila na vreme, onda ih je ko zna kakva jeziva smrt čekala u nekom smrdljivom ili čudesnom kutku neverovatnih svetova. Malo je bilo onih koji su odatle izašli živi, koje je spasao neki brod i vratio u civilizovan svet, onako obeležene jasnim neizbrisivim znacima svoje tragedije. Bezumni oronuli ljudi, ljudski ostaci vraćeni iz nepoznatog. Izgubljene duše.

Sve je to Langle znao. Pa ipak, povede Adamsa sa sobom. Otrgnu ga iz kandži bede i povede ga u svoj dom. Bez obzira u kakvom je svetu pohranio svoj um, on će ga u njemu i tražiti. I vratiće ga. Nije želeo da ga spase. Nije bilo baš tako. Želeo je da spase priče koje su bile skrivene u njemu. Nije bilo važno koliko će vremena biti potrebno: želeo je te priče i imaće ih.

Znao je da je Adams čovek koga je uništio njegov vlastiti život. Zamišljao je njegovu dušu kao pitomo seoce opljačkano i rastureno u divljoj najezdi vrtoglavog broja slika, osećanja, mirisa, zvukova, bolova, reči. Smrt koju je podražavao, na prvi pogled, paradoksalan je ishod jednog života koji se rasprsnuo. Ispod njegove nemušlosti i njegove nepomičnosti urnebesno je prštao neukrotivi haos.

Langle nije bio lekar i nikada nije spasao nikoga. Ali je iz vlastitog života naučio mnogo o nepredvidljivoj terapijskoj moći egzaktnosti. I sam se, slobodno možemo reći, lečio isključivo pomoću egzaktnosti. Beše to lek koji je, rastopljen u svakom gutljaju njegovog života, držao na velikom odstojanju otrov izgubljenosti. Pomisli, stoga, da će se Adamsova neprikosnovena odsutnost smrtni jedino svakodnevnim i strpljivim obavljanjem neke egzaktne radnje. Osećao je da to na neki način mora biti *prijatna* egzaktna radnja, tek okrzuta ledenim dahom jednog mehaničkog obreda, i uzgajana na mekoj toplini stihova neke pesme. Dugo je za njom tragao u onom svetu stvari i postupaka koji je ležao oko njega. I

najzad je nađe. A svima onima koji bi se, ne bez izvesne zajedljivosti, odvažili da ga pitaju

– Šta bi trebalo da bude taj vaš čudesni lek kojim mislite da spasite svog divljaka? on je voleo da odgovori

– Moje ruže.

Kao što bi dete položilo zalutalog ptica u veštačku toplinu gnezda načinjenog od tkanine, Langle položi Adamsa u svoj vrt. Vrt raskošne lepote, u kojem su najistančaniji geometrijski oblici obuzdavali vatromet svakojakih boja, a stroga disciplina železnih simetrija uređivala veličanstveno saživljavanje cveća i biljaka iz čitavog sveta. Vrt u kojem se kaos života pretvarao u božanski pravilnu figuru.

I upravo tu, vremenom, Adams dođe sebi. Mesecima nije progovorio ni reč, jedino što se poslušno prepuštao učenju na hiljade – egzaktnih – pravila. Zatim njegova odsutnost poče da se pretvara u neku bledunjavu prisutnost, tu i tamo prošaranu kratkim rečenicama, ali ne više prožetu upornom željom da ona životinja koja se šćućurila u njemu opstane. Nakon godinu dana, posmatrajući ga, niko ne bi posumnjao da se ne nalazi pred najklasičnijim uzorkom savršenog baštovana: ćutljiv i ravnodušan, sporih i nepogrešivih pokreta, nedokučiv i bezvremen. Milosrdni Bog jedne vasseljene u malom.

Za to vreme, Langle ga nikada ništa nije pitao. Razmenio bi s njim poneku reč, uglavnom o zdravlju perunika ili nepredvidivim vremenskim promenama. Niko od njih dvojice nikada nije ni pomenuo prošlost, bilo kakvu prošlost. Čekao je, Langle. Nije žurio. Štaviše, uživao je u dražima čekanja. Do te mere da je, s gotovo besmislenim tračkom neodobravanja, jednoga dana, šetajući nekom sporednom alejom vrta i prolazeći pored Adamsa, video kako ovaj podiže pogled s jedne petunije biserne boje i čuo, razgovetno, kako izgovara – naizgled u prazno – upravo ove reči:

– Nema zidine, Timbaktu, jer smatraju, tamo dole, da bi njegova lepota, sama za sebe, zaustavila svakog neprijatelja. Potom začuta, Adams, i vrati pogled na petuniju biserne boje. Langle nastavi da šeta alejom, ne rekavši ništa. Ni Bog, da postoji, ništa ne bi primetio.

Od toga dana, počeše da izranjaju, iz Adamsa, sve njegove priče. U najrazličitijim trenucima, prateći neke nedokučive ritmove i liturgije.

Langle je samo slušao. Nikada nije ništa pitao. Slušao je, i kraj. Katkad to behu jednostavne rečenice. Katkad, pak, prave pravcate priče. Adams je pričao tihim, toplim glasom. Odmeravao je, iznenađujuće vešto, reči i zatišja. Bilo je nečeg hipnotičkog u njegovom psalmodijanju nestvarnih slika. Prava čarolija, slušati ga. Langle je bio opčinjen.

Ništa od onoga što je čuo, u tim pričama, nije završavalo u njegovim knjižurinama s mrkim kožnim povezima. Kraljevina, tog puta, nije bila u igri. Te priče su bile za njega. Sačekao je da niknu iz utrobe jedne silovane i mrtve zemlje. Sada ih je rascvetale skupljao. Bile su dar, istančan, koji je rešio da podari svojoj usamljenosti. Zamišljao je kako stari u privrženoj senci tih priča. I umire, jednog dana, dok mu u očima lebdi slika, nedostižna za sve druge bele ljude, najraskošnijeg vrta u Timbuktuu.

Mislio je da će sve, i zauvek, biti tako čarobno lako i neosetno. Nije mogao da predvidi da će ga za tog čoveka po imenu Adams ubrzo vezati nešto iznenađujuće okrutno.

Dogodi se tako, admiralu Langleu, neko vreme nakon Adamsovog dolaska, da se zatekne u vrlo neprijatnoj i banalnoj situaciji koja mu je nalagala da rizikuje život prihvatajući izazov na jednu partiju šaha. Podalje od grada, njega i njegovu malu pratnju iznenada presrete neki razbojnik koji je u tom kraju bio žalosno poznat po svom ludilu i po surovosti svojih poduhvata. Tom prilikom, na sveopšte iznenađenje, odluči da se ne izživljava nad svojim žrtvama. Zadrža samo Langlea a sve ostale otposlja natrag sa zadatkom da donesu neverovatno visoku otkupninu. Langle je znao da je dovoljno bogat da otkupi svoju slobodu. Ono što nije mogao da predvidi bilo je koliko će razbojnik uopšte imati strpljenja i da li će sačekati sav taj novac. I oseti, prvi put u životu, štipajući miris smrti.

Dva dana provede s povezom preko očiju i u lancima u jednoj kočiji koja se neprestano kretala. Trećeg dana ga izvedoše. Kad mu skinuše povez, vide da sedi preko puta razbojnika. Između njih dvojice stajao je jedan mali sto. Na stolu, šahovska tabla. Razbojnik nije trošio previše reči na objašnjenje. Pružao mu je šansu. Partiju šaha. Ako pobedi, biće oslobođen. Ako izgubi, ubiće ga. Langle

pokuša da ga urazumi. Kao mrtav nije vredeo ni prebijene pare, zašto da se toliko bogatstvo uludo baci?

– Nisam vas pitao šta mislite o tome. Pitao sam vas da li pristajete ili ne. Požurite.

Ludak. Zaista pravi ludak. Langle shvati da nema izbora.

– Kako vi hoćete – reče, i spusti pogled na šahovsku tablu. Nije mu trebalo mnogo da utvrdi da je razbojnikovo ludilo ogrezlo u brutalnoj prepredenosti. Ne samo što je za sebe zadržao bele figure – bilo bi bezumno očekivati suprotno – već je igrao, on, sa još jednom kraljicom, uredno postavljenom na mesto desnog lovca. Zanimljiva varijanta.

– Jedan kralj – objasni razbojnik pokazujući sebe, – i dve kraljice – dodade podrugljivo, pokazujući dve žene, zbilja prelepe, koje su sedele pored njega. Ova pošalica izazva među prisutnima buru neobuzdanog smeha i raspojasano podvriskivanje u znak odobravanja. Mnogo manje oduševljen, Langle ponovo spusti pogled, pomislivši kako će, evo, umreti na najgluplji mogući način.

Na prvi razbojnikov potez ponovo zavлада grobna tišina. Kraljev pešak napred za dva polja. Bio je red na Langlea. Oklevao je nekoliko trenutaka. Kao da je čekao nešto, ali nije znao šta. Postade mu jasno tek kad u skrivenom kutu svoje glave začu jedan glas kako s veličanstvenim mirom izgovara slog po slog

– Konj u kolonu kraljevog lovca.

Ovoga puta se ne osvrnu oko sebe. Poznavao je taj glas. I znao je da nije tu. Bog zna kako, ali dolazio je zaista izdaleka. Uze konja i stavi ga ispred pešaka u koloni kraljevog lovca.

Kod šestog poteza već je imao prednost od jedne figure. Kod osmog je rokirao. Kod jedanaestog je nadmoćno držao sredinu šahovske table. Dva poteza nakon toga žrtvovao je jednog lovca, što mu je, u sledećem potezu, omogućilo da pojede prvu protivnikovu kraljicu. Drugu je uhvatio u klopku pomoću jedne kombinacije koju nikada – to mu je bilo jasno kao dan – ne bi mogao da izvede da ga taj apsurdni glas nije tako nepogrešivo vodio. Što se više krunio otpor belih figura to je više osećao je kako u razbojniku raste strahovit bes i zbunjenost. Poče da strahuje od pobede. Ali glas mu nije dopuštao predah. Kod dvadeset trećeg poteza razbojnik mu predade jednog topa, načinivši toliko očiglednu grešku koja je

navodila na pomisao da se radi o predaji. Langle je mahinalno krenuo da iskoristi tu priliku, kad začu glas kako mu besprizivno došaptava

– Pazite na kralja, admirale.

Da pazi na kralja? Langle se ukoči. Beli kralj je stajao u potpuno bezazlenom položaju, iza ostataka nevešto izvedenog rokiranja. Na šta da pazi? Posmatrao je šahovsku tablu i nije shvatao.

Pazite na kralja.

Glas je zamro.

Sve je zamrlo.

Nekoliko trenutaka.

Onda Langle shvati. Beše to poput munje koja mu blesnu kroz glavu samo trenutak pre nego što razbojnik izvuče bodež niotkuda i oštricom se hitro ustremi na njegovo srce. Langle beše brži. Prepreči mu ruku, uspe da mu istrgne bodež i, kao da dovršava pokret koji je ovaj započeo, prereže mu grlo. Razbojnik se sruši na zemlju. Dve žene, užasnite, skočiše kao oparene i brže-bolje pobegoše. Svi ostali kao da su se skamenili od zaprepašćenja. Langle ne izgubi pribranost. Pokretom koji će kasnije bez oklevanja oceniti bespotrebno pompeznim, uze belog kralja i obori ga na šahovsku tablu. Zatim ustade, čvrsto stežući bodež u ruci, i polako se udalji od šahovske table. Niko se ne pomeri. Uzjaha prvog konja koji mu se nađe u blizini. Baci poslednji pogled na taj neobičan prizor dostojan kakvog pučkog pozorišta i pobeže glavom bez obzira. Kao što se to često događa u presudnim trenucima života, začudi ga ona jedina misao koju je mogao da oblikuje, potpuno beznačajna misao: beše to prvi put – prvi – da pobedi igrajući s crnim figurama.

Kad stiže u svoju palatu, zateče Adamsa u postelji, bez svesti, u kandžama moždane groznice. Lekari nisu znali šta da čine. On reče

– Ne činite ništa. Ništa.

Posle četiri dana Adams dođe sebi. Kraj njegovog uzglavlja bio je Langle. Gledali su se. Adams ponovo sklopi oči. I Langle reče, sasvim tiho

– Dugujem ti život.

Jedan život – naznači Adams. Zatim ponovo podiže kapke i pogleda Langlea pravo u oči. To nije bio pogled jednog baštovana,

ne. Bio je to pogled progonjene životinje.

– Za svoj život ne marim nimalo. Ja hoću nešto drugo, život nekog drugog.

Šta je značila ta rečenica, Langle je shvatio mnogo kasnije, kada je već bilo suviše kasno da je ne čuje.

Jedan nepomični baštovan, stoji ispred radnog stola jednog admirala. Posvuda knjige i spisi. Ali, uredno složeni. *Uredno*. I kandelabri, tepisi, miris kože, mračne slike, tamnosmeđi zastori, mape, oružje, kovani novac, portreti. Srebrnina. Admiral pruža list hartije baštovanu i kaže

– Gostionica Almajer. Negde na moru, u blizini Kvartela.

– Je l' tamo?

– Da.

Baštovan presavija list, stavlja ga u džep i kaže

– Polazim večeras.

Admiral obara pogled a ovamo čuje glas onog drugog kako izgovara reč

– Zbogom.

Baštovan prilazi vratima. Admiral, i ne gledajući ga, šapatom kaže

– A posle? Šta će posle biti?

Baštovan zastaje.

– Ništa više.

I izlazi.

Admiral ćuti.

... dok se Langle prepuštao svojim mislima što su ga vodile penušavim putevima jednog broda koji je odleteo, doslovce, vodama Malagara, a Adams rešavao da se zaustavi pred jednom ružom sa Bornea kako bi pažljivo posmatrao jednog insekta u njegovom mukotrpnom pokušaju da se popne uz laticu sve dok u jednom trenutku ne odustane od poduhvata i ne odleti odatle, po čemu i jeste sličan brodu koji je isti nagon osetio dok se peo vodama Malagara, dva brata po prećutnom odbijanju stvarnog i po izboru tog bekstva kroz vazduh, i sjedinjeni, u tom času, jer obojica su slike istovremeno položene na dužice i u sećanje dva čoveka koje ništa više neće moći da razdvoji i koji su upravo tim letovima, letu insekta i

letu jedrenjaka, poveravali u jednom istom trenu jednu istu zebnju zbog oporog ukusa kraja i uznemirujućeg otkrića koliko je nečujna, sudbina, u trenutku kada se, uz prasak, sasvim iznenada, rasprsne.

8.

Na prvom spratu gostionice Almajer, u sobi koja je gledala na brežuljke, borila se, Elizevin, s noći. Nepomična, ispod pokrivača, čekala je da otkrije da li će prvo doći san ili strah.

Glazalo se more, poput lavine bez počinka, neprekidne tutnjave neke divlje oluje kćeri ko zna kojeg neba. Nije se smirivalo ni na trenutak. Nije znalo za umor. Ni za milost. Gledaš li ga ne primećuješ: koliku buku pravi. Ali u tami... Sav onaj beskraj pretvara se u hućanje, bedem od zvuka, proganjajući, slep urlik. Ne možeš ugasiti, more, kada u – noći gori.

Elizevin oseti kako joj se u glavi rasprskava jedan mehur praznine. Dobro joj je bio poznat taj tajanstveni prasak, nevidljivi bol koji se rečima ne da opisati. Ali to što ga poznaje, nije služilo ničemu. Ništa. Polako ju je spopadalo, podmuklo, pritajeno zlo – očuh skaredni. Samo je uzimalo ono što mu pripada. Ne toliko ona hladnoća koja je izbijala iz nje, a ni srce, podivljalo, ni ledeni znoj, ni podrhtavanje ruku. Ne. Najgori je bio osećaj da nestaje, da izlazi iz sopstvene glave, da nije ništa drugo do nerazgovetna panika i drhtavi strah. Misli poput buntovničkih dronjaka – žmarci – lice skamenjeno u grču kako bi uspela da žmuri – kako bi uspela da ne gleda mrak, strahotu bez izlaza. Pravi rat. Elizevin uspe da pomisli na vrata koja su, na nekoliko metara od nje, povezivala njenu sobu sa sobom oca Pluša. Nekoliko metara. Morala je da uspe. Sada će ustati i ne otvarajući oči pronaći će ih, a onda će biti dovoljan glas oca Pluša, samo glas, i sve će proći – trebalo je samo ustati odatle, smoći snage za samo nekoliko koraka, proći kroz sobu, otvoriti vrata – ustati, izvući se ispod pokrivača, provući se duž zida – ustati, spustiti noge na pod, napraviti nekoliko koraka – ustati, čvrsto stisnutih očiju, naći ona vrata, otvoriti ih – ustati, pokušati disati, a zatim se odvojiti od kreveta – ustati, ne umreti – ustati odatle – ustati.

Kakav užas. Kakav užas.

Nije bilo nekoliko metara. Bili su kilometri, bila je večnost: ona ista koja ju je razdvajala od njene prave sobe, i od njenih stvari, i od njenog oca, i od mesta koje je bilo njeno. Sve je bilo daleko. Izgubljeno bilo je sve. Takvi ratovi, ne mogu se dobiti. I Elizevin se predade. Kao na samrti, otvori oči. Ne shvati odmah. Nije se nadala.

Bila je osvetljena, soba. Slabašna svetlost. Ali svuda. Topla. Okrenu glavu. Na jednoj stolici, pored kreveta, sedela je Dira, s nekom velikom knjigom otvorenom na kolenima, i svećnjakom u ruci. S upaljenom svećom. Plamičak, u tami koje više nije bilo.

Elizevin ostade da leži, nepomična, glave tek neznatno pridignute s jastuka, posmatrajući. Ta devojčica je izgledala kao da se nalazi negde drugde, pa ipak, bila je tu. Očiju uprtih u te stranice, dok joj stopala čak nisu ni dodirivala pod već su se lagano klatila: cipelice na ljuljašci, okačene za dve noge i jednu suknjicu.

Elizevin spusti glavu na jastuk. Videla je kako se plamičak sveće nepomično dimi. A soba, oko nje, slatko sniva. Oseti umor, neki veličanstven umor. Uspe samo da pomisli

– Više se ne čuje more.

Potom sklopi oči. I utonu u san.

Ujutru, zateče svećnjak, usamljen, na stolici. Sveća još uvek upaljena. Kao da se nimalo nije istopila. Kao da je bdila nad noći koja ne potraja duže od trena. Nevidljivi plamičak u jarkoj svetlosti koja je kroz prozor u sobu donosila novi dan.

Elizevin ustade. Dunu i ugasi sveću. Sa svih strana dopirala je neobična muzika jednog neumornog svirača. Veličanstven zvuk. Prava svetkovina. Vratilo se, more.

Plason i Bartlbum izašli su zajedno, tog jutra. Svako sa svojim instrumentima: štafelaj boje i kičice za Plasona, beležnice i razni merači za Bartlbuma. Pomislio bi čovek da su upravo završili s raščišćavanjem tavana kakvog ludog izumitelja. Jedan je bio u visokim čizmama i ribarskoj jakni, a drugi u fraku, poput učenjaka, s vunenim šeširom na glavi i rukavicama bez prstiju, onim za pijaniste. Možda taj izumitelj i nije bio jedini ludak u okolini.

Zapravo, Plason i Bartlbum se nisu ni poznavali. Možda su se sreli nekoliko puta, u hodnicima gostionice, ili u blagovaonici. Verovatno nikada ne bi ni došlo do toga da tu, na plaži, šetaju zajedno, svako prema svom radnom mestu, da tako nije odlučila En Deverija.

– Prosto neverovatno. Ali kad bi vas čovek sklopio u jedno, vas dvojicu, dobio bi zaista savršenog i jedinstvenog ludaka. Ako mene pitate, Bog još uvek sedi gore i, gledajući u veliki *puzzle* pred sobom, razmišlja gde su nestala ona dva dela koja su se tako dobro uklapala.

– Šta je to *puzzle*? – upitao je Bartlbum u istom času kad je Plason postavio

– Šta je to *puzzle*?

Narednog jutra koračali su obalom mora, svako sa svojim instrumentima, ali zajedno, ka paradoksalnim mestima svog svakodnevnog pregalaštva. Plason se obogatio, prethodnih godina, pošto je postao najomiljeniji portretista u prestonici. Moglo se slobodno reći da nije bilo, u čitavom gradu, nijedne na novac iskreno lakome porodice koja, u kući, nije imala jednog Plasona. Portrete, razume se, samo portrete. Zemljoposednici, bolešljive supruge, naduvena deca, iskrivljene prababe, rumeni industrijalci, gospođice udavače, ministri, sveštenici, primadone iz Opere, vojnici, pesnikinje, violinisti, akademici, naložnice, bankari, zabludeli sinovi: sa otmenih zidova prestonice željno su gledala, prikladno uokvirena, preneražena lica, na stotine njih, neizbežno oplemenjena onim što se u salonima nazivalo "Plasonovim pečatom": zanimljivim stilističkim obeležjem inače prevodivim u nadarenost, doista jedinstvenu, kojom je cenjeni slikar umeo da podari onaj bistrourni odblesak svakom pogledu, pa makar se radilo i o teletu. "Pa makar se radilo i o teletu" bila je napomena koja se u salonima obično preskakala.

I tako je mogao da nastavi godinama, Plason. Licima bogataša nikad nema kraja. Ali, neočekivano, jednog dana odluči da ostavi sve. I da ode. Jedna vrlo određena zamisao, godinama skrivena u njemu, odvede ga daleko odatle. Naslikati portret mora.

Prodade sve što je imao, napusti svoj atelje, i krenu na putovanje koje je moglo, koliko se on u to razumeo, i da se nikada ne završi. Na ovom svetu bilo je na hiljade i hiljade kilometara obale. Neće biti lako pronaći pravo mesto.

Pomodnim letopiscima koji su ga pitali za razloge tog neobičnog odlaska nije uopšte pomenuo more. Hteli su da čuju šta stoji iza odricanja od slave i odlaska najvećeg majstora uzvišene umetnosti slikanja portreta? On odgovori kratko, rečenicom koja je, kasnije, postala i ostala pogodna za mnogostruka tumačenja.

– Dosta mi je pornografije.

Otišao je. Niko ga više neće pronaći.

Sve to Bartlbum nije znao. Nije ni mogao da zna. Zbog toga se, tu, na obali mora, pošto su iscrpli duhovite primedbe na račun vremena, odvaži da pita, tek da bi održao razgovor:

– Odavno slikate?

I tom prilikom, Plason beše kratak.

– Drugo nisam ni radio, nikada.

Slušajući Plasona kako govori, svako bi zaključio da postoje samo dve mogućnosti: ili je nepodnošljivo nadmen ili je blesav. Ali i ovde stoji: trebalo je razumeti. Bilo je kod Plasona nečeg neobičnog, kad je govorio: nikada nijednu rečenicu ne bi završio. Nije mu polazilo za rukom da je završi. Do kraja je stizao samo ako rečenica nema više od sedam, osam reči. U suprotnom, izgubio bi se na polovini. Zbog toga je, naročito sa neznancima, nastojao da se drži kratkih i jasnih rečenica. A za to je, treba reći, bio nadaren. Naravno, ostavljao je utisak donekle oholog i neprijatno malorečivog čoveka. Ali i to je bolje nego da ostavi utisak blago priglupog i budalastog: što se redovno događalo kad bi se upustio u građenje složenih pa čak i onih sasvim običnih rečenica: pošto nikada ne bi uspeo da ih završi.

– Recite mi, Plasone: postoji li nešto na ovom svetu što vam pođe za rukom da završite? – upitala ga je jednog dana En Deverija, ubadajući s uobičajenim cinizmom u srž problema.

– Da, neprijatni razgovori – odgovorio je on, ustajući od stola i povlačeći se u sobu. Bio je nadaren, kao što je već rečeno, da smisli kratke odgovore. Zaista nadaren.

Bartlbum ni to nije znao. Nije mogao da zna. Ali, vrlo brzo je shvatio.

Na podnevnom suncu, on i Plason sede na plaži uz malu zakusku koju im je spremila Dira. Štafelaj zaboden u pesak, na nekoliko metara odatle. Uobičajeno belo platno, na štafelaju. Uobičajen severni vetar, po svemu.

BARTLBUM – Je li vi svakog dana napravite po jednu takvu sliku?

PLASON – U izvesnom smislu...

BARTLBUM – Sigurno ih imate punu sobu...

PLASON – Ne. Bacam ih.

BARTLBUM – Bacate?

PLASON – Vidite onu tamo, na štafelaju?

BARTLBUM – Da.

PLASON – Manje-više sve su takve.

BARTLBUM – ...

PLASON – Da l' biste ih vi zadržali?

Oblak koji prekriva sunce. Namah se spušta neka hladnoća kojoj se ne nadaš. Bartlbum ponovo stavlja svoj vuneni šešir.

PLASON – Teško je.

BARTLBUM – Nemojte meni da pričate. Ja ne bih znao da nacrtam ni ovaj komad sira, prava je misterija kako vam to uspeva, bez šale, za mene je to prava misterija.

PLASON – *More* je teško.

BARTLBUM – ...

PLASON – Teško je shvatiti odakle početi. Vidite, kada sam slikao portrete, portrete ljudi, znao sam odakle da počnem, gledao sam ta lica i tačno sam znao... (stop)

BARTLBUM – ...

PLASON – ...

BARTLBUM – ...

PLASON – ...

BARTLBUM – Vi ste slikali portrete ljudi?

PLASON – Da.

BARTLBUM – Neverovatno, već godinama želim svoj portret, zaista, sad će vam to izgledati glupo, ali...

PLASON – Kad sam slikao portrete ljudi *počinjao sam od očiju*. Zaboravio bih sve ostalo i usredsredio bih se na oči, proučavao sam ih, iz minuta u minut, potom sam ih skicirao, olovkom, i u tome je bila čitava tajna, jer kad jednom naslikate oči... (stop)

BARTLBUM – ...

PLASON – ...

BARTLBUM – Šta se dogodi kad jednom naslikate oči?

PLASON – Dogodi se da sve ostalo dođe samo od sebe, kao da se svi ostali delovi sami od sebe slože oko te početne tačke, čak nije potrebno ni da... (stop)

BARTLBUM – Čak ni to nije potrebno.

PLASON – Ne. Bezmalo da ne morate ni da gledate model, sve dođe samo od sebe, usta, linija vrata, čak i ruke... Ali suština je da se pođe od očiju, shvatate li?, i u tome leži glavni problem, problem koji me izluđuje, upravo u tome...(stop)

BARTLBUM – ...

PLASON – ...

BARTLBUM – A imate li vi neku predstavu o tome gde leži problem, Plasone? Dobro: nije baš bilo najprirodnije. Ali, delovalo je. Samo ga je trebalo odglaviti. Svaki put. Strpljivo. Bartlbum je, kao što se to moglo zaključiti iz njegovog jedinstvenog sentimentalnog života, bio prilično strpljiv čovek.

PLASON – Problem je: *gde se do đavola nalaze oči mora?* Ništa neću uspeti da uradim sve dok to ne budem otkrio, jer to je *princip*, shvatate?, princip svega, i sve dok ne budem shvatio gde je, i dalje ću provoditi svoje dane gledajući ovo prokleta vodeno prostranstvo a da... (stop)

BARTLBUM – ...

PLASON – ...

BARTLBUM – ...

PLASON – U tome je problem, Bartlbume.

Čarolija, ovoga puta nastavio je sam.

PLASON – U tome je problem: *gde počinje more?*

Bartlbum je ćutao.

Izlazilo je i zalazilo, sunce, između oblaka koji su se smenjivali. To je opet severni vetar, uvek on, uobličavao bezglasni prizor. More je nesmetano nastavilo da niže svoje psalme. Ako je imalo oči, to sigurno nije bilo mesto u koje je tog trenutka gledalo. Tišina. Tišina, minut za minutom.

Zatim se Plason okrenu prema Bartlbumu i reče u jednom duhu

– A vi... šta vi proučavate sa svim tim smešnim instrumentima?

Bartlbum se osmehnu.

– Gde se završava more.

Dva dela *puzzle-a*. Stvorena jedan za drugi. U nekom kutku nebesa jedan stari Gospodin, u tom času, napokon ih je pronašao.

– Nego šta! Lepo sam Ja rekao da nisu mogla tek tako da nestanu.

– Soba je u prizemlju. Onuda, treća vrata sleva. Ključeva nema. Niko ih nema, ovde. U ovu knjigu trebalo bi da upišete svoje ime. Nije obavezno, ali to svi rade, ovde. Velika knjiga sa potpisima čekala je otvorena na drvenom stalku. Tek nameštena postelja od

papira koja je čekala snove tuđih imena. Čovekovo pero je tek ovlaš zapara.

Adams.

Onda na trenutak zastade, oklevajući, nepomičan.

– Ako želite da saznate imena drugih gostiju, možete da pitate mene. To nije nikakva tajna.

Adams podiže pogled s velike knjige i osmehnu se.

– Lepo ime, Dira.

Devojčica ostade bez reči. Instinktivno baci pogled na veliku knjigu.

– Tu ne piše, moje ime.

– Tu ne.

Bilo je već dovoljno ako je imala deset godina, ta devojčica. Ali, ako je htela, mogla je imati još hiljadu pride. Zagleda se pravo u Adamsove oči i ono što reče reče oštrim glasim koji je ličio na glas neke žene koje tu svakako nije bilo.

– Adams nije vaše pravo ime.

– Nije?

– Nije.

– A otkud znate?

– I ja umem da čitam.

Adams se osmehnu. Sagnu se, uze svoj prtljag i uputi se ka svojoj sobi.

– Treća vrata sleva – doviknu za njim jedan glas koji je ponovo bio dečiji. Ključeva nije bilo. Otvori vrata i uđe. Ne može se reći da je očekivao bogzna šta. Ipak, očekivao je da barem zatekne praznu sobu.

– Oh! Izvinite – reče otac Pluš, odmičući se od prozora i mahinalno popravljajući odelo.

– Jesam li pogrešio sobu?

– Ne, ne... to ja... vidite, moja soba je gore, na prvom spratu, ali gleda na brežuljke, ne vidi se more: izabrao sam je iz predostrožnosti.

– Predostrožnosti?

– Pustite, duga je to priča... Jednom rečju, hteo sam da vidim šta se vidi odavde, ali sada ću se povući, ne bih nikada ušao da sam znao...

– Ostanite, ako želite.

– Ne, odlazim odmah. Vi sigurno treba toliko toga da obavite, tek ste stigli, zar ne?

Adams odloži svoj prtljag na pod.

– Kakva glupost, naravno da ste tek stigli... pa dobro, idem ja sad. Ah!... ja se zovem Pluš, otac Pluš.

Adams klimnu.

– Otac Pluš.

– E, da.

– Do skorog viđenja, oče Pluše.

– Da, do skorog viđenja.

Šmugnu prema vratima i izađe. Prolazeći pored recepcije – ako bismo je tako mogli nazvati – oseti potrebu da promrmlja

– Nisam znao da će neko doći, samo sam hteo da vidim kako se vidi more...

– Ne mari, oče Pluše.

Upravo je izlazio napolje kad najednom stade, vrati se natrag, i blago se naginjući preko pulta, upita Diru šapatom

– Šta mislite, je li bi mogao da bude lekar?

– Ko?

– On.

– Pitajte ga.

– Ne izgleda mi baš kao neko ko umire od želje da odgovara na pitanja. Nije mi čak rekao ni kako se zove.

Dira je na trenutak oklevala.

– Adams.

– Adams i to je sve?

– Adams i to je sve.

– Ah!

Već bi bio otišao, otac Pluš, ali je hteo još nešto da kaže. I to izgovori još prigušenijim šapatom.

– Oči... Ima oči progonjene životinje. Sada je zaista završio.

En Deverija koja ide obalom, u svom ljubičastom platu. Pored nje, devojčica po imenu Elizevin, sa svojim belim suncobrančićem. Ima šesnaest godina. Možda će umreti, možda će živeti. Ko zna. En Deverija govori ne prestajući da gleda u ništa koje se prostire ispred. Ispred u svakom smislu.

– Moj otac nije želeo da umre. Stario je ali nije umirao. Nagrizale su ga razne bolesti, a on, neustrašiv, čvrsto se držao za život. Na kraju nije čak više ni izlazio iz svoje sobe. Morali su da ga opslužuju u svemu. Godinama, tako. Zabarikadirao se u svojevrsno utvrđenje, samo njegovo i ničije više, podignuto u najskrivenijem kutku samog sebe. Svega se odrekao, ali je uza se stiskao, krvoločno, jedine dve stvari za koje je zaista mario: pisanje i mržnju. Pisao je s naporom, onom rukom koju je još uvek uspevao da pokrene. A mrzeo je očima. I nije prozborio više nikada, ni reč, do samog kraja. Pisao je i mrzeo. Kada je umro – jer umro je, napokon – moja majka uze sve te žvrljotine, na stotine listova, i pročita ih, jednu po jednu. Bila su to imena svih ljudi koje je ikad upoznao, poređana jedno za drugim.

A pored svakog imena, podroban opis neke strašne smrti. Ja te listove nisam pročitala. Ali oči – te oči koje su mrzele, svakog minuta svakog dana, sve do samog kraja – oči sam videla. I te kako sam ih videla. Udala sam se za svog muža zato što je imao tople oči. Bilo je to jedino za šta sam marila. Imao je tople oči.

A onda, nije da se život odvija baš onako kako ti zamisliš. Ide svojim putem. A ti svojim. I to nisu isti putevi. Tako... Ja, ne mogu reći da sam želela da budem srećna, to ne. Želela sam... da se spasem, eto: da se spasem. Ali, kasno sam shvatila kuda je trebalo da idem: u susret željama. Svako od nas misli da neke druge stvari spasavaju ljude: dužnost, poštenje, dobrotu, primernost. Ne. Spašavaju ih želje. One su jedina prava stvar. Budi sa njima i bićeš spasen. Međutim, to sam suviše kasno shvatila. Ako mu daš vremena, životu, on se preokrene na neki čudan, nemilosrdan način: a ti shvatiš da u tom trenutku više ne možeš da želiš nešto a da sebe ne povrediš. I tad sve propada, nema načina da se pobegne, što se više koprciš to se više uplićeš u mrežu, što se više opireš to se više ranjavaš. Odatle se ne izlazi. Kada je već bilo suviše kasno, ja sam počela da želim. Svom snagom svoga bića. Toliko sam bola nanela sebi da ti to čak ne možeš ni da zamisliš.

Znaš šta je lepo, ovde? Pogledaj: mi hodamo, ostavljamo za sobom sve te tragove u pesku, i oni ostaju tu, jasni, u besprekornom redu. Ali, sutradan, kad budeš ustala i pogledala ovaj nepregledni žal, tu neće biti više ničega, ni traga, ni bilo kakvog znaka, ničega. More briše, noću. Plima skriva. Kao da tuda niko nikada nije prošao. Kao

da ni nas nikada nije bilo. Ako postoji neko mesto, na ovom svetu, gde možeš da misliš da si ništa, to mesto je ovde. Više nije kopno, još uvek nije more. Nije lažan život, nije pravi život. Samo *vreme*. Vreme koje prolazi. I kraj.

Bilo bi savršeno sklonište. Nevidljivi za sve neprijatelje. Nit' ovde nit' onde. Beli poput Plasonovih slika. Neprimetni čak i za same sebe. Ipak, postoji nešto što remeti ovo čistilište. A to je nešto od čega ne možeš pobeći. More. More opčinjava, more ubija, potresa, plaši, pa i zasmehava, ponekad, nestaje, s vremena na vreme, pretvara se u jezero, ili iznedrava oluje, guta brodove, daruje bogatstva, ne daje odgovore, mudro je, pitomo je, moćno je, nepredvidljivo je. Ali, pre svega: *more zove*. Otkrićeš to, Elizevin. U suštini, ništa drugo i ne radi osim toga: zove. Ne prestaje, uvlači ti se pod kožu, osećaš ga na sebi, ti si ono što hoće. Možeš se praviti neveštom, ali ne vredi. Nastaviće da te zove. Ovo more koje vidiš i sva druga koja nećeš videti, ali koja će biti tu, uvek, i vrebati, strpljivo, samo korak s one strane tvog života. Neumorno, čućeš ih kako zovu. Dešava se u ovom peščanom čistilištu. Desilo bi se u bilo kom raj, i u bilo kom paklu. Ne objašnjavajući ništa, ne govoreći ti gde, uvek će postojati neko more koje će te zvati.

Zaustavlja se, En Deverija. Saginje se, skida cipele. Ostavlja ih na žalu. Nastavlja da hoda, bosa. Elizevin se ne pomera. Čeka da se ona udalji nekoliko koraka. Zatim kaže, prilično glasno, da bi je čula:

– Za nekoliko dana ja ću otići odavde. I to ću otići pravo *u* more. I ozdraviću. To je ono što želim. Da ozdravim. Da živim. I, da jednog dana postanem lepa kao vi.

En Deverija se okreće. Osmehuje se. Traži reči. Nalazi ih.

– Hoćeš li da me povedeš sa sobom?

Na Bartlbumovom prozorskom pervazu, ovoga puta sedelo ih je dvoje. Onaj isti dečak. I Bartlbum. Noge su visile, u prazno. Pogled je visio, na moru.

– Slušaj, Dude...

Dud, tako se zvao dečak.

– Budući da si stalno ovde...

– Mmmmh.

– Možda ti znaš.

- Šta?
- Oči mora, gde se nalaze oči mora?
- Jer more ima oči, zar ne?
- Da.
- Pa gde su onda, dođavola?
- Brodovi.
- Šta s brodovima?
- Brodovi su oči mora.

Zaneme, Bartlbum. Ovo mu uopšte nije palo na pamet.

- Ali, brodova ima na stotine, tamo...
- Ima stotinu očiju, more. Šta biste vi hteli, ne mislite valjda da su mu dovoljna samo dva.

Stvarno. Pored tolikog posla koji ima. I onako veliko kakvo je. Ima soli u svemu tome.

- Da, ali onda, izvini...
- Mmmmh.

– A brodolomi? Oluje, tajfuni, i tome slično... Zašto bi moralo da guta te brodove, ako su oni njegove oči?

Izgleda, Dud, kao da ga već pomalo izdaje strpljenje, kada se okreće prema Bartlbumu i kaže

- A vi... zar vi nikada ne zatvarate oči?

Isuse. Ovo dete ima odgovor na sve.

Razmišlja, Bartlbum. Razmišlja i mozga i premisslja i prosuđuje. Zatim naglo skače s pervaza. Na onu stranu gde je soba, razume se. Trebalo bi imati krila za skok na onu drugu stranu.

– Plason... moram da pronađem Plasona... moram da mu kažem... neverovatno, a uopšte nije bilo tako teško, trebalo je samo malo mućnuti glavom... Zadihano traži vuneni šešir. Ne nalazi ga. Sasvim razumljivo: na glavi mu je. Odustaje. Istrčava iz sobe.

- Vidimo se, Dude.
- Vidimo se.

Dečak ostaje tu, pogleda uprtog u more. Još neko vreme. Potom se pažljivo osvrće oko sebe da se uveri da nema nikoga i naglo skače s pervaza. Na onu stranu gde je žal, razume se.

Jednog jutra se probudiše i ne beše više ničega. Nisu nestali samo tragovi u pesku. Sve je nestalo. Da se tako izrazimo. Takva magla da

čovjek prosto ne poveruje.

– Nije magla, to su oblaci.

Takvi oblaci da čovek prosto ne poveruje.

– To su morski oblaci. Oni nebeski su gore visoko. Oni morski su dole nisko. Retko dođu. A onda odu.

Svašta je znala, Dira.

Naravno, kad čovek pogleda napolje, ne može da ostane ravnodušan. Još koliko prethodno večer nebo je bilo posuto zvezdama, kao iz bajke. A sada, evo: kao da je u šolji mleka. Da ne pominjemo hladnoću. Kao da je u šolji hladnog mleka.

– Isto kao u Kervolu.

Otac Pluš je stajao nosa priljubljenog uza staklo, opčinjen.

– Traje danima. Ne uzmiče ni za milimetar. Tamo je magla. Prava magla. I ne vidi se ni prst pred okom, kad se spusti. Ljudi se i danju kreću s bakljama u ruci. Da bi uopšte videli nešto. Ali ni to ne pomaže mnogo. A tek noću... ponekad se bogami baš ništa ne vidi. Zamislite samo, Arlo Krut se, jedne večeri, vratio kući, ušao je u pogrešnu kuću i završio pravo u postelji Metela Kruta, svog brata. Metel nije ni primetio, spavao je kao zaklan, ali njegova žena je i te kako primetila. Muškarac koji se uvlači u njen krevet. Da čovek ne poveruje. A znate šta mu je rekla, ona?

U tom času, u glavi oca Pluša probudi se onaj stari izazov. Dve lepe rečenice krenuše sa svojih startnih mesta iz mozga imajući pred sobom veoma određen cilj u obliku glasa koji će ih izneti napolje. Ona razumnija, kad se uzme u obzir da se uprkos svemu radi o glasu jednog sveštenika, nesumnjivo je bila

– Učini to i ja počinjem da vrištim.

Ali, avaj, imala je jednu manu, bila je neistinita. Pobedu odnese ona druga, istinita.

– Učini to ili ja počinjem da vrištim.

– Oče Pluše!

– Šta sam rekao?

– Šta ste rekli?

– Zar sam *ja* rekao nešto?

Svi su se nalazili u velikoj sali koja je gledala na more, zaklonjeni od te poplave oblaka, ali ne i od neprijatnog osećaja da ne znaju baš najbolje šta da rade. Jedno je kad ne radiš ništa. Drugo je kad ne

možeš da radiš ništa. Postoji razlika. Svi su bili pomalo zbunjeni. Ribe u akvarijumu.

Najuznemireniji beše Plason: u visokim čizmama i ribarskoj jakni, nervozno je tumarao, osmatrajući kroz prozorska stakla mlečnu plimu koja nije uzmicala ni za korak.

– Zaista liči na jednu od vaših slika – primeti naglas En Deverija, koja je sedela zavaljena u jednoj pletenoj fotelji, i kao i on pažljivo pratila veličanstven prizor.

– Sve čudesno belo.

Plason nastavi da uznemireno hoda gore-dole. Kao da nije ni čuo. Bartlbum podiže pogled s knjige koju je dokono prelistavao.

– Prestrogi ste, madam Deverija. Gospodin Plason pokušava da uradi nešto veoma teško. A njegove slike nisu ništa belje od stranica ove moje knjige.

– Zar vi pišete knjigu?, upita Elizevin sa svoje stolice, ispred velikog kamina.

– Nešto slično.

– Jesi li čuo, oče Pluše, gospodin Bartlbum piše knjige.

– Ma ne, nije to baš knjiga...

– To je enciklopedija – pojasni En Deverija.

– Enciklopedija?

I, bum, polazak! Ponekad je i beznačajna sitnica dovoljna da se zaboravi veliko mlečno more koje te za to vreme pritiska. Dovoljan je možda kreštav zvuk neke neobične reči. Enciklopedija. Samo jedna reč. I krenuše. Svi koliko ih ima: Bartlbum, Elizevin, otac Pluš, Plason. I madam Deverija.

– Bartlbume, ne budite tako skromni, ispričajte gospođici onu priču o granicama, o rekama i o svemu ostalom.

– Zove se Enciklopedija granica koje se mogu sresti u prirodi...

– Lep naslov. Ja sam imao nastavnika, u semeništu...

– Pusti ga da priča, oče Pluše...

– Radim na tome već dvanaest godina. Vrlo je složeno... praktično proučavam dokle priroda može da dođe, ili još bolje: gde odlučuje da se zaustavi. Jer uvek se zaustavi, pre ili kasnije. Ovo je naučno. Na primer...

– Dajte joj primer kopirona...

– Dobro, to je donekle poseban slučaj.

- Da li ste već čuli priču o kopironima, Plasone?
- Ne zaboravite, draga madam Deverija, da je on najpre meni ispričao priču o kopironima, a vi ste je onda čuli od mene.
- Neverovatno, ovo je bogami bila baš podugačka rečenica, svaka čast Plasone, napredujete. – Pa dobro, šta je s tim kopironima?
- Kopironi žive na severnim glečerima. To su na svoj način savršene životinje. Praktično ne stare. Kad bi htele mogle bi da budu večne.
- Strašno.
- Ali, ne zaboravite, priroda sve drži u svojim rukama, ne može ništa da joj promakne. I stoga, evo šta biva: u jednom određenom trenutku, nakon nekih sedamdeset-osamdeset godina života, kopironi prestaju da jedu.
- Ma nemojte.
- Da. Prestaju da jedu. Žive u proseku još tri godine, u takvom stanju. Onda umiru.
- Tri godine bez hrane?
- U proseku. Neki izdrže i duže. Na kraju, ipak, a to je važno, umiru. Sasvim naučno.
- Pa to je samoubistvo!
- Na izvestan način.
- I vi sad očekujete da vam mi poverujemo, a?, Bartlbume?
- Pogledajte ovamo, imam i crtež... crtež jednog kopirona...
- Zaboga, Bartlbume, stvarno ste bili u pravu, crtate kao levom nogom, zaista, nikada nisam video crtež (stop)
- Nisam ga ja nacrtao... nego mornar koji mi je ispričao ovu priču...
- Mornar?
- Zar ste čitavu ovu priču saznali od nekog mornara?
- Da, zašto?
- Ah, svaka čast, Bartlbume, zaista naučno...
- Ja vam verujem.
- Hvala, gospođice Elizevin.
- Ja vam verujem, a i otac Pluš, je l' tako?
- Svakako... to je u potpunosti verodostojna priča, štaviše, kad bolje razmislim, čini mi se da sam je negde već čuo, biće da je u semeništu...

– Svašta se nauči u tim vašim semeništima, zaista... ima li nešto slično i za gospođice?

– Sad mi nešto pade na pamet, Plasone, pa vi biste mogli da mi napravite ilustracije za Enciklopediju, to bi bilo sjajno, zar ne?

– Da li to znači da bih morao da crtam kopirone?

– Dobro, de, na stranu kopironi, ali tu ima još mnogo drugih stvari... napisao sam 872 odrednice, mogli biste da odaberete one koje vam se sviđaju...

– 872?

– Šta vi kažete, madam Deverija, zar to nije dobra ideja?

– Za odrednicu *more* možda i nije potrebna ilustracija...

– Otac Pluš je svoju knjigu sam oslikao...

– Elizevin, pusti sad to...

– Ali to je istina...

– Nemojte mi reći da imamo još jednog naučnika...

– To je predivna knjiga.

– Je l' zaista tačno da i vi pišete, oče Pluše?

– Ama ne, to je nešto... kako da kažem, posebno, nije baš prava knjiga.

– Naravno da je knjiga.

– Elizevin...

– Neće nikad nikome da je pokaže, ali je predivna.

– Ako mene pitate, to su stihovi.

– Ne baš.

– Ali ste blizu.

– Kancone.

– Ne.

– Hajdete, oče Pluše, nemojte sad da vas molimo...

– Eto, upravo to...

– Upravo šta?

– Ne, mislim, u vezi sa moljenjem...

– Nemojte mi reći da...

– Molitve. To su molitve.

– Molitve?

– Nazdravlje...

– Ali molitve oca Pluša nisu kao druge molitve...

- Ja mislim da je to odlična ideja. Oduvek sam osećao da mi nedostaje jedna poštena knjiga molitvi.
- Bartlume, jedan naučnik ne bi trebalo da se *moli*, ako je pravi naučnik ne bi čak trebalo ni da pomisli da (stop)
- Naprotiv! Upravo stoga što proučavamo prirodu, budući da priroda nije ništa drugo do ogledalo...
- Napisao je i jednu divnu molitvu o lekaru. On je naučnik, zar ne?
- Kako to mislite o lekaru?
- Zove se *Molitva jednog lekara koji spasava bolesnika a u trenutku kada ovaj ustaje, isceljen, on oseća beskrajn umor.*
- Kako?
- Pa to nije naslov za molitvu.
- Rekla sam vam da su molitve oca Pluša drugačije.
- A da li sve imaju takve naslove?
- Pa, neki naslovi su malo kraći, ali u suštini to je to.
- Recite nam još neki, oče Pluše...
- Aha, sad vas zanimaju molitve, a, Plasone?
- Ne znam... na primer *Molitva za jednog dečaka koji ne ume da izgovori slovo r*, ili *Molitva jednog čoveka koji pada u provaliju a ne bi želeo da pogine...*
- Ne mogu da verujem...
- Dobro, ta je veoma kratka, očigledno, tek nekoliko reči... ili *Molitva jednog starca kome drhte ruke*, i slično...
- Pa to je fantastično!
- I koliko ste molitvi napisali?
- Malo... nije baš lako, ponekad mi se piše, ali nemam inspiraciju...
- Koliko otprilike?
- Do sada, evo... ima ih 9502.
- Ma nemojte...
- Pa to je neverovatno...
- Dođavola, Bartlume, u poređenju s ovim vaša enciklopedija je tek obična sveščica.
- Ali, kako vam to polazi za rukom, oče Pluš?
- Ne znam.
- Sinoć je napisao jednu predivnu molitvu.
- Elizevin...
- Zaista.

– Elizevin, molim te...

– Sinoć je napisao molitvu o vama. Zanemeše svi, iznenada.

Sinoć je napisao molitvu o vama.

Ali to nije rekla gledajući u nekoga od njih.

Sinoć je napisao molitvu o vama.

Negde drugde je gledala, kada je to izgovorila, i sad se svi okreću u tom pravcu, zatečeni.

Jedan sto, odmah pored ulaznih staklenih vrata. Jedan čovek za stolom, jedna lula u ruci, ugašena. Adams. Niko ne zna kada je došao. Možda je tu samo jedan trenutak, a možda je tu oduvek.

– Sinoć je napisao molitvu o vama.

Niko se ne pomera. Ali Elizevin ustaje i prilazi mu.

– Zove se *Molitva jednog čoveka koji ne želi da kaže svoje ime*. Ali, s nežnošću. To kaže s nežnošću.

– Otac Pluš misli da ste vi lekar.

Adams se osmehuje.

– Samo ponekad.

– Ali ja kažem da ste mornar.

Ostali, svi ćute. Nepomični. Ali ne propuštaju nijednu reč, nijednu jedinu.

– Samo ponekad.

– A ovde, danas, šta ste?

Odmahuje glavom, Adams.

– Samo neko ko čeka.

Elizevin stoji, ispred njega. Na umu ima jednu određeno i neobično jednostavno pitanje:

– *Šta čekate?*

Samo dve reči. Ali ne uspeva da ih izgovori jer samo trenutak ranije u svojoj glavi čuje jedan glas koji šapuće:

Ne pitaj me to, Elizevin. Ne pitaj me, molim te.

Ostaje tu, nepomična, bez reči, pogleda uperenog u Adamsove poput kamena neme oči. Tišina.

Onda Adams polako podiže pogled iznad nje i kaže.

– Sunce je čarobno, danas.

S one strane okana, bez ijednog jedinog vapaja, izdahnuo je i poslednji oblak, i sad zvonko bruji u zaslepljujućem sjaju prozračni vazduh jednog dana čudesno vaskrslog ni iz čega.

Žal. I more.

Svetlost.

Severni vetar.

Tišina plime i oseke.

Dani.

Noći.

Jedna liturgija.

Nepomična, kad bolje pogledamo. *Nepomična*.

Osobe kao pokreti kakvog tajnog obreda.

Nešto drugo, *ne ljudi*.

Pokreti.

Udiše ih svakodnevna puzava ceremonija, preobražene u kiseonik zbog nekog anđeoskog *surplace*-a.

Metabolizuje ih besprekorni krajolik žala, pretvorene u figure sa svilenih lepeza. Svakog dana sve nepromenljiviji.

Položeni na korak od mora, nastaju nestajući, i u međuprostorima jednog ugladenog ništa nalaze utehu jednog privremenog nepostojanja. Pluta, na tom *trompe-l'oeil*-u duše, srebrnasto zveckanje njihovih reči, jedini primetan nabor u bezmernoj tišini neizrecive čarolije.

– Mislite da sam lud?

– Ne.

Bartlbum joj je ispričao čitavu priču. Pisma, škrinjica od mahagonija, žena koju čeka. Sve.

– Ovo nikada nikome nisam ispričao.

Tišina. Veče. En Deverija. Rasuta kosa. Bela dugačka noćna košulja do gležnjeva. Njena soba. Svetlost koja treperavo pleše po zidovima.

– Zašto meni, Bartlbume?

Stiska porub svog sakoa, profesor. Nije lako. Nije nimalo lako.

– Zato što mi je potrebna vaša pomoć.

– Moja?

– Vaša.

Čovek sebi podiže velike kule satkane od blistavih priča, to je tačno, i može godinama da veruje u njih, ma koliko bile sumanute, i

neverovatne, nosi ih u sebi, i kraj. Čak je i srećan, zbog takvih stvari. *Srećan*. I tako bi moglo doveka. A onda, jednog dana, najednom se nešto slomi, u srcu te moćne fantastične skalamerije, krc, bez ikakvog razloga, najednom se slomi i ti ostaneš zatečen, ne shvatajući kako to da čitava ta bajoslovna priča više nije u tebi, već *ispred* tebe, kao da se radi o ludilu koje pripada nekom drugom, a taj drugi si ti. Krc. Ponekad je dovoljno i nešto sasvim beznačajno. Čak samo jedno pitanje koje se pomalja. Samo to.

– Madam Deverija... kako ću je ja prepoznati, mislim, tu ženu, *moju*, kad je budem sreo?

Čak samo jedno najobičnije pitanje koje se pomalja iz mračnih laguma u kojima je bilo zakopano. Samo to.

– Kako ću je prepoznati, kad je budem sreo?

– Da.

– Pa zar se to nikada niste zapitali, svih ovih godina?

– Ne. Znao sam da ću je prepoznati, i to je sve. Ali sada se plašim. Plašim se da neću shvatiti. I, ona će minuti. I, ja ću je izgubiti.

Profesor Bartlbum zaista nosi na svojim plećima svu muku ovoga sveta.

– Naučite me, madam Deverija, kako da je prepoznam kada je budem video. Spava, Elizevin, na svetlosti jedne sveće i jedne devojčice. I otac Pluš, među svojim molitvama, i Plason, u belini svojih slika. Možda spava i Adams, progonjena životinja. Spava gostionica Almajer, u ljuljuškavom zagrljaju okean mora.

– Zažmurite, Bartlbume, i dajte mi ruke.

Bartlbum se pokorava. I namah pod rukama oseća lice te žene, usne koje se poigravaju sa njegovim prstima, a onda tanani vrat i košulju koja se rastvara, njene ruke koje vode njegove po toj toploj i neobično mekoj koži, i privijaju ih uz nju, da bi osetile tajne tog nepoznatog tela, da bi čvrsto prigrile tu toplinu, a onda se opet vratile na ramena, u kosu i ponovo na usne, gde prsti lagano klize sve dok ih jedan glas izronivši iz tame ne zaustavi i po tišini ispiše:

– Pogledajte me, Bartlbume. Košulja je skliznula u krilo. Oči joj se smeše bez trunke nelagode.

– Jednog dana videćete neku ženu i osetićete sve ovo a da je nećete ni dodirnuti. Dajte joj vaša pisma. Za nju ste ih pisali.

Hiljadu stvari mu prolazi kroz glavu, Bartlbumu, dok spušta ruke, ne sklapajući ih, kao da strahuje da bi tad sve iščezlo. Bio je toliko pometen kada je izašao iz sobe da mu se učini da u polusenci vidi nestvarnu figuru jedne neobično lepe devojčice, u zagrljaju velikog jastuka, u dnu postelje. Bez odeće. Bele kože, poput morskog oblaka.

– Kada hoćeš da krenemo, Elizevin? – kaže otac Pluš.

– A ti?

– Ja neću ništa. Ali, u Dašenbah jednom moramo da stignemo, pre ili kasnije. Tamo bi trebalo da se lečiš. Ovo... ovo nije dobro mesto za oporavak.

– Zašto tako govoriš?

– Ima nečeg... nečeg *bolesnog* u ovom mestu. Zar ne primećuješ? Bele slike tog slikara, beskrajna merenja profesora Bartlbuma... a onda ta gospođa koja je zaista prelepa ali ipak nesrećna i sama, ne znam... da i ne pominjem onog čoveka koji *čeka*... on čeka, Bog zna šta, ili koga... Sve je... sve je nekako nepomično, zaustavljeno na samom rubu ovostranog. Nema ničeg *stvarnog*, da li ti je to jasno?

Ćuti i razmišlja, Elizevin.

– I to nije sve. Znaš šta sam otkrio? U gostionici postoji još jedan gost. U sedmoj sobi, koja je naizgled prazna. E pa nije prazna. Unutra je jedan čovek. Ali ne izlazi nikada. Dira nije htela da mi kaže ko je on. Niko drugi ga nikad nije video. Hranu mu nose u sobu. Da li je to po tebi normalno?

Ćuti, Elizevin.

– Kakvo je uopšte ovo mesto, gde ljudi postoje ali su nevidljivi, ili ne prestaju da hodaju gore-dole, kao da pred sobom imaju večnost da...

– Ovo je obala mora, oče Pluše. Ni kopno ni more. Ovo je mesto koje ne postoji.

Ustaje, Elizevin. Smeši se.

– Ovo je svet anđela.

Kreće ka izlazu. Zastaje.

– Otići ćemo, oče Pluš. Još nekoliko dana i otići ćemo.

– Slušaj me sad dobro, Dole. Ti treba da posmatraš more. I čim vidiš neki brod, reci mi. Jasno?

– Da, gospodine Plasone.

– Bravo.

Problem je što Plason ne vidi baš najbolje. Vidi blizu, ali ne vidi daleko. Kaže da je predugo gledao lica bogataša. To kvari vid. Da i ne pominjemo sve ostalo. I tako ih traži, brodove, ali ih ne nalazi. Možda će Dol uspeti.

– Samo što oni, brodovi, prolaze na velikoj udaljenosti, gospodine Plasone.

– Zašto?

– Plaše se đavoljih koraka.

– A to su?

– Hridi. Svuda su hridi, tu ispred, duž čitave obale. Pružaju se u more, i ne vide se baš uvek. Tako da se brodovi drže podalje.

– Samo su još hridi nedostajale.

– To ih je đavo napravio.

– Da, dole.

– Stvarno! Vidite, đavo je stanovao tamo dole, na ostrvu Tabi. Elem, jednoga dana jedna devojčica koja je u stvari bila svetica sede u čamčić i veslajući tri dana i tri noći stiže do ostrva. Beše zbilja neobične lepote.

– Ostrvo ili svetica?

– Devojčica.

– Ah!

– Tako neobične lepote da se đavo, čim je ugleda, na smrt uplaši. Pokuša da je otera, ali ona ne uzmaknu ni za korak. Stajala je i gledala ga. A onda, jednog dana, đavo to više nije mogao da izdrži...

– Mogao.

– Nije to više mogao da izdrži i urlajući na sav glas stade mahnito da trči, u more, i tako je trčao sve dok nije nestao i niko ga više nije video.

– A kakve veze s tim imaju hridi?

– Imaju zato što je pri svakom koraku koji je đavo bežeći pravio iz mora izranjala po jedna hrid. Gde god bi stavio nogu, po čitavoj dužini, cak!, i eto ti hridi. To su đavolji koraci.

– Lepa priča.

– Da.

– Ne vidiš ništa?

– Ne.

Tišina.

– Zar ćemo čitav dan sedeti ovde?

– Da.

Tišina.

– Meni se više sviđalo kad sam predveče dolazio barkom po vas.

– Samo ti gledaj, dole.

– Mogli biste da napišete jednu pesmu za njih, oče Pluše.

– Hoćete da kažete da se galebovi mole?

– Svakako. Naročito kada su na umoru.

– A vi, Bartlbume, da li se vi ikada molite? Namešta vuneni šešir na glavi, Bartlbum.

– Nekada sam se molio. Onda sam se malo sračunao. Za osam godina usudio sam se da od Svevišnjeg tražim dve stvari. I šta sam dobio: moja sestra je mrtva, a svoju buduću nevestu tek treba da sretnem. Sada se mnogo manje molim.

– Ne verujem da...

– Brojke govore jasno i glasno, oče Pluše. Sve ostalo je čista poezija.

– Upravo tako. Samo da smo malčice više...

– Nemojte se upetljivati, oče Pluše. Pitanje je vrlo jednostavno. Da li vi zaista verujete da Bog postoji?

– E pa sad, čini mi se da je izraz *postojati* možda malo preteran, ali ja verujem da ga ima, eto, na neki samo njegov način, *ima ga*.

– A kakva je razlika?

– Velika, Bartlbume, i te kako velika. Uzmite, na primer, onu priču o sedmoj sobi... da, priču o tom čoveku, u gostionici, koji nikada ne izlazi iz svoje sobe, i sve ostalo, je l'?

– Pa?

– Niko ga nikada nije video. Jede, po svemu sudeći. Ali to bi sasvim lako mogla da bude i vešta obmana. I da on ne postoji. Dirina izmišljotina. Pa ipak, za nas *bi ga svejedno bilo*. Svečeri se pali svetlo, u toj sobi, povremeno se čuju neki zvuci, i vi sami, video sam vas, kad se nađete u blizini zastanete, pokušavate da vidite, da čujete nešto... Za nas, taj čovek je prisutan, *ima ga*.

– To uopšte nije istina a osim toga taj je lud, on je...

– Nije lud, Bartlbum. Dira kaže da je vrlo otmen čovek, pravi pravcati gospodin. Kaže da ima neku tajnu, to je sve, inače je sasvim normalna osoba.

– I vi verujete u to?

– Ne znam ko je, ne znam da li *postoji*, ali znam da ga *ima*. Za mene je tu, ima ga. I to je čovek koji se plaši.

– Plaši?

Bartlbum odmahuje glavom.

– A čega?

– Vi ne idete na plažu?

– Ne.

– Vi ne šetate, ne pišete, ne pravite slike, ne govorite, ne postavljate pitanja. Vi čekate, je l' tako?

– Da.

– A zašto? Zašto ne uradite ono što treba da uradite, i gotovo?

Adams podiže pogled ka toj devojčici koja govori glasom žene, ako hoće, a u tom trenutku hoće.

– Na raznim mestima širom sveta, video sam bezbroj gostionica kao što je ova. Ili, još bolje: video sam ovu gostionicu na bezbroj raznih mesta širom sveta. Ista samotnost, iste boje, isti mirisi, ista tišina. Ljudi dolaze i vreme se zaustavlja. Za nekoga to može biti svojevrsan osećaj sreće, je l' tako?

– Za nekoga.

– Kad bih mogao da se vratim unazad, tad bih izabrao ovo: da živim *ispred* mora.

Tišina.

– Ispred. Tišina.

– Adamse... Tišina.

– Prestanite da čekate. Uostalom, i nije tako teško ubiti nekoga.

– A šta ti misliš, hoću li umreti, tamo?

– U Dašenbahu?

– Kad me stave u more.

– Aha, kako da ne...

– Hajde, reci mi istinu, oče Pluše, prestani da se šališ.

– Nećeš umreti, kunem ti se, nećeš umreti.

– A otkud ti znaš?

– Znam.

– Ih!

– Sanjao sam.

– Sanjao...

– Dobro, onda slušaj. Jedne večeri, spremam se na počinak, uvlačim se u krevet i u trenutku kada hoću da ugasim lampu vidim kako se vrata otvaraju i kako ulazi jedan dečak. Pomislio sam da je možda poslužitelj, tako nešto. On mi, međutim, prilazi i kaže: "Imate li neku želju, oče Pluše, nešto što biste hteli da sanjate noćas?" Tako. A ja kažem: "Groficu Varmer kako se kupa".

– Oče Pluše...

– To je bila samo šala, je l'? Dobro, on ne kaže ništa, blago se nasmeši i ode. Ja zaspim i šta sanjam?

– Groficu Varmer kako se kupa.

– Baš tako.

– I kakva je bila?

– Ah, ništa, razočaranje...

– Ružna?

– Naoko mršava, pravo razočaranje... Svejedno... Taj dečak, vraća se svako veče. Zove se Dic. I svako veče me pita hoću li nešto da sanjam. I tako sam mu prekjuče rekao: "Hoću da sanjam Elizevin. Hoću da je sanjam kao odraslu".

Zaspao sam, i sanjao sam te.

– I kakva sam bila?

– Živa.

– Živa? I to je sve?

– Živa. Ne pitaj me ništa više. Bila si živa.

– Živa... ja?

En Deverija i Bartlbum, jedno pored drugog, u čamcu izvučenom na obalu.

– A šta ste mu vi odgovorili? – upita Bartlbum.

– Nisam mu odgovorila.

– Niste?

– Nisam.

– I šta će sad biti?

- Ne znam. Verujem da će doći.
- Jeste li srećni zbog toga?
- Želim ga. Ali ne znam.
- Možda će doći ovamo i odvesti vas sa sobom, zauvek.
- Ne pričajte gluposti, Bartlume.
- A zašto da ne? Voli vas, sami ste to rekli, vi ste mu sve što ima u životu... Ljubavnik En Deverija najzad je otkrio gde ju je muž sklonio od sveta. Pisao joj je. U ovom času možda je već na putu ka ovom moru i ovom žalu.
- Ja bih došao ovamo i odveo vas sa sobom, zauvek. Smeši se, En Deverija.
- Recite mi to još jednom, Bartlume. Tim istim tonom, molim vas. Recite mi to još jednom.

- Tamo... eno ga tamo!
- Gde tamo?
- Tamo... ne, još malo desno, evo, tu...
- Vidim ga! Tako mi boga, vidim ga.
- Tri jarbola!
- Tri jarbola?
- Brod sa tri jarbola, zar ne vidite?
- Tri?

- Plasone, od kada smo mi ovde?
- Oduvek, madam.
- Ne, ozbiljno vas pitam.
- Oduvek, madam. Najozbiljnije.

- Ako mene pitaš, on je baštovan.
- Zašto?
- Zna kako se drveće zove.
- A otkud vi to znate, Elizevin?

- Meni se ta priča o sedmoj sobi nimalo ne sviđa.
- Što vam to smeta?
- Plaši me, čovek koji ne izlazi na svetlost dana.
- Otac Pluš kaže da je on taj koji se plaši.

– A čega?

– Povremeno se pitam šta mi uopšte čekamo.

Tišina.

– Da bude prekasno, madam.

I tako bi moglo doveka.

Knjiga druga
UTROBA MORA

Četrnaest dana nakon što je isplovila iz Rošfora, fregata *Alijans*, iz sastava francuske mornarice, nasuče se, zbog neiskusnog komandanta i netačnih mapa, na peščani sprud, u vodama nadomak obale Senegala. Uzaludni behu svi pokušaji da se korito oslobodi. Na kraju im ne preostade ništa drugo nego da napuste brod. Pošto postojeći čamci za spašavanje ne behu dovoljni za čitavu posadu, napraviše i u vodu porinuše splav dugačak nekih četrdesetak stopa i upola toliko širok. Na njega beše smešteno 147 ljudi: vojnika, mornara, nekolicina putnika, četiri oficira, jedan lekar i jedan inženjer kartograf. Plan za evakuaciju broda predviđao je da postojeća četiri čamca za spasavanje odvuku splav do obale. Vrlo brzo nakon napuštanja *Alijansove* olupine, ipak, panika i pometnja zavladaše konvojem koji je, usporeno, nastojao da se domogne obale. Da li zbog kukavičluka ili nesposobnosti – niko nikada nije uspeo da utvrdi istinu – čamci izgubiše vezu sa splavom. Uže se prekinu. Ili ga neko preseče. Čamci nastaviše put kopna a splav ostade prepušten samom sebi. Ni pola sata nakon toga, nošen strujama, već beše nestao na obzorju.

Prva stvar je moje ime, Savinji.

Prva stvar je moje ime, druga je pogled onih koji su nas ostavili – njihove oči, u tom trenutku – prikovane za splav, nisu mogli da gledaju nigde drugde, ali ne beše ničega, u tim pogledima, bezuslovna praznina, ni mržnja ni milost, kajanje, strah, ništa. Njihove oči.

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao: evo umirem, neću umreti. Evo umirem neću umreti evo umirem neću umreti evo – voda seže do kolena, splav klizi ispod površine mora, pritisnut težinom prevelikog broja ljudi – umirem neću umreti evo umirem neću umreti – miris, miris straha, mora i telesa, drvo što škripi pod nogama, glasovi, užad za koju se hvatamo, moja odeća, moje oružje, lice čoveka koji – evo umirem neću umreti evo umirem neću umreti evo umirem – svuda unaokolo talasi, ne treba razmišljati, gde je kopno? ko će nas tamo odvesti, ko komanduje?, vetar, struja, molitve poput ječanja, molitve gneva, more koje urla, strah da

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao a četvrta je noć koja dolazi, oblaci gase mesečinu, užasna tama, samo zvuci, odnosno krici i cviljenje i molitve i psovke, i more što se nadima i sa svih strana počinje da raščišćava taj splet telesa – nema druge no da se držimo zašta možemo, neko uže, balvane, nečiju ruku, čitave noći, u vodi, pod vodom, da je barem neke svetlosti, bilo kakve svetlosti, večna je ova tama i nepodnošljivo ječanje koje prati svaki momenat – ali na trenutak, sećam se, pod naletom jednog iznenadnog talasa, vodenog bedema, sećam se, iznenada, tišina, ledena tišina, na trenutak, i ja koji vrištim, i koji vrištim, i koji vrištim,

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao, četvrta je noć koja dolazi, peta izmučena tela, priklještena između dasaka splava, jedan čovek poput dronjave krpe, zakačen za kolac koji mu je proburazio grudni koš i koji ga ne pušta odatle, klati se u ritmu morskog plesa, na svetlosti dana što otkriva mrtve koje je ubilo more u tami, jednog po jednog skidaju ih sa njihovih vešala i vraćaju ih moru, koje ih je uzelo, more sa svih strana, nema kopna, nema broda na obzorju, ničega – i upravo u tom krajoliku leševa i ništavila jedan čovek se probija kroz gustu masu drugih ljudi i bez ijedne reči prepušta se vodi i počinje da pliva, *odlazi*, jednostavno, a drugi ga vide i polaze za njim, a istini za volju neki čak ni ne plivaju, samo se prepuštaju, bez ijednog pokreta, nestaju – bezmalo *dirljiv* prizor – grle se pre no što se prepuste moru – suze na licima neočekivanih ljudi – potom padaju u more i pohlepno udišu slanu vodu što više mogu ne bi li sagoreli sve, sve – niko ih ne zaustavlja, niko

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao, četvrta je noć koja dolazi, peta izmučena tela, a šesta je *glad* – glad koja iznutra raste i ujeda za gušu i spušta se na oči, pet bačvi vina i samo jedna vreća dvopeka, kaže Korear, kartograf: Ne možemo se izvući – ljudi se gledaju, uhode se, trenutak će odlučiti *kako* će se boriti, ako bude borbe, kaže Lere, prvi oficir: Jedna porcija za svakog čoveka, dve čaše vina i jedan dvopek – uhode se, ljudi, možda je svetlost ili more koje se lenjo valja, poput zatišja, ili reči koje Lere skandira, stojeći na jednoj bačvi: Mi ćemo se spasti, zbog mržnje koju u sebi nosimo prema

onima koji su nas ostavili, i vratićemo se da ih pogledamo u oči, i neće više moći ni da spavaju ni da žive ni da umaknu svom prokletstvu, nama, mi, živi, i oni, svakog dana, zavek, u smrtonosnom zagrljaju svoje krivice – možda je ta nečujna svetlost ili more koje se lenjo valja, poput zatišja, ali kao kakvim čudom ljudi čute i očaj postaje krotkost i red i mir jedan po jedan promiču ispred nas, njihove ruke, naše ruke, jedna porcija po glavi – gotovo apsurdno, pomislio bi čovek, nasred mora, više od stotinu poraženih ljudi, izgubljenih, poraženih, staju u red, savršena slika u sveopštem haosu utrobe mora, da bi preživeli, tiho, s neljudskim strpljenjem, i neljudskim razlogom

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi, peta izmučena tela, šesta je glad a sedma je užas, *užas*, koji izbija noću – ponovo noć – užas, svirepost, krv, smrt, mržnja, smrdljivi užas. Dočepali su se jedne bačve, a vino se dočepalo njih. Na mesečini jedan čovek udara snažnim zamasima sekire po vezovima splava, jedan oficir pokušava da ga spreči, bacaju se na njega i ranjavaju ga nožem, vraća se ka nama krvareći, izvlačimo sablje i puške, nestaje mesečeva svetlost iza oblaka, ništa se ne vidi, trenutak koji traje beskrajno, zatim nevidljivi talas telesa i urlika i oružja koji se obrušava na nas, slepi očaj što traži smrt, odmah i nek se jednom zauvek završi, i mržnja što traži neprijatelja, odmah, da ga odvuče u pakao – i na svetlosti koja se ukazuje i nestaje sećam se tih tela kako jure na naše sablje i praskave pucnjeve iz pušaka, i krvi kako šiklja iz rana, i nogu kako se klizaju po glavama smrskanim između dasaka splava, i tih očajnika kako se raskomadanih nogu dovlače do nekih od nas i, sad već razoružani, ujedaju nas za noge i ostaju tako, čekajući da ih ukloni pucanj ili sečivo, na kraju – sećam se – dvoje naših kako umiru, doslovno ih je na smrt izujedala ta neljudska zver iskrsla ni iz čega, pod okriljem noći, i – kako umiru desetine njihovih, iskasapljeni i utopljeni, puze po splavu hipnotisano piljeći u svoje osakaćene udove, prizivaju svece dok uranjaju ruke u rane naših da bi im iščupali utrobu – sećam se – jedan čovek se baca na mene, steže mi vrat rukama, i dok pokušava da me zadavi ni za trenutak ne prestaje da cvili "milost, milost, milost", apsurdan prizor, moj život među njegovim prstima, a njegov na vršku moje sablje koja mu na

kraju ulazi u bedro a onda u stomak a onda u vrat a onda u glavu koja se kotrlja u vodu a onda u ono što ostaje, krvava papazjanija, otromboljena između dasaka splava, beskorisna lutka u koju uranja moja sablja prvi put, i drugi i treći i četvrti i peti

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi, peta izmučena tela, šesta je glad, sedma užas a osma sablasti ludila, cvetaju na toj svojevrsnoj klanici, jezomornom bojištu koje zalivaju talasi, tela na sve strane, komadi tela, zelenkasta, žućkasta lica, zgrušana krv u očima bez zenica, razjapljene rane i izranjavljene usne, poput leševa koje je zemlja izbljuvala, nepovezan zemljotres mrtvih, umirućih, pločnik od samrtnih hropaca užljebljenih u trošan skelet splava na kojem oni živi – *živi* – tumaraju okolo otimajući od mrtvih besmislene trice ali pre svega isparavajući u ludilo jedan po jedan, svako na svoj način, svako sa svojim sablastima, iz uma isteranim glađu, i žeđu, i strahom, i očajem. Sablasti. Svi oni koji vide kopno, Kopno!, ili brodove na obzorju. Viču, a niko ih ne sluša. Onaj što piše zvanično protestno pismo Admiralitetu da izrazi svoj gnev i prijavi sramne zločine i da na zvaničan način zahteva... Reči, molitve, priviđenja, jato letećih riba, oblak koji pokazuje put spasa, majke, braća, neveste koje se pojavljuju da viđaju rane i ponude vode i nežnosti, onaj što zabrinuto traži svoje ogledalo, njegovo ogledalo, ko je video njegovo ogledalo, vratite mi moje ogledalo, jedno ogledalo, moje ogledalo, i čovek koji blagosilja samrtnike psovkama i kuknjavom, neko razgovara s morem, šapatom, nešto mu govori, sedeći na ivici splava, udvara mu se, reklo bi se, i sluša njegove odgovore, more koje odgovara, dijalog, poslednji, neki na kraju popuste pred njegovim prepredenim odgovorima, i tako ubeđeni, na kraju, samo skliznu u vodu i prepuste se velikom prijatelju koji ih proždire odvođeći ih daleko – dok na splavu, unezverno, nastavlja da trči Leon, Leon dečačić, Leon brodski mali, Leon koji ima dvanaest godina, a ludilo ga je obuzelo, strah ga je ščepao, i trči unezvereno s jedne na drugu stranu splava i zapomaže, ne nalazeći mira, majko moja majko moja majko moja majko moja, Leon milog oka i baršunaste kože, trči pomahnitalo, ptica u krletki, sve do iznemoglosti kad pada mrtav, prepuklo mu srce, ili ko zna šta, u njemu, nešto što ga obara s nogu i on se

strovaljuje, iznenada, iskolačenih očiju i s grčem u grudima koji ga naglo trza i na kraju nepomičnog baca na zemlju tamo gde ga prihvataju Žilberove ruke – Žilber koji ga je voleo – i stežu ga – Žilber koji ga je voleo i sada ga oplakuje i celiva, neutešan, zaista neobičan prizor, tu u središtu, u srcu pakla, lice tog starca koje se nadvija nad usne tog dečaka, neobičan prizor ti poljupci, kako mogu da ih zaboravim ja koji sam ih video, te poljupce, ja koji nemam sablasti, ja sa smrću u srcu kome je uskraćena čak i milost neke sablasti ili nekog slatkog ludila, ja koji sam prestao da brojim dane, ali znam da će svake noći, ponovo, iskočiti ona zver, moraće da se vrati, zver užasa, noćna klanica, ovaj rat koji vodimo, ova smrt koju sejemo oko sebe da ne bismo umrli, mi koji

Prva stvar je moje ime,

druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi, peta izmučena tela, šesta je glad, sedma užas, osma sablasti ludila a deveta je nesvakidašnje meso, meso, meso za sušenje na priponama jedra, meso koje krvari, meso, ljudsko meso, u mojim rukama, pod mojim zubima, meso ljudi koje sam video, koji su bili, meso živih a onda mrtvih ljudi, ubijenih, iskasapljenih, poludelih, meso ruku i nogu koje sam video kako se bore, meso skinuto s kostiju, meso koje je imalo ime, a koje sada proždirem pomahnitao od gladi, danima žvaćemo kožu svojih opasača i komade tkanine, nema više ničega, ničega, na ovom jezivom splavu, ničega, morska voda i mokraća ohlađena u plehanim peharima, komadi lima pod jezikom da ne poludimo od žeđi, i govna koja ne uspevamo da progutamo, i užad natopljena krvlju i solju jedina hrana koja ima ukus života, sve dok se neko, obeznanjen od gladi, ne nadvije nad leš prijatelja i uz suze i reči i molitve ne strgne meso s njega, i poput životinje ga odvuče u jedan ćošak i počne da ga sisa a onda grize i povraća i ponovo grize, gnevno savlađujući gnušanje što je od smrti istrгнуo poslednju prečicu za život, jezivu stazu, kojom smo ipak jedan po jedan krenuli, svi, sad jednaki u tom činu prometanja u životinje i šakale, napokon nemi svako sa svojim otrgnutim komadom mesa, opor ukus među zubima, ruke ulepljene od krvi, u stomaku čupa od nekog sablasnog bola, miris smrti, memljivi vonj, koža, meso koje se kvari, meso koje se raspada, iz kojeg curi voda i sukrvica, ta razjapljena tela, poput vapaja, trpeze postavljene za nas,

zveri, kraj svega, strašna predaja, skaredan poraz, sramotni slom, bogohulna propast, i upravo u tom času, baš u tom času, ja – ja – podižem pogled – ja podižem pogled – pogled – i upravo u tom času ja podižem pogled i vidim ga – ja – vidim ga: *more*. Prvi put, posle toliko dana, zaista ga vidim. I čujem njegov strahotan glas i osećam snažan miris i, iznutra, njegov nezaustavljiv ples, beskrajni talas. Sve iščezava i ne ostaje ništa osim njega, preda mnom, poda mnom. Otkrovenje. Lagano čili pokrov od bola i straha koji mi je prekrilo dušu, kida se mreža sramnih zločina, okrutnosti, užasa koji su mi ugrabili pogled, rasplinjava se senka smrti koja je proždrala moj um, i u iznenadnoj svetlosti jednog nepredviđenog prosvetljenja ja napokon vidim, i osećam i shvatam. *More*. Izgledalo je kao posmatrač, čak i nemušto, čak i saučesnik. Izgledalo je kao okvir, dekor, kulise. Sada ga posmatram i shvatam: *more* je bilo sve. Bilo je, još od prvog trenutka, sve. Vidim ga kako pleše oko mene, raskošno na ledenoj svetlosti, veličanstvena beskonačna neman. Ono je bilo u rukama koje su ubijale, u mrtvima koji su umirali, ono je bilo, u žeđi i u gladi, u samrtnom ropcu bilo je ono, u kukavičluku i ludilu, ono je bilo mržnja i očaj, bilo je samilost i odricanje, ono je ova krv i ovo meso, ono je ovaj užas i ova raskošna lepota. Ne postoji splav, ne postoje ljudi, ne postoje reči, osećanja, kretnje, ništa. Ne postoje krivci i nevini, osuđeni i spaseni. Postoji samo *more*. Svaka stvar je postala *more*. Mi od kopna napušteni postali smo utroba mora, utroba mora smo mi, i u nama diše i živi. Gledam ga kako pleše u svom veličanstvenom plaštu kako bi usrećio svoje sopstvene nevidljive oči i napokon znam da ovo nije poraz nijednog čoveka, već samo trijumf mora, sve ovo, i njegova slava, i stoga neka se razlegne OSANA, OSANA, OSANA NJEMU, okean moru, najmoćnijem od svih moći i najčudesnijem od svih čudesu, OSANA I SLAVA NJEMU, gospodaru i robu, žrtvi i krvniku, OSANA, zemlja se klanja pred njegovim koracima i oblizuje mirisnim usnama ivicu njenog plašta on, SVETAC, SVETAC, SVETAC, naručje svakog novog rođenog i utroba svake smrti, OSANA I SLAVA ZA NJEGA, прибежиште svih sudbina i srca koja kucaju, početak i kraj, obzorje i izvor, gospodar ničega, učitelj svega, neka se razlegne OSANA I SLAVA NJEMU, vladaocu vremena i gospodaru noći, jedinstvenom i jedinom, OSANA jer njegovo je obzorje, i vrtoglava njegova utroba,

duboka i neistraživa, i SLAVA, SLAVA, SLAVA visoko na nebesima jer ne postoji nebo koje se u Njemu ne ogleda i ne gubi, i ne postoji kopno koje se Njemu ne predaje, Njemu nepobedivom, Njemu najmilijem mladoženji srebrolike mesečine i brižljivom ocu plemenitih plima i oseka, Njemu se klanjaju ljudi svi i pevaju pesmu OSANE I SLAVE jer Ono je u njima, i u njima raste, a oni u Njemu žive i umiru, i Ono je za njih tajna i meta i istina i kazna i spasenje i jedini put ka večnosti, i tako jeste, i tako će i dalje biti, sve do poslednjeg dana, što će biti kraj mora, ako more bude imalo kraj, to More, Svetac, Jedinstveno i Jedino, Okean more, i neka se razlegne OSANA I SLAVA sve do kraja sveta i veka, AMIN.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Amin.

Prva

prva stvar je moje ime,

prva stvar je moje ime, druga te oči,

prva stvar je moje ime, druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi,

prva stvar je moje ime, druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi, peta izmučena tela, šesta je glad

prva stvar je moje ime, druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja se spušta, peta izmučena tela, šesta je glad, sedma užas, osma sablasti ludila

prva stvar je moje ime, druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi, peta izmučena tela, šesta je glad, sedma užas, osma sablasti ludila, deveta je meso a deseta je jedan čovek koji me gleda i ne ubija me. Zove se Tomas. Od svih njih bio je najjači. Jer je bio lukav. Nismo uspeali da ga ubijemo. Pokušao je Lere, prve noći. Pokušao je Korear. Ali taj čovek ima sedam života. Oko njega su svi

mrtvi, njegovi drugovi. Na splavu nas je ostalo petnaestoro. Uključujući i njega. Dugo se držao što je mogao dalje od nas. Zatim je počeo da puze, polako, i da se približava. Svaki pokret je neverovatan napor, ja to dobro znam, ja koji nepomično ležim ovde, od poslednje noći, i ovde sam odlučio da umrem. Svaka reč je jeziv napor i svaki pokret neverovatan podvig. Ali on se i dalje približava. Za pojasom ima bodež. A ja sam taj koga hoće. Znam.

Ko zna koliko je vremena prošlo. Nema više dana, nema više noći, sve je nepomična tišina. Mi smo groblje prepušteno sudbini. Otvorio sam oči i on je bio tu. Ne znam da li je košmar ili je java. Možda je samo ludilo, napokon je ludilo došlo po mene. Ali, ako je ludilo, onda strašno boli, i nije nimalo prijatno. Voleo bih da uradi nešto, taj čovek. Ali on me i dalje gleda, i to je sve. Dovoljan bi bio samo jedan jedini korak i našao bi se na meni. Ja više nemam oružja. On ima bodež. Ja više nemam snage, ničega. On u očima nosi spokoj i snagu progonjene zveri. Neverovatno da još uvek može da mrzi, ovde, u ovom gnusnom zatvoru prepuštenom sudbini gde sad već postoji samo smrt. Neverovatno da može da *pamti*. Kad bih samo uspeo da progovorim, kad bi samo bilo još malo života u meni, rekao bih mu da sam to morao da učinim, da nema milosti, nema krivice u ovom paklu i da ni on ni ja ne postojimo, već samo more, okean more. Rekao bih mu da me više ne gleda, i da me ubije. Preklinjem. Ali ne mogu da progovorim. On se ne miče odande, ne skida pogled s mene. I ne ubija me. Da li će se ikada okončati, sve ovo?

Vlada stravična tišina, na splavu i svuda unaokolo. Niko više ne ječi. Mrtvi su mrtvi, živi čekaju i kraj. Nema molitvi, nema urlika, ničega. More pleše, ali lagano, liči na rastanak, šaputav. Ne osećam više ni žeđ ni glad ni bol. Sve je samo neizmeran umor. Otvaram oči. Taj čovek je još uvek tu. Sklapam ih. Ubij me, Tomase, ili me pusti da umrem na miru. Već si se osvetio. Odlazi. Okreni oči ka moru. Ja više nisam ništa. Moja duša više nije moja, moj život više nije moj, ne kradi mi, tim očima, smrt. More pleše, ali lagano.

Nema molitvi, nema jauka, ničega. More pleše, ali lagano.

Da li će me gledati kako umirem?

Zovu me Tomas. A ovo je priča o jednom sramnom zločinu. Ispisujem je u svojoj glavi, sada, poslednjim snagama i očiju uprtih u

tog čoveka koji nikada neće dobiti moj oprostaj. Smrt, pročit će je smrt.

Alijans beše snažan i veliki brod. More ga nikada ne bi pobedilo. Da bi se sagradio takav brod potrebno je tri hiljade hrastova. Čitava ploveća šuma. Izgubljen je zbog ljudske gluposti. Kapetan Somare je proučavao mape i merio dubinu mora. Ali nije umeo da čita more. Nije umeo da čita njegove boje. *Alijans* završi nasukan na sprudu Argin a da niko nije umeo da ga zaustavi. Neobičan brodolom: začu se jedan potmuo jecaj iz utrobe broskog korita a zatim se brod zakuca, malčice nagnut na jednu stranu. Nepomičan. Zauvek. Video sam moćne brodove kako se bore sa divljim olujama, i video sam neke od njih kako se predaju i nestaju u talasima visokim poput bedema tvrđava. Beše to kao dvoboj. Veličanstveno. Ali *Alijans*, on nije mogao da se bori. Bezglasno kraj. Svuda oko njega, nepregledno ravno more. Neprijatelj je bio unutra, a ne ispred. I sva njegova snaga nije bila ništa, naspram takvog neprijatelja. Video sam mnogo života koji su doživeli brodolom na takav besmislen način. Ali, brodove, nikada.

Korito je počelo da škripi. Odlučiše da *Alijans* prepuste njegovoj sudbini i sagradiše taj splav. Odisao je smrću i pre nego što je bio spušten u vodu. Ljudi su to osećali i zbijali su se oko čamaca za spasavanje, ne bi li nekako izbegli tu zamku. Puškama su morali da ih teraju da se popnu na njega. Komandant uz zakletvu obeća da ih neće ostaviti, da će čamci vući splav, da nema nikakve opasnosti. Završiše, stešnjeni poput životinja, na toj pontonskoj lađi bez bočnih zidova, bez jedra, bez kormila. I ja sam bio jedan od njih. Behu tu vojnici i mornari. Nekolicina putnika. A onda četiri oficira, jedan kartograf, i jedan lekar po imenu Savinji: smestiše se u sredinu splava, gde su bile složene zalihe, ono malo što nije završilo u moru za vreme čitave one pometnje oko prekrcavanja.

Stajali su na jednom velikom sanduku: svuda oko njih stajali smo mi, u vodi do kolena jer je splav propadao zbog naše težine. Već tada je trebalo da mi bude jasno.

Svi ti trenuci urezali su se u moje sećanje pretočeni u samo jednu sliku. Šmalc. Guverner Šmalc, onaj koji je u ime kralja trebalo zvanično da zaposedne nove kolonije. Spustili su ga preko ograde desnog boka broda u njegovoj fotelji. Fotelja, od baršuna i zlata, i on

u njoj, ravnodušan. Spustili su ih dole kao kakvu statu isklesanu u jednom komadu kamena. Mi, na splavu, još uvek privezani za *Alijans*, ali već primorani na borbu s morem i strahom. I on, tamo, spušta se, viseći u vazduhu, prema svom čamcu, blažen poput onih anđela koji vise s tavanice, u gradskim pozorištima. Klatio se, on sa svojom foteljom, kao klatno. I ja pomislih: klati se kao obešenik, na večernjem poletarcu.

Ne znam tačno u kom trenutku su nas ostavili. Borio sam se da ostanem na nogama i zadržim Terez pored sebe. Ali začuh viku, a zatim pucnjeve. Podigoh pogled. A iznad desetina glava koje su se talasale, i desetina ruku koje su mlatarale kroz vazduh, ugledah more, i negde u daljini čamce, i ništa između nas i njih. Gledao sam s nevericom. Znao sam da se neće vratiti. Bili smo prepušteni slučaju. Samo nas je sreća mogla spasti. Ali pobeđeni nikada nemaju sreće.

Terez je bila jedna mlada devojka. Ne znam koliko je zaista imala godina. Ali izgledala je kao devojka. Dok sam bio u Rošforu i radio u luci ona je prolazila sa korpama punim ribe i gledala me. Gledala me je sve dok se ne zaljubih u nju. To je sve što sam tamo imao. Moj život, takav kakav jeste, i ona. Kad sam se prijavio za pohod u nove kolonije, uspeo sam da izdejstvujem da je prime kao sluškinju. Tako oboje krenusmo na putovanje, na *Alijansu*. Sve je izgledalo kao igra. Kad bolje razmislim, tih prvih dana, sve je izgledalo kao igra. Ako znam šta je to sreća, tih noći, mi smo bili srećni. Kad se na kraju ispostavilo da sam i ja jedan od onih koji treba da se popnu na splav, Terez je htela da ide sa mnom. Mogla je da uđe u čamac, ona, ali je htela da ide sa mnom. Rekao sam joj da ne pravi gluposti, da ćemo se naći na kopnu, da ne treba da se plaši ničega. Ali ona nije htela da me sluša. Bilo je tu krupnih i snažnih muškaraca, kao od stene odvaljenih, koji su cmizdrili i preklinjali za mesto u tim prokletim čamcima za spasavanje, iskačući sa splava i stavljajući život na kocku samo da pobegnu odatle. Ona se bez reči pope na splav, gušeći strah koji je nosila u sebi. Čine, ponekad, žene, takve stvari da padneš mrtav. Mogao bi provesti čitav jedan život pokušavajući nešto slično: ali ne bi bio u stanju da postigneš tu lakoću koju one imaju, ponekad. Unutrašnju lakoću. Unutrašnju.

Prvi umreše tokom noći, odvučeni u more talasima koji su raščičavali splav. U tami, čuli su se njihovi krici kako postepeno zamiru. U zoru, nedostajalo je desetak ljudi. Neki su ležali priklješteni između dasaka splava, dok su drugi gazili po njima. Četiri oficira, zajedno sa Korearom, kartografom, i Savinijem, lekarom, preuzeše kormilo u svoje ruke. Imali su oružje. I nadgledali su zalihe. Ljudi su imali poverenja u njih. Lere, jedan od oficira, čak održa i veoma lep nadahnut govor, naloži da se podigne jedno jedro i reče Odvešće nas na kopno i tamo ćemo progoniti one koji su nas izdali i ostavili i nećemo se zaustaviti sve dok ne budu okusili našu osvetu. Baš tako reče: sve dok ne budu okusili našu osvetu. Nije čak ni izgledao kao oficir. Izgledao je kao jedan od nas. Ljudi se zagrejaše, na te reči. Svi smo mislili da će zaista biti tako. Trebalo je samo izdržati i ne plašiti se. More se umirilo. Lagani vetar nadimao je naše jedro sreće. Svako od nas imao je svoju porciju hrane i pića. Terez mi reče: Uspećemo. I ja rekoh: Da.

Beše to u smiraj dana kad oficiri, bez ijedne jedine reči, gurnuše odozgo sa sanduka jednu od tri bačve s vinom, puštajući da se otkotrlja pravo do nas. Prstom ne mrdnuše kad se nekolicina baci na nju, otvori je i stade da loče. Ljudi su se ustremili na bačvu, nastala je opšta pometnja, svi su hteli to vino, a ja nisam shvatao. Ne pomakoh se s mesta, privijajući Terez uza se. Bilo je nečeg neobičnog, u svemu tome. Zatim se začuše krici i udarci sekire kojom je neko pokušavao da preseče užad koja su vezivala splav. Kao da se samo na to čekalo. Nastade divljačka borba. Bio je mrak, mesec je samo na trenutke provirivao iza oblaka. Čuo sam puške kako pucaju i, poput sablasti, u tim iznenadnim svetlosnim britvama, ljude kako se bacaju jedni na druge, i leševe, i sablje koje udaraju u prazno. Krici, mahniti krici, i jauci. Imao sam samo bodež: isti ovaj koji ću sada zariti u srce ovom čoveku koji više nema snage da pobegne. Zgrabih ga, ali nisam znao ko je bio neprijatelj, nisam hteo da ubijam, nisam shvatao. Zatim se pomoli mesec, još jedanput, i ja videh: jednog nenaoružanog čoveka koji se privijao uz Savinjija, lekara, i koji je uzvikivao milost, milost, milost, i koji ne prestade da viče ni kad mu se sablja prvi put zari u stomak, pa onda drugi i treći... Videh kako se strovaljuje na zemlju. Videh Savinjijevo lice. I shvatih. Ko je bio neprijatelj. I da će neprijatelj pobediti.

Kad se ponovo pomoli svetlost, u jedno jezivo svitanje, na splavu je bilo na desetine leševa, zverski iskasapljenih, i ljudi u samrtničkom ropcu posvuda. Oko sanduka, tridesetak naoružanih ljudi čuvalo je zalihe. U očima oficira nazirala se nekakva euforična sigurnost. Išli su po splavu, s isukanim sabljama, smirujući žive i bacajući u vodu samrtnike. Niko se nije usuđivao da kaže nešto. Zbog užasnog straha i ošamućenosti što ih je izazvala ta noć slepe mržnje, svi su zanemeli, oduzeti. Niko još uvek nije shvatio, zaista, šta se dogodilo. Ja sam posmatrao sve to i mislio: ako se nastavi ovako, za nas nema nikakve nade. Najstariji oficir zvao se Dipon. Prođe tik pored mene, u svojoj belo uniformi umrljanoj krvlju, baljezgajući nešto o dužnostima vojnika i šta ti ja znam šta sve još. Imao je pištolj, u ruci, i sablju u kaniji. Okrenu mi leđa, na trenutak. Znao sam da mi neće pružiti još jednu priliku. U magnovenju, nemajući čak vremena ni da vikne, nađe se u mojim rukama, s bodežom pod grlom. Ljudi sa sanduka instinktivno uperiše puške u nas. Sigurno bi i pucali, ali Savinji im doviknu da stanu. I tada, u tišini, progovorih, ja, pritiskajući bodež na Diponovo grlo. I rekoh: ubijaju nas, jednog po jednog. I neće se zaustaviti sve dok ne ostanu samo oni. Noćas su vas napili. Ali već sledeće noći neće im biti potrebna ni opravdanja ni bilo kakva pomoć. Imaju oružja a nas više nema mnogo. U mraku, radiće šta im je volja. Možete mi verovati ili ne, ali je tako. Nema zaliha za sve, i oni to znaju. Neće ostaviti u životu ni jednog jedinog čoveka više od onoga koliko im treba. Možete mi verovati ili ne, ali je tako.

Ljudi oko mene stajahu kao ošamućeni. Glad, žeđ, noćna bitka, to more koje ne prestaje da se ljulja... Naprezali su se da misle, hteli su da shvate. Teško je zamisliti da tako bespomoćni, tu, u neprestanoj borbi s morem, sad odjednom imaju još jednog neprijatelja, čak mnogo opasnijeg: ljude poput sebe. Protiv sebe. Bilo je nečeg apsurdnog, u svemu tome. Pa ipak, bilo je tačno. Jedan po jedan, stisnuše se oko mene. Savinji je pretio i izdavao naređenja. Ali niko ga nije slušao. Ma koliko bio bezuman, jedan rat je upravo počinjao, na tom splavu, izgubljenom u bespuću mora. Vratili smo im živog Dipona, oficira, u zamenu za nešto namirnica i oružja. Zbili smo se u jednom uglu splava. I čekali noć. Privijao sam Terez uza se. Stalno je ponavljala: ne plašim se. Ne plašim se. Ne plašim se.

Te noći, i svih narednih, ne želim ni da se sećam. Jedan brižljiv, pametan pokolj. Što je vreme više prolazilo, to je veća bila potreba, radi preživljavanja, da nas bude što manje. I oni su, s naučničkom hladnoćom, ubijali. Bilo je nečega što me je fasciniralo u toj proračunatoj lucidnosti, u toj pameti bez trunke milosti. Trebalo je imati zaista poseban um da se ne bi izgubila, u tom očaju, smisaona nit tog istrebljivanja. U očima tog čoveka, koje me sada gledaju kao da sam puko snoviđenje, video sam, hiljadu puta, s mržnjom i divljenjem, znakove jedne nakazne genijalnosti.

Pokušavali smo da se branimo. Ali bilo je nemoguće. Slabi mogu samo da beže. A ne može se pobeći s jednog splava zaboravljenog sred mora. Danju smo se borili protiv gladi, očaja, ludila. Onda bi pala noć i taj rat bi se iznova raspalio, sve umorniji, iznureniji, sve sporijih pokreta, rat koji su vodile umiruće ubice i zveri u samrtnom hropcu. U zoru, novi mrtvi pothranjivali su nade živih i njihov stravičan plan za izbavljenje. Ne znam koliko je dugo sve to trajalo. Ali se moralo završiti, pre ili kasnije, na neki način. I završi se. Nestade vode, vina, ono malo hrane koje je bilo. Nijedan brod nije došao da nas spase. Nije više bilo vremena ni za kakvu računicu. Nije više bilo ničega zbog čega bismo se ubijali. Spazih dvojicu oficira kako bacaju u vodu svoje oružje i kako se satima peru, mahnito, u morskoj vodi. Hteli su da umru neukaljani. Eto šta je ostalo od njihove ambicije i njihove pameti. Sve je uzaludno. Taj masakr, njihovi sramni zločini, naš gnev. Savršeno uzaludno. Nema pameti i nema hrabrosti koja može da izmeni sudbinu. Sećam se da potražih Savinjijevo lice. I videh, najzad, lice poraženog. Sada znam da i na pragu smrti, ljudska lica zadržavaju svoje maske laži.

Te noći, otvorih oči, pošto me je iz sna prenuo neki šum, i na kolebljivoj mesečini ugledah ispred sebe priliku jednog čoveka. Nagonski zgrabih bodež i uperih ga prema njemu. Čovek stade. Nisam znao da li je to san, košmar ili nešto drugo. Nisam smeo da sklopim oči. Ostadoh tako, nepomičan. Koliko trenutaka, minuta, ne znam. Zatim se čovek okrenu. I ja spazih dve stvari. Lice, Savinjijevo, i sablju koja je sekla vazduh i obrušavala se na mene. Beše to magnovenje. Nisam osećao bol, ništa. Nije bilo krvi, na meni. Čovek nestade. Ja se ne pomerih. Malo potom okrenuh se i videh: pored mene je ležala Terez, s ranom koja joj je zjapila na

grudima i razrogačenih očiju, koje su me gledale, zaprepašćeno. Ne. To nije moglo biti istina. Ne. Sada kada je sve gotovo. Zašto. Mora da je samo san, košmar, nemoguće da je to stvarno učinio. Ne. Ne sada. Zašto sada?

- Ljubavi moja, zbogom.
- Oh ne, ne, ne, ne.
- Zbogom.
- Nećeš umreti, kunem ti se...
- Zbogom.
- Molim te, nećeš umreti...
- Pusti me.
- Nećeš umreti.
- Pusti me.
- Spasićemo se, moraš mi verovati.
- Ljubavi moja...
- Nemoj umreti...
- Ljubavi moja.
- Nemoj umreti. Nemoj umreti. Nemoj umreti.

Zaglušujuće, čulo se hućanje mora. Tako snažno kako nikada nisam čuo. Uzeh je u naručje i odvucoh se do ivice splava. Spustih je u vodu. Nisam želeo da ostane u tom paklu. Jer ako nije bilo ni pedlja zemlje, tu, da bdi nad njenim pokojem, neka je onda u svoj zagrljaj primi duboko more. Nepregledan vrt mrtvih, bez krstova i granica. Nestade poput talasa, ali lepša od svih drugih.

Ne znam. Teško je razumeti sve to. Kad bih pred sobom imao život, možda bih ga proveo pričajući ovu priču, neprestano, hiljadu puta, sve dok je jednog dana ne bih razumeo. Ali pred sobom imam samo čoveka koji čeka moj bodež. I more, more, more.

Jedina osoba koja me je odista nečemu naučila, jedan starac koji se zvao Darel, uvek je govorio da postoje tri vrste ljudi: oni koji žive ispred mora, oni koji se otisnu u čeljusti mora, i oni koji uspeju da se iz mora vrate, živi. I govorio je: iznenadićeš se kada budeš otkrio ko je od njih najsrećniji. Tad sam bio još dečkić. Zimi sam posmatrao lađe izvučene na obalu, poduprte ogromnim drvenim motkama, s koritom u vazduhu i perajem koje zaseca pesak poput beskorisnog sečiva. I razmišljao: ja neću ostati ovde. Ja želim da se otisnem u čeljusti mora. Jer ako postoji nešto što je istinito, na ovom svetu,

onda se to nalazi dole. Sad sam dole, u bezdanu morske utrobe. Još uvek sam živ jer sam ubijao bez milosti, jer jedem ovo meso skinuto s leševa mojih drugova, jer sam pio njihovu krv. Video sam bezbroj stvari koje su s obale mora nevidljive. Video sam šta je zaista želja, i šta je strah. Video sam ljude kako se raspadaju i preobražavaju u decu. A onda se ponovo menjaju i postaju divlje zveri. Video sam kako sanjaju čudesne snove, i čuo sam najlepše priče u svom životu, iz usta nekih običnih ljudi, samo trenutak pre no što će se baciti u more i zauvek nestati. Video sam na nebu znake koje nisam poznao i piljio u obzorje očima za koje nisam verovao da imam. Šta je mržnja, istinski, shvatio sam na ovim okrvavljenim daskama, zapljuskivanim morskom vodom od koje su trulile rane. I šta je milost, nisam znao pre no što sam video naše umoriteljske ruke kako satima miluju kose nekog druga koji ne uspeva da izdahne. Video sam svirepost, u samrtnicima koje su nogama gurali sa splava, video sam blagost, u Žilberovim očima dok je ljubio svog malog Leona, video sam oštroumlje, u pokretima kojima je Savinji pleo svoj pokolj, i video sam ludilo, u onoj dvojici koji su jednog jutra raširili krila i odleteli, na nebo. Kad bih morao da živim još hiljadu godina, ljubav bi bilo ime neosetne težine Terezinog tela, u mom naručju, pre no što će skliznuti u talase. A sudbina bi bila ime tog okean mora, neizmernog i divnog. Nisam pogrešio, tamo na obali, tih zima, što sam mislio da je ovde istina. Mnogo godina mi je bilo potrebno da potpuno uronim u bezdanu utrobu mora: ali ono što sam tražio, našao sam. Istinite stvari. Čak i onu, koja je od svih njih na najnepodnošljiviji i najsuroviji način istinita. Ovo more je ogledalo. Ovde, u njegovoj utrobi, video sam sebe. Zaista video.

Ne znam. Kad bih pred sobom imao život – ja koji ću uskoro umreti – proveo bih ga pričajući ovu priču, neprestano, hiljadu puta, da bih shvatio kako to da se istina ukazuje samo pred užasom, i zašto smo morali da prođemo kroz taj pakao da bismo do nje došli, zašto smo morali međusobno da se uništimo da bismo je videli, zašto smo morali da postanemo divlje zveri da bismo je dobili, zašto smo morali da se raspadnemo od bola da bismo je pronašli. I zašto smo morali da umremo da bismo bili istiniti. Zašto? Zašto stvari postaju istinite samo u gvozdenom stisku očaja. Ko je preokrenuo svet na takav način, da istina mora biti na tamnoj strani, i da je sramotna močvara

jednog prezrenog čovečanstva jedina smrdljiva zemlja u kojoj stasava ono jedino što nije laž? I najzad: kakva je uopšte to istina koja vonja na lešinu, i stasava u krvi, koja se hrani bolom, i živi tamo gde se čovek ponižava, i likuje tamo gde čovek truli? Čija je to istina? Je li to istina za *nas*? Tamo, na obali, tih zima, zamišljao sam da je istina spokoj, i okrilje, i uteha, milostivost i nežnost. Da je to istina sazdana za nas. Da je nas čekala, i da će se nad nama nadviti, kao majka koju smo izgubili i ponovo pronašli. Ali ovde, u utrobi mora, video sam istinu kako svija svoje gnezdo, brižljiva i savršena: a ono što sam video beše ptica grabljivica, veličanstvena u svom letu, i svirepa. Ne znam. Nije to ono što sam sanjao, zimi, kada sam to sanjao.

Darel, on je bio jedan od onih koji su se vratili. Video je utrobu mora, bio je ovde, ali se vratio. To je čovek mio nebesima, govorili su ljudi. Preživeo je dva brodoloma a drugi put je, pričali su, prevalio više od tri hiljade milja, u nekom bednom čamčiću, u potrazi za kopnom. Beskrajna niska dana provedenih u utrobi mora. I onda se vratio. Zato su ljudi govorili: Darel je mudar, Darel je video, Darel zna. Provodio sam dane slušajući njegove priče: ali o utrobi mora on mi nikada ništa nije rekao. Nije mu se pričalo o tome. Nije voleo ni što ljudi uporno tvrde da je razborit i mudar. Naročito nije podnosio da neko o njemu kaže da se *spasao*. Nije mogao da čuje tu reče: *spasen*. Pognuo bi glavu i zažmurio, na način koji je bilo nemoguće zaboraviti. Gledao sam ga, u tim trenucima, i nisam uspevao da nadenem ime onome što sam čitao na njegovom licu i što je, znao sam, bila njegova tajna. Hiljadu puta, bio sam nadomak tog imena, osećao sam njegov dah. Ovde, na ovom splavu, u utrobi mora, ja sam ga pronašao. I sada znam da je Darel bio razborit i mudar čovek. Čovek koji je video. Ali, pre svega, i u najdubljim meandrima svog bića, on je bio – *neutešan*. Naučila me je, ovome, utroba mora. Da će onaj ko vidi istinu zauvek ostati *neutešan*. A *spasen* je zaista samo onaj ko nikada nije bio u opasnosti. Mogao bi se, sada, pojaviti neki brod, na obzorju, doploviti dovde na talasima, i stići samo časak pre smrti i odvesti nas odavde, i pomoći nam da se vratimo, živi, živi: ali to ne bi bilo ono što bi nas, zaista, moglo spasti. Čak i da u jednom trenutku nađemo neko kopno, mi nikada više nećemo biti spaseni. A ono što smo videli ostaće u našim očima, ono što smo

učinili ostaće u našim rukama, ono što smo osećali ostaće u našoj duši. I zauvek, mi koji smo upoznali istinite stvari, zauvek, mi deca užasa, zauvek, mi povratnici iz utrobe mora, zauvek, mi razboriti i mudri, zauvek – bićemo neutešni.

Neutešni.

Neutešni.

Vlada mrtva tišina, na splavu. Savinji, povremeno otvara oči i gleda me. Tako smo blizu smrti, tako smo duboko u utrobi mora, na dnu, da čak ni lica više ne uspevaju da lažu. Njegovo je tako istinito. Strah, umor i gađenje. Ko zna šta vidi, on, na mom. Tako je blizu, već, da u naletima osećam njegov miris. Sad ću se odvući do tamo, i svojim bodežom ću mu rasporeti srce. Kakav neobičan dvoboj. Danima, na jednom splavu prepuštenom moru na milost i nemilost, usred svih mogućih smrti, nastavili smo da se tražimo i zadajemo udarce. Sve iscrpljeniji, sve sporije. I sada, čini se večnim ovaj poslednji ubod. Ali neće biti. Kunem se. Neka se nijedna sudbina ne zavarava: ma koliko bila svemoguća, neće stići na vreme da zaustavi ovaj dvoboj. On neće umreti pre nego što bude ubijen. A pre nego što umrem, ja ću ga ubiti. To je ono što mi ostaje: neosetna težina Terezinog tela, poput neizbrisivog traga utisnuta na mojim rukama, i potreba, žudnja, za ma kakvom pravdom. Neka zna ovo more, da ću je naći. Neka zna bilo koje more, da ću ja stići pre njega. I neće Savinji platiti u njegovim talasima: već u mojim rukama.

Vlada grobna tišina, na splavu. Zaglušujuće, čuje se samo hućanje mora.

Prva stvar je moje ime, druga te oči, treća jedna misao, četvrta noć koja dolazi, peta izmučena tela, šesta je glad, sedma užas, osma sablasti ludila, deveta je meso a deseta je jedan čovek koji me gleda i ne ubija me.

Poslednja je jedno jedro.

Belo. Na obzorju.

**Knjiga treća
ODE POVRATKA**

1. ELIZEVIN

Na samom rubu kopna, na korak od mora uzburkanog olujom, nepomično je počivala gostionica Almajer, utonula u noćnu tamu poput portreta, zaloga ljubavi, u tami neke ladice.

Iako se večera odavno završila, svi su, neobjašnjivo, nastavili da se vrzmaju po velikoj sali s kaminom. Razjarenost mora, tamo napolju, unosila je nemir u dušu i pravila pometnju u mislima.

– Neću da kažem, ali možda bi trebalo...

– Smirite se, Bartlbume. Uopšte uzev, gostionice obično ne doživljavaju brodolome.

– Uopšte uzev? Kako to mislite *uopšte uzev*?

Ipak, najčudnija su bila deca. Svi do jednog, noseva priljubljenih uz staklo, neobično čitljivi, vrebaju tamu s one strane: Dud, koji je živio na pervazu Bartlbumovog prozora, i Dic, koji je poklanjao snove ocu Plušu, i Dol, koji je pogledom tražio lađe za Plasona. I Dira. Pa čak i devojčica, neobične lepote, koja je spavala u postelji En Deverija i koju, niko, nigde u gostionici, nikada nije video. Svi do jednog, hipnotisani ko zna čime, nečujni i uznemireni.

– Oni su kao životinjice, verujte mi. Osećaju opasnost. To je instinkt.

– Plasone, da li biste bili ljubazni da smirite svog prijatelja...

– Kažem, ta devojčica je čudesna...

– Pokušajte vi, madam.

– Nije uopšte potrebno da se neko trudi da me smiruje pošto sam savršeno miran.

– Miran?

– Savršeno.

– Elizevin... zar nije prelepa? Izgleda...

– Oče Pluše, moraš prestati da stalno gledaš žene.

– Ona nije žena...

– Naravno da je žena.

– Ali mala...

– Recimo da mi zdrav razum nalaže bespogovornu smotrenost kada se radi o...

– To nije zdrav razum. To je pravi pravcati strah.

– Nije tačno.

– Jeste.

– Nije.

- Naravno da jeste.
- Naravno da nije.
- Ah, dosta. Mogli biste tako satima. Ja vas ostavljam.
- Laku noć, madam – rekoše svi.

– Laku noć – odgovori En Deverija pomalo odsutno. Ali ne ustade iz svoje fotelje. Niti promeni položaj. Ostade tu, nepomična. Kao da se ništa nije dogodilo. Zaista: beše to čudna noć.

Možda bi se, na kraju, svi prepustili ustaljenom toku jedne sasvim obične noći, jedno po jedno, popeli bi se u svoje sobe, čak bi i zaspali, i pored te neumorne tutnjave mora ustalasanog olujom, ušuškani svako u svoje snove, ili skriveni u nekom snu bez reči. Možda je, na kraju, ipak mogla da postane jedna sasvim obična noć. Ali nije.

Prva koja je odvojila pogled od prozora, naglo se okrenula i istrčala iz sobe, beše Dira. Ostala deca poleteše za njom, bez ijedne reči. Plason preneraženo pogleda Bartlbuma koji preneraženo pogleda oca Pluša koji preneraženo pogleda Elizevin koja preneraženo pogleda En Deverija koja nastavi da gleda ispred sebe. Ali, s jedva primetnim iznenađenjem. Kad se deca vratiše natrag, u rukama su nosila fenjere. Dira stade da ih pali, jedan za drugim, s nekom neobičnom mahnitošću.

– Da li se nešto desilo? – upita Bartlbum uljudno.

– Uzmite – odgovori mu Dud, pružajući mu jedan upaljen fenjer. – A vi, Plasone, uzmite ovaj, brzo.

Ništa im više nije bilo jasno. Sada je svako u ruci držao po jedan fenjer. Niko ništa nije objašnjavao, deca su trčala s jedne strane prostorije na drugu kao da ih je izjedala neka neshvatljiva strepnja. Otac Pluš je opčinjeno posmatrao plamičak svog fenjera. Bartlbum je mrmljajući ispuštao neke nejasne glasove nalik negodovanju. En Deverija ustade iz fotelje. Elizevin primeti da podrhtava. I upravo u tom trenu velika staklena vrata koja su vodila na plažu širom se otvoriše. Kao katapultom ubačen u salon, razjareni vetar stade mahnito da se kovitla oko svega i oko sviju. Dečija lica se ozariše. I Dira reče

– Brzo... ovamo!

Istrča kroz širom otvorena vrata, sa svojim fenjerom u ruci.

– Idemo... napolje, napolje odavde!

Vikala su, deca. Ali ne od straha. Vikala su kako bi nadjačala zaglušujuće hućanje mora i vetra. Ali, bilo je neke radosti – neobjašnjive radosti – koja je zvonko treperila u njihovim glasovima.

Bartlbum se na to ukoči, i ostade da stoji na sredini sobe, potpuno zbunjen. Otac Pluš se okrenu prema Elizevin: na njenom licu ugleda zadivljujuće bledilo. Madam Deverija ne reče ništa, ali dohvati svoj fenjer i pođe za Dirom. Plason potrča za njom.

– Elizevin, bolje je da ti ostaneš ovde...

– Ne.

– Elizevin, poslušaj me...

Bartlbum mahinalno uze ogrtač i istrča mrmljajući nešto sebi u bradu.

– Elizevin...

– Hajdemo.

– Ne, slušaj me... nisam uopšte siguran da ti...

Devojčica – ona neobične lepote – vrati se natrag i ne progovorivši ni jednu jedinu reč uhvati Elizevin za ruku, osmehujući joj se.

– Ja jesam sigurna, oče Pluše.

Glas joj je podrhtavao. Ali podrhtavao je od snage, od želje. Ne od straha. Gostionica Almajer ostade u pozadini, sa svojim vratima koja su treskala na vetru, i svojim svetlima koja su se udaljavala u tami. Poput iskrica koje praskaju iz mangala, deset fenjerčića trčalo je žalom, iscrtavajući u noći treperave i tajanstvene hijeroglife. More, nevidljivo, mlelo je bez prestanka, poput žrvnja, uz neverovatnu tutnjavu. Duvao je vetar, naglavačke prevrćući svet, reči, lica i misli. Čudesan vetar. I okean more.

– Zahtevam da mi se kaže kuda to do đavola idemo!

– A?

– KUDA TO DO ĐAVOLA IDEMO?

– Podignite taj fenjer, Bartlbume!

– Fenjer!

– Ehej, ama zar baš moramo toliko da jurimo?

– Godinama već nisam trčao...

– Godinama već?

– Dude, pobogu, može li se znati...

– GODINAMA VEĆ NISAM TRČAO.

– Je l' sve u redu, gospodine Bartlbume?

- Dude, pobogu...
- Elizevin!
- Ovde sam, ovde sam.
- Ne udaljavaj se, Elizevin.
- Ovde sam.
- Čudesan vetar. Okean more.
- Znate šta ja mislim?
- Kako?
- Ako mene pitate ovo je sve zbog brodova. BRODOVA.
- Brodova?
- To se radi za vreme oluja... Na obali se upale vatre zbog brodova... da ne bi završili na obali...
- Bartlbume, jeste li čuli?
- A?
- Izgleda da ćete postati heroj, Bartlbume?
- Šta to dovraga govori Plason?
- Da ćete izgleda postati heroj!
- Ja?
- GOSPOĐICE DIRO!
- Ma kuda ide?
- Zar ne bismo mogli malo da stanemo? – Da li znate šta rade stanovnici ostrva, za vreme oluje?
- Ne, madam.
- Trče gore-dole po ostrvu, kao bez glave, sa visoko podignutim fenjerima... tako se brodovi... tako se brodovi potpuno zbune i završavaju među hridima.
- Mora da se šalite.
- Uopšte se ne šalim... Ima ostrva koja žive samo od onoga što se nađe u olupinama.
- Da nećete možda da kažete da...
- Pridržite mi fenjer, molim vas.
- Dovraga, stanite malo!
- Madam... vaš ogrtač!
- Ostavite ga tu.
- Ali...
- Ostavite ga tu, zaboga! Čudesan vetar. Okean more.
- Ama šta rade?

- Gospođice Diro!
- Kuda do vraga idu?
- E pa zaista...
- DUDE!
- Trčite, Bartlume.
- Da, ali na koju stranu?
- E pa zaista, da ova deca nisu možda ostala bez jezika?
- Pogledajte tamo.
- To je Dira.
- Penje se uz brežuljak.
- Ja idem onuda.
- Dude! Dude! Treba ići prema brežuljku!
- Ama kuda sad ide?
- Gospode, ovde se više ništa ne zna.
- Držite visoko taj fenjer, oče Pluše, i trčite.
- E vala ne mičem odavde ni korak ukoliko...
- Ali zašto samo ćute?
- Ništa mi se ne sviđa taj njihov pogled.
- Šta vam se ne sviđa?
- Oči. OČI!
- Plasone, gde je nestao Plason?
- Ja idem sa Dolom.
- Ali...
- FENJER. MOJ FENJER SE UGASIO!
- Madam Deverija, kuda ćete?
- Uostalom, hteo bih da znam da li spasavam neki brod ili ga namamljujem na hridine!
- ELIZEVIN! Moj fenjer! Ugasio se!
- Plasone, šta je kazala Dira?
- Onuda, onuda...
- Moj fenjer...
- MADAM!
- Ne čuje vas više, Bartlume.
- Nemoguće...
- ELIZEVIN! Gde je nestala Elizevin? Moj fenjer...
- Oče Pluše, pođite već jednom.
- Ali ugasio mi se fenjer.

- Do vraga, ja idem onuda.
- Dođite, upaliću vam ga.
- Gospode Bože, Elizevin, jeste li je videli?
- Sigurno je otišla sa madam Deverija.
- Ali, bila je ovde, bila je ovde...
- Držite uspravno taj fenjer. – Elizevin...
- Dic, jesi li video Elizevin?
- DIČE! DIČE! Šta je kog đavola spopalo ovu decu?
- Evo... vaš fenjer...
- Meni više ništa nije jasno.
- Hajde, idemo.
- Moram da nađem Elizevin...
- Idemo, oče Pluše, svi su već otišli.
- Elizevin... ELIZEVIN! Dobri moj Bože, gde si nestala... ELIZEVIN!
- Oče Pluše, dosta, naći ćemo je...
- ELIZEVIN! ELIZEVIN! Elizevin, molim te...

Nepomična, s ugašenim fenjerom u ruci, Elizevin je slušala svoje ime kako izdaleka dopire do nje, pomešano s vetrom i hućanjem mora. U tami ispred sebe videla je kako se prepliću titravi plamičci tolikih fenjera, od kojih je svaki za sebe bio obuzet sopstvenim samotnim putovanjem na rubu oluje. Ne beše, u njenim mislima, ni nemira ni straha. U duši joj se, sasvim nenadano, uz prasak raspuklo jedno tiho jezero. Imalo je isti zvuk kao jedan glas koji je poznavala. Okrenu se i polako pođe natrag. Nije više bilo vetra, nije više bilo noći, nije više bilo mora, za nju. Išla je, i znala je kuda treba da ide. To je bilo sve. Veličanstveno osećanje. Kad se sudbina napokon raskrili, i postane razgovetna staza, i nedvosmislen trag, i pouzdan pravac. Beskrajno vreme približavanja. To primicanje. Kad bi moglo trajati večno. Pokret predavanja sudbini. To je emocija. Nema više nedoumica, nema više laži. Znati kuda. I stići je. Ma kakva bila, ta sudbina.

Hodala je – i to je bilo nešto najlepše što je ikada uradila. Vide gostionicu Almajer kako se približava. Njena svetla. Ostavi za sobom žal, stiže na prag, uđe i zatvori ta vrata kroz koja je, zajedno sa ostalima, pre ko zna koliko vremena, istrčala napolje, još uvek ne znajući ništa.

Tišina.

Po drvenom podu, korak po korak. Zrnca peska koja škripuću pod nogama. U jednom uglu, na zemlji, plašt koji je ispustio Plason, žureći da što pre istrči napolje. Na jastucima, u fotelji, trag tela madam Deverija, kao da je upravo ustala. A na sredini sobe, stoji, nepomičan, Adams. Koji je gleda. Korak po korak, sve dok mu se sasvim ne približi. I ne kaže:

– Nećeš me povrediti, je l' tako? Neće je povrediti, je l' tako?

– Ne. Ne. Tad Elizevin spusti ruke na lice tog čoveka i poljubi ga.

U Kervolu, nikada ne bi prestali da prepričavaju ovu priču. Samo kad bi znali za nju. Nikada ne bi prestali. Svako na svoj način, ali svi bi neprestano pričali o to dvoje i o jednoj noći koju su proveli zajedno vraćajući jedno drugo u život, usnama i rukama, jedna devojčica koja nije videla ništa i jedan čovek koji je video previše, jedno u drugom – svaki pedalj kože je jedno putovanje, nepoznato otkriće, znani povratak – na Adamsovom usnama ne bi li se osetio ukus sveta, na Elizevinim grudima ne bi li se zaboravio – u naručju te izmoždene noći, mračne oluje, penušavih iskrica u tami, talasi poput urušenih kupa, hućanje, zaglušujući udari vetra raspomamljeni od zvuka i brzine, poput kopalja bačeni na površinu mora, u nerve sveta, okean mora, gorostasa što se preznojava, izmožden – uzdasi, uzdasi u Elizevininom grlu – baršun koji leluja – uzdasi na svakom novom koraku u tom svetu koji preleće planine nikad viđene i jezera nezamislivih oblika – na Adamsovom stomaku beli teret te devojčice koja nije bezglasnu muziku – ko bi ikada rekao da se može videti tako daleko ljubeći oči jednog muškarca – da se može trčati tako brzo milujući noge jedne devojčice, i pobeći – pobeći od svega – videti daleko – dolazili su sa dva najudaljenija kraja života, to je zapanjujuće, kad čovek pomisli da se nikada ne bi ni okrnuli, osim ako bi obišli čitavu vaseljenu uzduž i popreko, međutim nisu čak ni morali da se traže, to je neverovatno, i trebalo je samo da se prepoznaju, da se prepoznaju, potreban im je bio samo tren, ne više, prvi pogled i već su znali, to je čudesno – to bi neprestano prepričavali, dovek, u Kervolu, jer niko ne može da zaboravi da nikada nismo dovoljno daleko da bismo se našli, nikada – dovoljno daleko – da bismo se našli – njih dvoje su bili, daleki, više od ikoga drugog i sada – vrišti Elizevin glas, zbog nabujalih reka priča koje pritiskaju njenu dušu, i plače Adams, dok ih sluša kako izmiču, te

priče, napokon, konačno, završene – možda je svet jedna velika rana i neko je upravo zašiva tim dvama telima koja se prepliću – i nije čak ni ljubav, to je zapanjujuće, već je ruke, i koža, usne, čuđenje, seks, ukus – tuga, možda – čak tuga – želja – kada o tome budu pričali neće kazati reč ljubav – hiljadu će reči kazati, prećutaće ljubav – utihnulo je sve, unaokolo, kad najednom Elizevin oseća kako joj se kičma prelama a um čili, grčevito steže tog čoveka u sebi, pohlepno ga hvata za ruke i pomišlja: umreću. Oseća kako joj se kičma prelama a um čili, grčevito steže tog čoveka u sebi, pohlepno ga hvata za ruke i, gle, neće umreti.

– Slušaj me, Elizevin...

– Neću, ne govori...

– Slušaj me...

– Neću.

– Ono što će se ovde desiti biće strašno i...

– Poljubi me... zora je, vratiće se...

– Slušaj me...

– Ne govori, molim te.

– Elizevin...

– Kako to izvesti? Kako joj reći, jednoj takvoj ženi, to što treba da joj kažeš, dok njene ruke počivaju na tebi a njena koža, ta koža, ne može se govoriti o smrti baš njoj, kako to reći jednoj takvoj devojčici, to što ona već zna a što će ipak morati da sasluša, reći, jednu za drugom, koje možeš i da znaš ali moraš da slušaš, pre ili kasnije, neko mora da ih izgovori a ti da ih saslušaš, ona, da ih sasluša, ta devojčica koja kaže

– Taj pogled nikada ranije nisam videla u tvojim očima. A onda

– Kad bi samo hteo, mogao bi da se spaseš.

Kako joj reći, jednoj takvoj ženi, da bi ti hteo da se spaseš, a još više bi voleo da sa sobom spaseš i nju, i da ne radiš ništa drugo nego da je spasavaš, i da se spasavaš, čitavog života, ali ne može tako, svako ima svoj put, koji mora da sledi, a u naručju jedne žene čovek završava idući krivudavim putevima, što ni ti baš ne razumeš najbolje, i u zgodnom trenutku ne možeš joj ispričati, nedostaju ti reči za to, reči koje će se dobro osećati, tu, između tih poljubaca i na koži, prave reči, nema ih, uzalud ih tražiš u onome što jesi i u onome

što si osetio, ne nalaziš ih, njihova muzika je uvek pogrešna, muzika je ono što im nedostaje, tu, između tih poljubaca i na koži, samo je pitanje muzike. I onda kažeš, nešto, ali to nije ništa. Elizevin, ja nikada više neću biti *spasen*.

Kako mu reći, jednom takvom čoveku, da sam sad ja ta koja želi da ga nauči nečemu i između njegovih milovanja želim da mu objasnim da sudbina nije lanac već let, i kad bi samo još uvek zaista želeo da živi mogao bi, i kad bi me samo još uvek zaista želeo mogao bi ponovo da ima hiljadu noći poput ove umesto te jedne jedine, užasne, kojoj ide u susret, samo zato što ga ona čeka, užasna noć, i godinama ga doziva. Kako mu reći, jednom takvom čoveku, da to što će postati ubica neće koristiti ničemu kao što ničemu neće koristiti ni ta krv ni taj bol, to je samo način da se iz petnih žila hrli prema kraju, dok ovde imamo vreme i svet koji nas, kako se ništa ne bi završilo, čekaju i dozivaju, kad bismo samo umeli da ih čujemo, kad bi samo umeo, on, zaista, zaista da *me čuje*. Kako mu reći, jednom takvom čoveku, da te polako gubi?

– Ja ću otići odavde...

– Ja ne želim da budem tu... ja odlazim.

– Ja ne želim da čujem taj krik, hoću da budem daleko.

– Ne želim da čujem.

Muzika je ta koja je teška, to je istina, muzika je ta koju je teško pronaći, da se to kaže, tu, tako blizu jedno drugog, muzika i pokreti, da se rasprši patnja, kad se zaista više ništa ne može učiniti, prava muzika da bi bio ples, na neki način, a ne kidanje, taj odlazak, to srljanje, ka životu i daleko od života, čudno klatno duše, spasonosno i ubilačko, kada bi umeli da ga plešu manje bi bolelo, i zbog toga ljubavnici, svi, tragaju za tom muzikom, u tom trenutku, unutar reči, u prašinstim ostacima pokreta, i znaju da bi samo tišina, kad bi za nju imali hrabrosti, mogla to da bude, *muzika*, prava muzika, beskrajna ljubavna tišina, proplanak za zbogom i umorno jezero koje se najzad izliva u naručje jedne kratke melodije, davno naučene, koja se peva tiho, šapatom

– Zbogom, Elizevin. Sasvim obične melodije.

– Zbogom, Tomase.

Izvlači se ispod plašta i ustaje, Elizevin. Sa svojim telom devojčice, nagim, a na njemu dremljiva toplina čitave jedne noći. Uzima haljinu,

prilazi prozorima. Spoljni svet je još uvek tamo. Šta god da uradiš, budi siguran da ćeš ga zateći na njegovom mestu, uvek. Da čovek prosto ne poveruje, ali tako je.

Dva bosa stopala, dečija. Penju se uz stepenice, ulaze u sobu, odlaze do prozora, zaustavljaju se.

Počivaju, brda. Kao da pred sobom nemaju nikakvo more.

– Sutra krećemo, oče Pluše.

– Šta?

– Sutra. Krećemo.

– Ali...

– Molim te.

– Elizevin... ne možeš donositi odluke tako iznebuha... moramo da pišemo u Dašenbah... nemoj misliti da oni samo nas čekaju svakog božijeg dana...

– Nećemo ići u Dašenbah.

– Kako to misliš nećemo ići u Dašenbah?

– Lepo, nećemo ići.

– Elizevin, nemojmo gubiti prisebnost. Došli smo čak dovde jer treba da se lečiš, a da bi se lečila treba da uđeš u more, a da bi ušla u more treba da ideš u...

– Ja sam već bila u moru.

– Molim?

– Nemam više od čega da se lečim, oče Pluše.

– Ali...

– Ja sam živa.

– Isuse... ama šta se to do đavola dogodilo?

– Ništa... treba samo da se uzdaš u mene... molim te, uzdaj se u mene...

– Ja... ovaj, uzdam se ja u tebe, ali...

– Onda me nemoj sprečavati da krenem. Sutra.

– Sutra?

I stoji tako, otac Pluš, premećući po rukama svoje zaprepašćenje. Rojevi pitanja, u glavi. I veoma dobro zna koje bi trebalo da postavi. Samo nekoliko reči. Jasnih. Sasvim jednostavno: "A šta će reći tvoj otac?" Sasvim jednostavno. Ali se negde usput ipak izgubi. Nema

načina da ga ponovo uhvati. I još uvek se ne da, otac Pluš, traži, kad začuje sopstveni glas kako pita:

– I kakvo je?... More, kakvo je?

Smeši se, Elizevin.

– Božanstveno.

– Samo to?

Ne prestaje da se smeši, Elizevin.

– Završava se, u nekom trenutku.

Krenuše u ranu zoru. Kočija je jezdila drumom uz obalu mora. Otac Pluš se prepustio truckanju na svom sedištu s onom istom živahnom pomirljivošću s kojom se spakovao, oprostio od svih, još jednom oprostio od svih, i namerno zaboravio jednu torbu, u gostionici, jer za sobom uvek treba ostaviti neko opravdanje za povratak, kada se odlazi. Nikad se ne zna. Čutao je sve dok ne vide kako drum zaokreće i more se udaljava. Ni trenutak duže.

– Da li bi bilo previše da pitam kuda idemo?

Elizevin je u ruci čvrsto stezala jedan list hartije. Baci pogled na njega.

– Sen Parteni.

– A šta je to?

– Jedno seoce – reče Elizevin stežući ponovo list u ruci.

– Seoce, a gde?

– Trebaće nam dvadesetak dana. Nalazi se u okolini prestonice.

– Dvadesetak dana? Pa to je van svake pameti.

– Gledaj more, oče Pluše, odlazi.

– Dvadesetak dana... Pretpostavljam da imaš veoma dobre razloge za jedno ovakvo putovanje...

– Odlazi...

– Elizevin, tebi govorim, šta ćemo tamo?

– Idemo da potražimo jednu osobu.

Dvadeset dana puta da bismo *potražili* jednu osobu?

– Da.

– Do đavola, onda mora da se radi barem o nekom princu, šta ja znam, o kralju glavom i bradom, o nekom svecu...

– Manjeviše...

Stanka.–

O admiralu.
Stanka.
– Isuse...

U tamalskom arhipelagu svake večeri spuštala se gusta magla koja je gutala brodove, vraćajući ih zatim u zoru potpuno prekrivene snegom. U kadaumskom tesnacu, u vreme mladog meseca, voda se povlačila ostavljajući za sobom jedan bezmeran peščani sprud nastanjen otrovnim algama i mekušcima koji govore. Na moru nadomak Sicilije jedno ostrvo je nestalo dok su druga dva, nepostojeća na mapama, isplivala nedaleko odatle. U vodama Dragara uhvaćen je gusar Van Del, koji je radije izabrao da postane hrana ajkulama nego da padne u ruke kraljevskoj mornarici. U svojoj palati, najzad, admiral Langle je s iscrpljujućom pedantnošću nastavio da svrstava verodostojne apsurdne i nepouzidane istine koje su mu pristizale sa svih mora ovoga sveta. Njegovo pero je s nepromenljivim strpljenjem ispisivalo fantastičnu geografiju jednog neumornog sveta. Njegov um je počivao u pedantnosti jedne nepromenljive svakodnevice. Istovetan samom sebi, odvijao se njegov život. I zapušten, bezmalo uznemirujući, čamio je njegov vrt.

– Moje ime je Elizevin – reče devojka kad se nađe pred njim. Pogodi ga, taj glas: baršun.

– Upoznala sam čoveka koji se zove Tomas. Baršun.

– Kada je živeo ovde, sa vama, njegovo je ime bilo Adams.

Admiral Langle se ne pomeri, i dalje je sedeo pogleda prikovanog za tamne oči te devojke. Ne reče ništa. To ime, nadao se da ga više nikada neće čuti. Držao ga je zatočenog duboko u nedrima zaborava, danima, mesecima. Imao je samo nekoliko trenutaka da mu ne dopusti da se vrati, da mu rani dušu i uspomene. Pomisli da ustane i da zamoli tu devojku da ode. Daće joj kočiju. Novac. Bilo šta. Naložiće joj da ode. U ime kralja, odlazite. Do njega dopre, kao iz neke velike daljine, taj baršunasti glas. I reči:

– Dopustite da ostanem s vama.

Pedeset tri dana i devet sati Langle nije znao šta ga je u tom trenu nagnalo da odgovori

– Dobro, ako vi to želite.

Shvatio je u jedno predvečerje, dok je sedeo pokraj Elizevin, slušajući taj baršunasti glas kako izgovara

– U Timbuktuu ovo je čas kada ženama pričinjava zadovoljstvo da pevaju i vole svoje muškarce. Smaknu velove sa lica pa se čak i sunce skloni, zatečeno njihovom lepotom. Langle oseti kako čitavo njegovo telo prožima neki bezmeran i sladak umor. Kao da je godinama putovao, lutajući izgubljeno, i napokon pronašao put koji će ga odvesti natrag. Ne okrenu se ka Elizevin. Ali reče tiho

– Odakle znate tu priču?

– Ne znam. Ali znam da je vaša. Ova, kao i sve druge.

Elizevin ostade u Langleovom domu pet godina. Otac Pluš pet dana. Šestog reče Elizevin da zvuči neverovatno ali da je eto zaboravio torbu, tamo dole, u gostionici Almajer, neverovatno, zaista, ali bilo je važnih stvari, unutra, u torbi, odelo a možda čak i knjiga sa svim molitvama

– Kako to misliš *možda*?

– Možda... to jest, naravno, kad bolje razmislim, naravno, ostala je u toj torbi, ti shvataš da nema govora da je ostavim tamo... ne kažem da su bog zna šta, te molitve, taman posla, ali, ipak, da ih izgubim tek tako... budući da je reč o jednom putovanjcu od dvadesetak dana, na kraju krajeva, i nije tako daleko, u pitanju je samo...

– Oče Pluše...

– ... podrazumeva se, svakako, da ću se vratiti... idem samo po svoju torbu, možda ostanem neki dan da se odmorim, uostalom...

– Oče Pluše...

– ... u pitanju je samo nekoliko meseci, u krajnjem slučaju mogao bih skoknuti do tvog oca, odnosno, hoću da kažem, apsurdno, bilo bi čak bolje da ja...

– Oče Pluše... Bože, koliko ćeš mi nedostajati.

Krenu odmah sutradan. Već je bio u kočiji, kad odjednom izađe i prilazeći Langleu reče:

– Znate šta? Zakleo bih se da je admiralima mesto na moru...

– I ja bih se zakleo da je sveštenicima mesto u crkvi...

– Oh, pa dobro, znate, Bog je svuda...

– I more, oče. I more.

Ode. I ne ostavi za sobom torbu, ovoga puta.

Elizevin ostade u Langleovom domu pet godina. Brižljivi red tih odaja i bezglasje tog života podsećali su je na bele tepihe iz Kervola, i kružne aleje i titravi nagoveštaj života koji je njen otac, jednog dana, pripremio za nju. Ali ono što je tamo bilo lek i lečenje, ovde je bilo nepomućena izvesnost i radosno isceljenje. Ono što je upoznala kao pribežište slabosti, ovde je otkrila kao oblik jedne kristalne snage. Od Langlea nauči da se od svih mogućih života u jednom treba ukotviti da bismo mogli da razmišljamo, spokojni, o onim ostalim. Langleu darova, jednu po jednu, hiljadu priča koje su jedan čovek i jedna noć posejali u njoj, sam Bog zna kako, ali neizbrisivo i konačno. On ju je slušao, u tišini. Ona je pripovedala. Baršun.

O Adamsu nikada nisu govorili. Samo jednom Langle, podižući iznenada pogled sa svojih knjiga, reče polako

– Ja sam ga *voleo*, tog čoveka. Ako možete da razumete šta to znači, ja sam ga *voleo*.

Izdahnu, Langle, jednog letnjeg jutra, u kandžama strašnog i nesnosnog bola i u pratnji jednog glasa – baršuna – koji mu je pričao o mirisima jednog vrta, najmanjeg i najlepšeg u čitavom Timbuktuu.

Sutradan Elizevin krenu na put. Kervol, želela je da se vrati u Kervol. Trebaće joj mesec dana, ili čitav život, ali će se vratiti. Od onoga što ju je čekalo, malo šta je mogla da zamisli. Znala je samo da će sve te priče, u njoj pohranjene, zadržati za sebe, i zauvek. Znala je da će u svakom muškarcu koga bude volela tražiti Tomasov miris. I znala je da nijedno kopno nikada neće sakriti, u njoj, trag mora.

Sve ostalo još uvek je bilo ništa. *Izmisliti ga* – to bi zaista bilo čudesno.

2. OTAC PLUŠ

Molitva za nekog ko se izgubio, iliti, ukratko, molitva za mene

Gospode Dobri Bože

strpljenja molim

evo me opet, a šta se može.

Elem, ovde sve

teče kako treba,

neko manje neko više,

u životu

snalazi se

uvek se eto način nađe

način da se na kraj izađe,

vi me razumete,

najzad, u tome problem nije.

Problem je nešto drugo,

ako strpljenja imate da saslušate

da me saslušate

da.

Problem je put ovaj

lep put

put ovaj što teče

i protiče

i u pomoć pritiče

ali pravo ne teče

kako bi mogao

niti krivo

kako bi znao

ne.

Vrlo zanimljivo,

raspada se.

Verujte mi

(jednom meni verujte vi)

raspada se.

Ukratko viđeno

ukratko

ide

malo tamo

malo ovamo
iznenadnom
slobodom
zanesen.

Možda.

A sad, namera mi nije da joj važnost umanjim, ali morao bih tu rabotu da vam objasnim, budući rabota čovečija, a ne rabota Božija, kada se put koji pred sobom imate raspada, gubi, kruni, iščezava, ne znam da li je vama to jasno, no lako se može desiti da nije, rabota je to čovečija, uopšte uzev, to da se zaluta. Vama je to strano. Zato samo treba strpljenjem da se naoružate i pustite me da objasnim. Očas ću ja to. Pre svega ne sme da vas zavede činjenica da se ovaj put, tehnički govoreći, u to nema sumnje, ovaj put koji teče, protiče, u pomoć pritiče, pod točkovima ove kočije, u stvari, što jest jest, uopšte ne raspada. *Tehnički* govoreći. Valja se prav pravcat, ne okleva, ne skreće, čak ni sasvim stidljivo, ništa. Prav kao strela. Tako ga ja vidim. Ali problem, dopustite da vam kažem, ne leži u tome. Ne govorimo mi o ovom putu, od zemlje i prašine i kamena. O drugom putu mi ovde govorimo. Putu koji ne teče *izvan*, već *unutar* nas. Ovde, u nama. Ne znam da li vam je to jasno: *o mom putu*. Svi imaju po jedan, to i sami znate, vi, kome, između ostalog, uopšte nije nepoznat princip rada ove mašine, jer mi jesmo mašine, svi, koliko nas ima, svako na svoj način. Jedan put u sebi imaju svi, detalj koji uz to olakšava zadatak ovog našeg putovanja, a samo retko ga komplikuje. Elem, ovo je jedan od tih trenutaka kada ga komplikuje. Ukratko rečeno uklatko, *taj* put, taj unutrašnji put se u stvari raspada, raspao se, blažen bio, nema ga više. Dešava se. Verujte mi. I nije nimalo prijatno.

Ne.

Ja verujem da uzrok je toga,
Gospode Dobri Bože,
da uzrok je toga,
ja verujem
more.
More
zbunjuje valove
i misli svakojake

i jedrenjake
um ti najednom
istinu krije
uz masne lagarije
i putevi
što juče postojale
sad ih nema više.
Tako da verujem,
ja verujem,
da je onaj vaš izum slavan
potopa sveopšteg
bio
u stvari
jedan izum genijalan.
Jer
ako je već
kaznu neku
pronaći
trebalo
pitam se
bi li se štogod bolje
smisliti moglo
od napuštanja jednog sirotog stvora
samog
usred tog mora.
Nijednog žala.
Ničega.
Hridine.
Olupine olupane.
Nijedne.
Nijednog jedinog znaka
da mu ukaže
na koju stranu
da se dene
da umre. Elem, vidite,
Gospode Dobri Bože,
more

vam je nešto kao
mali
potop sveopšti.
Kamerni.
Vi ste tu,
šetate
gledate
dišete
razgovarate
njega uhodite,
s obale, razume se,
a ono vam
za to vreme
hvata
misli kamene
što behu
put
izvesnost
sudbina
a
zauzvrat
daruje
velove
koji ti lelujaju u glavi
poput plesa
neke žene
koji će te u ludilo
oterati.
Oprostite na metafori.
Ali nije lako objasniti
kako to da više nemaš odgovore
gledajući bez prestanka u more.

I tako sada, ukratko rečeno ukratko, problem je ovaj, da imam mnogo puteva spolja a nijedan unutra, štaviše, da budemo precizni, nijedan unutra a četiri spolja. Četiri. Prvi: vraćam se natrag kod Elizevin i ostajem tamo, s njom, što je najzad i bio, ako baš hoćemo,

glavni razlog ovog mog putovanja. Drugi: nastavljam ovako i odlazim u gostionicu Almajer, koja baš i nije najzdravije mesto, s obzirom na opasnu blizinu mora, ali je isto tako potpuno nestvarno, toliko je lepo, i tiho, i lako, i neodoljivo, i konačno. Treći: produžavam pravo, ne skrećem ka gostionici, i vraćam se kod barona, u Kervol, koji me čeka, uostalom kad bolje razmislim moj dom je tamo, i tamo mi je mesto. Barem je nekad bilo. Četvrti: ostavljam sve, skidam ovu odoru crnu i tužnu, odabirem neki drugi, bilo koji put, učim se nekom poslu, ženim se duhovitom i ne baš prelepom ženom, pravim decu, starim i na kraju umirem, s vašim oproštajem, spokojan i umoran, kao običan hrišćanin. Kao što vidite, ne može se reći da ja nemam jasnu predstavu u glavi, naprotiv, ona je vrlo jasna, ali samo do određene tačke. Dobro mi je poznato pitanje. Odgovor je ono što mi nedostaje. Juri, ova kočija, a ja ne znam kuda. Razmišljam o odgovoru, i u mojoj glavi nastaje mrak.

I tako

ja

ovaj mrak

uzimam

i stavljam

u vaše ruke.

I molim vas

Gospode Dobri Bože

da ga zadržite kod vas

samo jedan čas

da ga zadržite u ruci

tek koliko treba

da izbledi crnilo

da izbledi bol

koji nanosi mojoj glavi

taj mrak

i mom srcu

to crnilo,

da l' biste hteli?

Čak biste mogli

samo

da se sagnete

da ga pogledate
da mu se osmehnete
da ga otvorite
da u njemu sakrijete
jednu iskru svetlosti
i da ga pustite da padne
jer ću ja
ionako
da ga tražim
potom
da vidim
gde je.
Da li me slušate
Gospode Dobri Bože?
Zar vam tražim mnogo
ako vam tražim da.
Zar je uvreda
ako se nadam da vi.
Zar je ludost
ako se zavaravam da.
Ovo je uostalom samo molitva,
jedan od načina da se ispiše
miris iščekivanja.
Ispišite vi,
gde vam je volja,
stazu
koju sam izgubio.
Dovoljan je jedan znak,
nešto,
jedan zarez
nežan
po staklu
ovih očiju
koje gledaju
a ne vide,
ja videću ga.
Ispišite

na svetu
jednu jedinu reč
napisanu za mene,
pročitaću
je.
Dahom pomilujte
jedan tren
ove tišine,
osetiću to.
Ne plašite se,
ja se ne plašim.

I putuje
molitva ova
na moćnim krilima reči
izvan krletke sveta
ko zna gde će se steći.
Amin.

Molitva za nekoga ko je pronašao svoj put, iliti, ukratko, molitva za mene

Gospode Dobri Bože
strpljenja molim
evo me opet, a šta se može.
Umire polako,
ovaj čovek,
umire polako
kao da hoće
da se njim naslađuje
da ga izmrvi
pod prstima
taj život poslednji
koji ima.
Umiru baroni
kao što umiru ljudi
sada se zna.
Evo me ovde,

i to je jasno
moje mesto bilo je,
ovde kraj njega,
barona koji umire.

Želi da

čuje

o svojoj kćeri

koja tu nije,

ne zna se gde je,

želi da čuje

da je živa

gde je

u moru umrla nije

u moru

ozdravila

je.

Ja mu pričam

a on umire

mada je takvo umiranje

malo manje umiranje.

Ja mu govorim

nadvijen nad

njim

tiho

i jasno je

da moje

mesto

ovde

bilo je.

Vi ste me pronašli

na nekom putu sasvim

običnom

i strpljivo

ste me ovde doveli

baš u času ovom

kada sam mu

bio potreban.

A ja
koji se bejah izgubio
u času ovom
sam
se
pronašao.
Neverovatno je i pomisliti
da ste ipak saslušali
toga
dana
zaista
da ste saslušali
mene.
Čovek se moli
da ne ostane
sam
čovek se moli
da čekanje zavara,
na pamet mu i ne pada da
Bože
da se Bogu
da mu se mili
slušanje.
Zar nije neverovatno?
Čuli ste me.
Spasli ste me.

Naravno, ako dopuštate, poniznom slugi, ne verujem da je zaista bilo potrebno urušiti drum za Kvartel, što je između ostalog bilo i vrlo neprijatno za okolne stanovnike, bilo bi sasvim dovoljno, verovatno, i nešto jednostavnije, neki manje napadan znak, šta ja znam, nešto prisnije, samo među nama. Kao što je, ako mi dozvolite jednu malu primedbu, ona scena sa konjima koji se uzjoguniše na putu koji me je vraćao kod Elizevin, i ne beše te sile koja bi ih privolela da krenu dalje, tehnički bila veoma uspešna ali možda ipak previše upadljiva, zar ne mislite?, shvatio bih ja i da ste mi dali neki skromniji znak, desi vam se povremeno da preterate ili ja možda grešim?, kako god bilo, još uvek o njoj pričaju, oni odande, takva scena nikada se ne

zaboravlja. Ukratko rečeno, verujem da bi bio dovoljan onaj san s baronom koji se pridiže iz kreveta i doziva "Oče Pluše! Oče Pluše!", to je bilo sjajno, nema šta, nije ostavljalo mesta sumnji, i zaista narednog jutra već sam bio na putu za Kervol, eto, vidite da u stvari nije potrebno mnogo. Ne, ovo vam govorim, jer ako vam se ponovo dogodi, znaćete šta da radite. San uvek deluje. Ako hoćete savet, to je najbolji način. Da spasete nekoga, ako je potrebno. San.

I tako
zadržaću
ovu odoru crnu
odoru tužnu
i ova brda
nežna brda u očima
i u sebi.

In saecula saeculorum

ovde je moje mesto.

Sve je
jednostavnije
sada.

Sada
jednostavno
je
sve.

To što je ostalo da se uradi
znaću da uradim sam.

Ako štogod ustreba,
Pluš,
koji život vam duguje,
znate gde je.

I putuje
molitva ova
na moćnim krilima reči
izvan krletke sveta
ko zna gde će se steći.
Amin.

3. EN DEVERIJA

Dragi Andre, voljena moja ljubavi od pre hiljadu leta, devojčica koja ti je predala ovo pismo zove se Dira. Rekla sam joj da ti ga preda i da ga moraš pročitati, čim stigneš u gostionicu, pre nego što te pusti da se popneš kod mene. Do poslednjeg retka. Ne pokušavaj da je prevariš. Tu devojčicu ne može prevariti ništa.

Zato sedi. I slušaj me.

Ne znam kako si me pronašao. Ovo mesto bezmalo da ne postoji. I ako pitaš za gostionicu Almajer, ljudi te gledaju začuđeno, i ne znaju. Ako je moj muž tražio neki nedosežan kutak na ovom svetu, za moje isceljenje, pronašao ga je. Sam Bog zna kako si i ti uspeo da ga pronađeš.

Primila sam tvoja pisma, i nije mi bilo lako da ih čitam. S velikim bolom otvaraju se rane uspomena. Da sam ja nastavila, ovde, da za tobom žudim i da te čekam, ta pisma bi bila neizreciva sreća. Ali, ovo je čudno mesto. Stvarnost bleedi i sve postaje sećanje. Čak i ti, malo-pomalo, prestao si da budeš čežnja i postao si uspomena. Tvoja pisma su mi stigla kao preživеле poruke iz nekog sveta koji više ne postoji.

Volela sam te, Andre, i ne mogu da zamislim da se od toga može voleti više. Imala sam život, koji me je činio srećnom, i dopustila sam da se razbije u paramparčad samo da bih bila s tobom. Nisam te volela iz dosade, ili zbog usamljenosti, ili iz hira. Volela sam te jer je želja za tobom bila jača od bilo kakve sreće. I znala sam da život ipak nije dovoljno veliki da drži na okupu sve ono što želja uspe da zamisli. Ali nisam pokušala da se zaustavim, ni da te zaustavim. Znala sam da će to on učiniti. I učinio je. Uz prasak, rasprsnuo se iznenada. Krhotina je bilo posvuda, i sekle su poput noževa.

Onda sam došla ovde. Ni to nije lako objasniti. Moj muž je mislio da ću na ovom mestu ozdraviti. Ali ozdraviti je suviše mala reč za ono što se ovde dešava. I jednostavna. Ovo je mesto gde se opraštaš od samog sebe. Ono što jesi izlazi na površinu, malo-pomalo. I ostavljaš to iza sebe, korak po korak, na ovoj obali koja ne poznaje vreme i živi jedan isti dan, uvek, samo taj. Sadašnjost nestaje i ti postaješ sećanje. Svlačiš sve sa sebe, strahove, osećanja, želje: odlažeš ih, poput stare odeće, u škrinju neke nepoznate mudrosti,

nekog nenadanog mira. Da li me razumeš? Da li shvataš kako je sve to – divno?

Veruj mi, nije to način, samo bezbolniji, da se umre. Nikada se nisam osećala toliko živom kao sada. Ali je drugačije. Ono što ja jesam, već se dogodilo: i ovde, i sada, živi u meni kao korak u tragu, kao zvuk u odjeku, i kao zagonetka u svom odgovoru. Ne umire, to ne. Odleluja s druge strane života. S takvom lakoćom, kao da pleše.

To je način da izgubiš sve, kako bi sve pronašao.

Ako uspeš da shvatiš sve ovo, verovaćeš mi kada ti kažem da uopšte nisam u stanju da razmišljam o budućnosti. Budućnost je misao koja se odvojila od mene. Ne mari. Ne znači više ništa. Nemam više oči kojima bih je videla. Često o njoj govoriš, u svojim pismima. Jedva da se mogu setiti šta je to. Budućnost. Moja je već ovde i sada. Moja će biti spokoj jednog nepomičnog vremena, koje će skupljati trenutke da bi ih slagalo jedan na drugi, kao da su jedan. Odavde do moje smrti, postojaće taj trenutak, i to je sve.

Ja te neću slediti, Andre. Neću ponovo graditi nikakav život, jer sam upravo naučila da budem dom onom koji je bio moj. I sviđa mi se. Ne želim ništa drugo. Razumem ih, ta tvoja daleka ostrva, i razumem tvoje snove, i tvoje planove. Ali, nema više puta koji bi me tamo odveo. I nećeš ga moći izmisliti ti, za mene, na jednom tlu koje ne postoji. Oprosti mi, voljena moja ljubavi, ali neće biti moja, tvoja budućnost.

Odseo je, u ovoj gostionici, jedan čovek koji ima smešno ime i proučava gde se završava more. Ovih dana, dok sam te čekala, pričala sam mu o nama i o tome kako strahujem od tvog dolaska a u isto vreme želim da dođeš. On je dobar i strpljiv čovek. Slušao me je. A jednog dana mi je rekao: "Pišite mu". Jedinu način da nekoga čekamo a da sebe pri tom ne povredimo, kaže on, jeste da mu pišemo. I ja sam ti pisala. Sve ono što nosim u sebi stavila sam u ovo pismo. On kaže, čovek sa smešnim imenom, da ćeš ti razumeti. Kaže da ćeš ga pročitati, onda ćeš otići na žal i šetajući obalom ponovo ćeš razmisliti o svemu, i razumeti. Da li će trajati jedan sat ili jedan dan, nije važno. Na kraju ćeš se vratiti u gostionicu. On kaže da ćeš se popeti uz stepenice, otvoriti moja vrata i da ćeš me, ne govoreći ništa, uzeti u naručje i poljubiti.

Znam da zvuči suludo. Ali bih volela da se zaista dogodi. To je divan način da nestanemo, da svako od nas nestane u naručju onog drugog.

Ništa mi neće oteti sećanje na vreme kada sam, čitavim svojim bićem,

tvoja En

4. PLASON

PRIVREMENI KATALOG RADOVA SLIKARA MIŠELA PLASONA RAZVRSTANIH HRONOLOŠKI POČEV OD BORAVKA ISTOG U GOSTIONICI ALMAJER (OBLAST KVARTEL) PA DO NJEGOVE SMRTI.

Priredio, na blagodat potomaka, profesor Ismail Adelante Ismail Bartlbum, oslanjajući se na sopstveno iskustvo i druga verodostojna svedočenja.

Posvećeno madam En Deverija.

1. *Okean more*, ulje na platnu, 15 x 21,6 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo.

2. *Okean more*, ulje na platnu, 80,4 x 110,5 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo.

3. *Okean more*, akvarel, 35 x 50,5 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Belo sa jedva primetnom oker senkom u gornjem delu.

4. *Okean more*, ulje na platnu, 44,2 x 100,8 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo. Potpis crven.

5. *Okean more*, crtež, olovka na papiru, 12 x 10 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Prepoznaju se dve tačke, u sredini lista, veoma blizu jedna drugoj. Ostalo je belo. (Na desnoj ivici, mrlja: masno?)

6. *Okean more*, akvarel, 31,2 x 26 cm

Zbirka Bartlbum.

Trenutno, i u svakom slučaju privremeno, pohranjen kod gospođe Marije Luiđe Severine Hoenhajt.

Opis.

Potpuno belo.

U trenutku kada mi ga je dao, autor je izjavio, doslovce: "*To je najbolje što sam dosad napravio*". U glasu se osećalo iskreno zadovoljstvo.

7. *Okean more*, ulje na platnu, 120,4 x 80,5 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Raspoznaju se dve mrlje u boji: jedna, oker, u gornjem delu platna, i jedna, crna, u donjem. Ostalo, belo. (Na poledini, autografska beleška: *Oluja*. A ispod: *tatatum tatatum tatatum*)

8. *Okean more*, pastel na papiru, 19 x 31,2 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

U sredini lista, malčice pomerenom ulevo, jedno malo plavo jedro. Ostalo, belo.

9. *Okean more*, ulje na platnu, 340,8 x 220,5 cm

Oblasni muzej, Kwartel. Kataloški broj: 87

Opis.

Sa desne strane jedna tamna hridina izranja iz vode. Džinovski talasi, razbijajući se o hridi, veličanstveno se penušaju. U oluji se naziru dva broda koja gube bitku s morem. Četiri čamca za spasavanje vise na rubu vrtloga. U čamcima se guraju brodolomnici. Neki od njih, pošto su pali u more, survavaju se u vodeni ponor. Ali ovo more ide u visinu, tamo prema horizontu mnogo je više nego ovde ispred nas, zaklanja horizont, suprotno svakoj logici, kao da se podiže uvis kao da se čitav svet podiže uvis a mi tonemo, ovde gde se nalazimo, u utrobi zemlje dok se veličanstveni poklopac nezaustavljivo sprema da nas poklopi a s užasom se i noć spušta na ovo čudovište. (Sumnjivo autorstvo. Po svoj prilici lažno).

10. *Okean more*, akvarel, 20,8 x 16 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo.

11. *Okean more*, ulje na platnu, 66,7 x 81 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo. (Veoma oštećeno. Verovatno palo u vodu)

12. *Portret Ismaila Adelantea Ismaila Bartlbuma*, olovka na papiru, 41,5 x 41,5 cm

Opis.

Potpuno belo. U sredini, kosim slovima, ispisano: *Bartlb*

13. *Okean more*, ulje na platnu, 46,2 x 51,9 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo. U ovom slučaju, međutim, ekspresiju treba shvatiti u doslovnom smislu te reči: široki potezi kičice potpuno su prekrili platno debelim nanosima bele boje.

14. *U gostionici Almajer*, ulje na platnu, 50 x 42 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Portret anđela u preraphaelitskom stilu. Lice je lišeno svih crta. Krila se razmeću izrazitim bogatstvom boja. Pozadina zlatna.

15. *Okean more*, akvarel, 118 x 80,6 cm

Zbirka Bartlbum

Tri male mrlje plave boje u vrhu sleva (jedra?). Ostalo, belo. Na poledini, autografska beleška: *Pidžama i čarape*.

16. *Okean more*, olovka na papiru, 28 x 31,7

Zbirka Bartlbum

Opis.

Osamnaest jedara, različitih veličina, razbacanih bez nekog određenog reda. U levom donjem uglu, mala skica jednog broda s tri jarbola, očigledno delo tuđe ruke, verovatno dečije (Dol?).

17. *Portret Madam En Deverija*, ulje na platnu, 52,8 x 30 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Neverovatno bleđa ženske ruka, čudesno dugački, tanki prsti. Pozadina bela.

18, 19, 20, 21, *Okean more*, olovka na papiru, 12 x 12 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Serija od četiri naizgled potpuno istovetne skice. Jedna obična vodoravna linija ide sleva nadesno (ali i zdesna nalevo, ako hoćemo) manje-više po sredini. Plason je tvrdio da se radi, u stvari, o četiri suštinski različite slike. Rekao je doslovce: *"To su četiri suštinski*

različite slike". Moj krajnje lični utisak je da predstavljaju isti ugao u četiri različita uzastopna trenutka dana. Kada sam ovo svoje mišljenje izložio autoru, odmah se snašao i odgovorio, doslovce:

"*Mislite?*"

22. (Bez naslova), olovka na papiru, 20,8 x 13,5 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Jedan mladi muškarac, na obali, prilazi moru noseći u naručju klonulo telo jedne nage žene. Mesec na nebu i odsjaji u moru.

Ovu skicu, dugo skrivanu od pogleda javnosti jer je tako nalagala izričita želja autora, iznosim danas na svetlost dana budući da je već dovoljno vremena proteklo od dramatičnih događaja za koje je vezana.

23. *Okean more*, ulje na platnu, 71,6 x 38,4 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Teška zagasito crvena brazgotina preseca platno sleva nadesno. Ostalo, belo.

24. *Okean more*, ulje na platnu, 127 x 108,6 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Potpuno belo. To je poslednji rad napravljen za vreme boravka u gostionici Almajer, oblast Kvartel. Autor ga je darovao gostionici, izražavajući svoju želju da bude okačena na zid nasuprot mora. Mnogo kasnije, i putevima koje nikada nisam uspeo da otkrijem, stigao je u moje ruke. Čuvam ga, stavljajući ga na raspolaganje svakome ko bude u stanju da ospori vlasništvo.

25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, (Bez naslova), ulje na platnu, različite dimenzije

Muzej Sen Žak de Grans

Opis.

Osam portreta mornara, koji se stilski mogu pripisati ranom Plasonu. Opat Feran, koji je bio toliko ljubazan da mi skrene pažnju na njihovo postojanje, tvrdi da ih je autor napravio besplatno, u znak naklonosti prema nekoliko osoba sa kojima se iskreno sprijateljio za vreme svog boravka u Sen Žaku. Isti opat mi je simpatično priznao kako je zamolio slikara da mu napravi portret ali ga je ovaj ljubazno i

odlučno odbio. Izgleda da je tom prilikom izgovorio ove reči: "*Na nesreću vi niste mornar, te stoga nema mora na vašem licu. Znae, ja sad već ne umem da slikam ništa osim mora*".

33. *Okean more*, ulje na platnu (dimenzije nisu utvrđene)

(Izgubljeno)

Opis.

Potpuno belo. I ovde se dragocenim pokazuje svedočenje opata Ferana. Bio je dovoljno iskren da prizna da su, nekom neobjašnjivom zabunom, zaključili da je platno, pronađeno u stanu slikara sutradan nakon njegovog odlaska, samo čisto i obično platno a ne već gotov rad i to prilično vredan. Kao takvo su ga odneli neki nepoznati ljudi i nije pronađeno ni do dana današnjeg.

34, 35, 36, (Bez naslova), ulje na platnu, 68,8 x 82 cm

Muzej Galen-Mertendorf, Heleborg

Opis.

Radi se o tri izuzetno precizne kopije, gotovo istovetne, jedne slike Hansa van Dajka, *Luka u Skalenu*. Muzej Galen-Martendorf ih zavodi kao radove samog Van Dajka, stvarajući tako neprihvatljivu zabunu. Kao što sam već više puta naglasio kustosu pomenutog muzeja, prof. Broderfonsu, ne samo da ove tri slike nose na poleđini jasnu belešku "*Van Plason*", već se na njima nalazi i jedan detalj koji nesumnjivo dokazuje Plasonovo autorstvo: na sva tri rada figura slikara koji slika na molu, u dnu s leve strane, pred sobom ima štafelaj sa potpuno belim platnom. Na Van Dajkovom originalu, platno je uredno obojeno. Premda priznaje da je moja primedba ispravna, profesor Broderfons joj ne pridaje nikav poseban značaj. Profesor Broderfons je, između ostalog, jedan nesposoban naučnik i bezuslovno nepodnošljiv čovek.

37. *Jezero Kostanca*, akvarel, 27 x 31,9 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Delo brižljive izrade, koje odiše neobičnom otmenošću. Prikazuje slavno jezero Kostanca u trenutku zalaska sunca. Boje su tople i zasenčene. Nema ljudskih likova. Ali su voda i obale prikazani veoma poetično i sa snažnim nabojem. Plason mi je poslao ovo platno zajedno sa jednom kratkom porukom, čiji tekst navodim od reči do reči: "*Umor je to, prijatelju moj. Priličan umor. Zbogom*".

38. *Okean more*, olovka na papiru, 26 x 13,4

Zbirka Bartlbum

Opis.

Ovde je nacrtana, pažljivo i precizno, Plasonova leva ruka. A on je, osećam obavezu da to napomenem, bio levoruk.

39. *Okean more*, olovka na papiru, 26 x 13,4 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Plasonova leva ruka. Bez senčenja.

40. *Okean more*, olovka na papiru, 26 x 13,4 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Plasonova leva ruka. Nekoliko poteza, jedva naznačenih.

41. *Okean more*, olovka na papiru, 26 x 13,4 cm

Zbirka Bartlbum

Opis.

Plasonova leva ruka. Tri linije i tek nagoveštaj senčenja. Napomena. Ovaj crtež mi je poklonio, zajedno sa tri prethodna, doktor Monije, lekar koji se brinuo o Plasonu za vreme njegove kratkotrajne i tužne bolesti (zapaljenja pluća). Prema njegovim rečima, u koje nemam nikakvog razloga da sumnjam, to su poslednja četiri rada kojima se Plason posvetio, već prikovan za postelju i iz dana u dan sve slabiji. Prema njegovim rečima, Plason je umro lako, u bezglasnoj samoći i s mirom u duši. Nekoliko minuta pre nego što će izdahnuti izgovorio je sledeću rečenicu: *"Nije u pitanju boja, u pitanju je muzika, razumete? Mnogo mi je vremena trebalo ali sada (stop)"*.

Bio je velikodušan čovek i nesumnjivo obdaren neizmernim umetničkim talentom. Bio je moj prijatelj. I ja sam ga voleo.

Sada počiva, po svojoj izričitoj želji, na kvartelskom groblju. Nadgrobna ploča, na njegovom grobu, od običnog je kamena. Potpuno bela.

5. BARTLBUM

Ovako je bilo. Nalazio se u banji, Bartlbum, u banji Bad Hohen, jezomornom gradiću, da se sledite, ako razumete što hoću da kažem. Tamo je odlazio zbog izvesnih smetnji koje su ga mučile, nešto u vezi sa prostatom, neprijatna stvar, prava gnjavaža. Kad te uhvati baš u tom delu zaista je prava gnjavaža, uvek, ništa ozbiljno, naravno, ali moraš da vodiš računa o tome, moraš da radiš gomilu smešnih, ponižavajućih stvari. On, Bartlbum, odlazio je u banju Bad Hohen, na primer. Između ostalog, jezomorani gradić, da se sledite.

No, svejedno.

Bio je tu, Bartlbum, sa verenicom, izvesnom Marijom Luidom Severinom Hoenhajt, lepom ženom, nema sumnje, ali od onih koje se sreću po operskim ložama, ako razumete šta hoću da kažem. Samo pročelje. Da prosto poželiš da je okreneš i zaviriš pozadi kako bi video ima li uopšte čega iza scenske šminke i pompeznih reči i svega ostalog. To na kraju ipak ne uradiš, ali ti je dolazilo. Istini za volju, Bartlbum nije baš bio oduševljen svojom veridbom, štaviše. To treba reći. Sve je uredila jedna od njegovih tetaka, tetka Matilde. Ne smemo zaboraviti da je on tada bio bezmalo okružen tetkama i, da budemo iskreni, *zavisio* od njih, hoću da kažem materijalno, on sam nije imao ni prebijene pare. Tetke su bile te koje su plaćale. Što je bila direktna posledica one strastvene i potpune predanosti, nauci koja je vezala Bartlbumov život za tu ambicioznu Enciklopediju granica i tako dalje, uzvišeno delo, i hvale vredno, koje ga je, međutim, sprečavalo, očigledno, da se posveti svojim dužnostima, podstičući ga da svoje profesorsko mesto i odgovarajuću platu svake godine ostavlja jednom privremenom zameniku, odnosno, u ovom konkretnom slučaju, da ne kažem svih sedamnaest godina koliko je trajao taj ne baš pohvalan običaj, meni. Otuda, razumećete, moja zahvalnost prema njemu, i moje divljenje prema njegovom delu. Sasvim prirodno. To su stvari koje častan čovek nikada ne zaboravlja. No, svejedno.

Sve je obavila tetka Matilde, i Bartlbum nije imao mnogo izbora. Verio se. Međutim, nije baš uspeo da sve to svari na najbolji mogući način. Izgubio je nešto od onog svog sjaja... zamaglila mu se duša, ako razumete šta hoću da kažem. Kao da je očekivao nešto drugo, on, sasvim drugačije. Nije bio spreman za takvu normalnost.

Životario je, ništa više. A onda, jednog dana, tu u Bad Holenu, on sa verenicom i prostatom, ode na neki prijem, od onih otmenih, sa rekom šampanjca i veselom muzikicom. Valcer. I tu sreće Anu Anher. Bila je to izuzetna žena. Slikala je. Čak dobro, govorili su. Nešto sasvim drugačije od Marije Luiđe Severine, da se razumemo. Ona beše ta koja ga je zaustavila, u metežu zabave.

– Oprostite... vi ste profesor Bartlbum, zar ne?

– Da.

– Ja sam prijateljica Mišela Plasona.

Doznade da joj je pisao hiljadu puta, slikar, govoreći joj o Bartlbumu i o bezbroj drugih stvari, a posebno o toj Enciklopediji granica i tako dalje, koja je na nju, bar po njenim rečima, ostavila snažan utisak.

– Bila bih očarana kad bih jednog dana mogla da vidim vaše delo.

Reče upravo tako: *očarana*. Tek malčice naginjući svoju ljupku glavicu u stranu i sklanjajući s očiju jedan pramen gavranski crne kose. Kao kakva učiteljica. Bartlbum se oseti kao da mu je neko ubrizgao tu rečenicu direktno u vene. Prostruji njime, da tako kažemo, izazvavši lagani titraj čak u pantalonama. Promuca nešto nerazumljivo i tu stade da se preznojava. Umeo je pošteno da se znoji, on, kad je za to bilo vreme i mesto. Bez obzira na temperaturu. Sve je radio sam.

Možda bi se ta priča tu i završila, ali sutradan, dok se šetao, sam, premećući po glavi tu rečenicu i sve ostalo, Bartlbum ugleda kako prolazi jedna kočija, od onih lepih, na čijem krovu je stajao prtljag i kutije za šešire. Išla je ka izlazu iz grada. A unutra, dobro ju je video, sedela je Ana Anher. Baš ona. Gavranska kosa. Glavica. Sve je bilo tu. Čak je i titraj u pantalonama bio isti kao prethodnog dana. Bartlbum shvati. Šta god da se pričalo unaokolo, bio je to čovek koji je, u zavisnosti od slučaja, umeo da donese odluku, bez svake šale, kad je trebalo nije uzmicao. I tako se vrati kući, spakova kofere i, potpuno spreman za polazak, ode kod svoje verenice, Marije Luiđe Severine. Petljala je nešto s čitavom silom četaka, tračica i ogrlica.

– Marija Luiđa...

– Molim te, Ismaile, već kasnim...

– Marija Luiđa, želim da te obavestim da više nisi verena.

– Dobro, Ismaile, razgovaraćemo o tome kasnije.

– A samim tim ni ja više nisam veren.

- Očigledno, Ismaile.
- Onda, zbogom.

Ono što je kod te žene bilo zapanjujuće, jeste njena neverovatna sporost u reagovanju. O tome smo više puta razgovarali s Bartlbumom, on je bio prosto očaran tom pojavom, čak ju je i proučavao, da tako kažemo, da bi svoju merodavnost za istu na kraju doveo gotovo do naučnih razmera. Tom prilikom, dakle, sasvim je dobro znao da vreme koje ima na raspolaganju da nekažnjen pobegne iz te kuće varira između dvadeset dve i dvadeset tri sekunde. Izračunao je da će mu to biti dovoljno da stigne do kočije. I zaista, tačno u trenutku kada je spuštao zadnjicu na sedište kočije, bistar jutarnji vazduh Bad Holena zapara jedan neljudski urlik – BAAAAAARTLBUUUUM!

Kakvog li glasa u te žene! Još dugo godina posle toga, u Bad Holenu, pričali su da je to izgledalo kao da je neko, sa zvonika, bacio klavir pravo na skladište kristalnih lustera. Bartlbum se raspitao: porodica Anher živela je u Holenbergu, pedeset četiri kilometra severno od Bad Holena. Krenu na put. Na sebi je imao odelo za svečane prilike. Čak je i šešir bio praznični. Znojio se, da, ali u granicama opšte pristojnosti. Kočija je nesmetano jezdila drumom između brežuljaka. Činilo se da sve ide kao podmazano.

Što se tiče reči koje će uputiti Ani Anher, kada bude stao pred nju, Bartlbum se nimalo nije dvoumio: – Gospođice, vas sam čekao. Godinama sam vas čekao.

I, tras, pružice joj škrinjicu od mahagonija sa svim pismima, stotinu pisama, da čovek ostane bez daha, od zaprepašćenja, i od ganutosti. Bio je to dobar plan, nema šta. Bartlbum ga je prevrtao po glavi tokom čitavog putovanja, i ovo podstiče na razmišljanje o složenosti uma nekih velikih naučnika i mislilaca – kakav je prof. Bartlbum, nesumnjivo, bio – koje njihova uzvišena sposobnost da se s neprirodnom pronicljivošću i temeljitošću usredsrede na neku ideju, navodi na neizvestan put da, iz istih stopa, i na jedinstveno temeljan način, odstrane sve ostale granične, srodne i podudarne ideje. Jednom rečju, lude glave. Tako, na primer, Bartlbum provede čitavo svoje putovanje potvrđujući neprikosnovenu logičku ispravnost svog plana, ali na samo sedam kilometara od Holenberga, tačnije između

sela Alcen i Balcen, priseti se da on, ako baš hoćete, tu škrinjicu od mahagonija, te stoga ni pisma, stotinu pisama, više *nema*.

Gadni su to udarci. Ako razumete šta hoću da kažem.

Bartlbum je, u stvari, škrinjicu sa pismima dao Mariji Luidi Severini, na dan veridbe. Nimalo ubeđen u to, ipak joj je, s izvesnom dostojanstvenošću, predao sve rekavši: – Vas sam čekao. Godinama sam vas čekao. Nakon onih deset, dvanaest sekundi uobičajenog ćorsokaka, Marija Luidā je razrogačila oči, istegla vrat i s nevericom izustila jednu jedinu, najosnovniju reč – Mene?

"Mene?" baš i nije bio odgovor koji je Bartlbum godinama sanjao, dok je pisao ta pisma i živeo sam, snalazeći se kako je najbolje umeo i znao. Stoga je samo po sebi razumljivo da je bio donekle razočaran, tom prilikom, što nije ništa neobično. To čak objašnjava i zašto se kasnije nikada više nije vratio na ta pisma, ograničivši se samo na to da povremeno proveri je li škrinjica od mahagonija još uvek tamo, kod Marije Luidē, a sam Bog zna da li ju je iko ikada otvorio. Dešava se. Ljudi grade snove, samo za sebe, u sebi, a onda život odbija da igra tu igru, i rastura ih, začas, jedna rečenica, i sve se ruši. Dešava se. Upravo je zbog toga život kukavna rabota, ni zbog čega drugog. Treba se pomiriti sa sudbinom. Život ne zna za *zahvalnost*, ako razumete šta hoću da kažem. Zahvalnost. No, svejedno.

Sad je nastao problem jer mu je škrinjica bila potrebna, a nalazila se na najgorem mogućem mestu, odnosno negde u kući Marije Luidē. Bartlbum izađe iz kočije u Balcenu, pet kilometara pre Holenberga, uze sobu u gostionici i narednog jutra sede u kočiju koja je išla u Bad Hohen. Bio je to početak njegove odiseje. Prave odiseje, ako mi verujete.

S Marijom Luidom primeni uobičajenu tehniku, nije mogao da pogreši. Bez ikakve najave, uđe u sobu gde je ona klonulo ležala, u postelji, lečeći živce, i bez okolišenja reče

– Draga, došao sam da uzmem pisma.

– Eno ih na pisaćem stolu, zlato – odgovori ona s izvesnom nežnošću. Zatim, nakon tačno dvadeset šest sekundi, ispusti jedan prigušen krik i izgubi svest. Bartlbum je, razume se, već bio ispario.

Ponovo sede u kočiju, ovoga puta za Hohenberg, i, sutradan uveče zakuca na vrata kuće Anher. Uvedoše ga u salon, i umalo što se

istog časa nije srušio mrtav. Sedela je za klavirom, gospođica, i svirala, s glavicom, gavranskom kosom i svim ostalim, svirala poput kakvog anđela. Sama, tu, ona klavir i kraj. Da čovek ne poveruje. Bartlbum se skameni, sa svojom škrinjicom od mahagonija u ruci, na pragu salona, beo kao kreč. Nije više mogao ni da se znoji. Posmatrao je i tačka.

Kad muzika utihnu, gospođica se okrenu i pogleda ga. Konačno i bezuslovno osvojen, on prođe kroz salon, stiže do nje, spusti škrinjicu od mahagonija na klavir i reče:

– Gospođice Ana, vas sam čekao. Godinama sam vas čekao. I ovoga puta odgovor beše jedinstven.

– Ja nisam Ana.

– Molim?

– Ja se zovem Elizabeta. Ana je moja sestra.

Bliznakinje, ako razumete šta hoću da kažem. Slične kao jaje jajetu.

– Moja sestra je u Bad Holenu, u Banji. Pedesetak kilometara odavde.

– Da, poznat mi je put, hvala.

Gadni su to udarci. Nema šta. Baš gadni. Na svu sreću on je, Bartlbum, bio čovek velikih mogućnosti, posedovao je nesvakidašnju snagu duha, u grudima. I ponovo krenu na put, pravac Bad Holen. Ako je Ana Anher bila tamo, tamo je i on trebalo da ide. Jednostavno. Negde na pola puta, manje-više, učini mu se da to i nije baš tako jednostavno. Problem je bio što nije mogao da se oslobodi one muzike. I klavira, ruku na klavijaturi, ljupke glavice s gavranskom kosom, jednom rečju, čitavog tog prizora. Sve je to izgledalo tako savršeno, kao da je sam đavo umešao svoje prste. Ili sudbina, reče Bartlbum u sebi. Stade da se muči, profesor, s tom pričom o bliznakinjama, slikarka i pijanistkinja, nije se više snalazio, što je sasvim razumljivo. Što je više vremena prolazilo, to je on manje razumeo. Može se slobodno reći da je sa svakim kilometrom puta razumeo po jedan kilometar manje. Na kraju odluči da je vreme da predahne i razmisli. Siđe u Počelu, šest kilometara ispred Bad Holena. I tu provede noć. Sutradan sede u kočiju za Holenberg: odlučio se za pijanistkinju. Ona je dražesnija, razmišljao je. Predomisli se na dvadeset drugom kilometru: tačnije u Bacelu, gde siđe i prenoći. Krenu na put rano ujutru kočijom za Bad Holen – u

dubini svoje duše već veren sa Anom Anher, slikarkom – da bi se zaustavio u Zuceru, seocetu na dva kilometra od Počela, gde mu konačno postade jasno da njemu, ako se govori o naravi, ipak mnogo više odgovara Elizabeta, pijanistkinja. Narednih dana njegovo oscilatorno kretanje odvede ga ponovo u Alcen, potom u Tocer, odatle u Balcen, onda natrag do Facela, a odatle, redom, u Palcen, Rulcen, Alcen (po treći put) i Kolcen. Ljudi iz kraja su poverovali da se radi o inspektoru iz nekog ministarstva. Svi su se prema njemu ophodili neobično lepo. U Alcenu, prilikom trećeg prolaska, sačeka ga počasni odbor građana. On tome nije pridavao veliku važnost. Nije bio formalista. Bio je jednostavan čovek, Bartlbum, neverovatno jednostavan čovek. I ispravan. Zaista.

No, svejedno.

Nije mogla da se protegne u nedogled, ta priča. Mada su građani bili veoma ljubazni. Pre ili kasnije morala je da se završi. Shvatio je, Bartlbum. I nakon dvanaest dana strastvenog oscilovanja, obuče odgovarajuće odelo i zaputi se pravo u Bad Holen. Bio je odlučio: živeće sa slikarkom. Stiže u smiraj jednog prazničkog dana. Ana Anher nije bila kod kuće. Vratit će se brzo. Sačekaću, reče on. I smesti se u mali salon. Upravo mu tu, odjednom, iskrsnu u glavi, poput bleska munje, sudbonosna i ubitačna slika: njegova škrinjica od mahagonija, onako lepa sjajna, na klaviru u kući Anher. Zaboravio ju je tamo. To je nešto što normalni ljudi teško mogu razumeti, ja na primer, jer je to tajna superiornih umova, nešto samo njihovo, zupčanici genijalnosti, sposobni da prave i veličanstvene vratolomije i kolosalne greške. On, Bartlbum, bio je od tog soja. Kolosalne greške, povremeno. Svejedno, nije se mnogo potresao. Ustade i rekavši da će se vratiti kasnije, prenoći u jednom hotelčiću nadomak grada. Sutradan sede u kočiju za Holenberg. Na izvestan način počeo je da se navikava na taj put, vremenom je postajao, da tako kažemo, pravi stručnjak za njega. Da je ikada postojala univerzitetska katedra za proučavanje tog puta, nema sumnje da bi bila u njegovoj nadležnosti, sto posto.

U Holenbergu je sve prošlo glatko. Škrinjica je zaista bila tamo. – Htela sam da vam je pošaljem ali nisam znala gde da vas tražim – reče Elizabeta Anher glasom koji bi zaveo i gluvog. Bartlbum se na trenutak kolebao ali onda se pribra.

– Ne mari, sve je u najboljem redu.

Poljubi joj ruku i oprostí se. Čítave noći oka nije sklopio ali ujutru stiže tačno na vreme da uhvati prvu kočiju za Bad Hohen. Divno je putovao. Na svakoj stanici ovacije i slavlje. Ljudi su počeli da pokazuju privrženost, takvi su, u tim krajevima, druželjubiv svet, ne premišljaju i primaju te sasvim iskreno. Zaista. Jezomorno ružan kraj, da se slediš, što jest jest, ali ljudi su predivni, iz nekih drugih vremena. No, svejedno.

Božijom voljom, Bartlbum stiže u Bad Hohen sa svojom škrinjicom od mahagonija, pismima i svim ostalim. Ponovo ode do kuće Ane Anher i zatraži da ga najave. Slikarka je upravo slikala neku mrtvu prirodu, jabuke kruške fazane, i slično, mrtve fazane, razume se, mrtvu prirodu, je l'. Glavu je držala malčice nakrivljenu. Gavranska kosa uokvirivala joj je lice da je prosto bila milina gledati je. Da se tu nalazio i klavir bio bi uveren da je to ona druga, ona iz Hohenberga. Međutim, bila je to ona prava, ona iz Bad Hohen. Kao jaje jajetu, kažem vam. Čudesno je ono što priroda uspe da stvori kada se svojski potruđi. Da čovek ne poveruje. Zaista.

– Profesore Bartlbum, kakvo iznenađenje! – ciknu ona.

– Dobar dan, gospođice Anher – odgovori on, dodajući odmah: – Ana Anher, zar ne?

– Da, zašto?

Hteo je da bude siguran, profesor. Nikad se ne zna.

– Šta vas je dovelo ovde, da me tako usrećite svojom posetom?

– Ovo – odgovori ozbiljno Bartlbum, stavljajući pred nju škrinjicu od mahagonija i otvarajući je pred njenim očima. – Vas sam čekao, Ana. Čekao sam vas godinama.

Slikarka ispruži ruku i naglo zatvori škrinjicu.

– Pre nego što nastavimo razgovor, bolje da vas obavestim o nečemu, profesore Bartlbum.

– Kako god vi hoćete, obožavana moja.

– Ja sam verena.

– Nije valjda?

– Verila sam se pre šest dana sa potporučnikom Galegom.

– Odličan izbor.

– Hvala.

Bartlbum se u svojoj glavi vrati unazad šest dana. Bio je to onaj dan kada se, stigavši u Rulcen, zaustavio u Kolcenu kako bi potom pošao za Alcen. Ukratko, u jeku njegovih nedaća. Šest dana. Šest bednih dana. Među nama, taj Galega je bio pravi parazit, ako razumete šta hoću da kažem, beznačajan lik i na izvestan način čak i štetan. Tuga i jad. Pravi pravcati. Tuga i jad.

– Hoćete li sada da nastavimo?

– Mislim da više nema smisla – odgovori Bartlbum, uzimajući svoju škrinjicu od mahagonija.

Na putu do hotela, profesor pokušava da sagleda situaciju hladne glave i dođe do zaključka da postoje dve mogućnosti (prilika koja se, sigurno smo приметili, ponavlja prilično učestano, budući da obično postoje dve a samo retko tri mogućnosti): ili je to bila samo jedna neprijatna smetnja, te bi u tom slučaju trebalo da izazove na dvoboj gorepomenutog potporučnika Galegu i da ga ukloni s puta. Ili je to bio nedvosmisleni znak sudbine, velikodušne sudbine, te bi u tom slučaju trebalo da se što pre vrati u Hohenberg i zaprosi Elizabetu Anher, nezaboravnu pijanistkinju.

Uzgređeno rečeno, Bartlbum je mrzeo dvoboje. Baš ih nije podnosio. "Mrtvi fazani...", pomisli s izvesnim gađenjem. I odluči da otputuje. Zavaljen u svom sedištu, u prvoj jutarnjoj kočiji, još jednom krenu drumom za Hohenberg. Bio je dobro raspoložen i s blagonaklonom simpatijom prihvati izraze razdragane naklonosti koju su mu usput pokazivali stanovnici sela Pöcel, Kolcen, Töcer, Rulcen, Palcen, Alcen, Balcen i Facel. Simpatičan svet, kao što već rekoše. U sumrak se pojavi, besprekorno odeven, sa svojom škrinjicom od mahagonija, u kući Anher.

– Gospođicu Elizabetu, molim – reče pomalo svečano poslužitelju koji mu otvori vrata.

– Nije tu, gospodine. Jutros je otputovala u Bad Hohen. Da čovek ne poveruje.

Možda bi se neki čovek drugačijeg moralnog i kulturnog ustrojstva vratio nazad i seo u prvu kočiju za Bad Hohen. Možda bi se neki čovek slabijeg psihičkog i nervnog sastava prepustio onim najprostijim izrazima konačne i nepopravljive žalosti. Ali Bartlbum je bio čestit i ispravan čovek, jedan od onih koji sa izvesnim stilom podnose hirove sudbine. On, Bartlbum, počeo da se smeje.

Ali da se smeje kao lud, grohotom, da se previja od smeha, nije bilo načina da se zaustavi, sa suzama i svim onim što ide uz to, prava predstava, vavilonski, okeanski, apokaliptični napad smeha, smeha bez kraja i konca. Posluga u kući Anher nije više znala šta da radi, nisu mogli da ga zaustave nikako, ni lepim ni ružnim, nastavio je da se kida od smeha, on, nimalo prijatno, i zarazno, veoma, zna se, počne jedan a onda svi za njim, to je zakon smejanja, kao kakva zaraza, nastojiš da ostaneš ozbiljan, ne polazi ti za rukom, neumoljiv je, ništa od toga, padali su jedan za drugim, sluge, koji čak nisu imali nikakvog razloga da se smeju, štaviše, trebalo je da se zabrinu, zbog te neprijatne, ako ne i dramatične situacije, ali padali su jedan za drugim, smejali se kao pomahnitali, da se čovek prosto uneredi, ako razumete šta hoću da kažem, da se prosto uneredi, ako ne vodi računa. Na kraju su ga odneli u krevet. Smejao se i u vodoravnom položaju, svejedno, i to s kakvim zanosom, s kakvom predanošću, čudo od čoveka, zaista, između jecanja suza i gušenja, ali neukrotivo, čudesno, zaista. Posle sat i po još uvek se smeja. Bez prestanka. Sluge su već bile na izmaku snaga, istrčavali su iz kuće da više ne bi slušali to veselo i zarazno zacenjivanje, pokušavali su da pobegnu, dok su im se creva grčila od bolova, zbog mahnitog kliberenja, pokušavali su da se spasu, što je sasvim razumljivo, sad je to već postalo pitanje života ili smrti. Da čovek ne poveruje. Onda, u jednom trenutku, Bartlbum se, bez upozorenja, ukoči, kao mašina kada se zaglavi, najednom se uozbilji, pogleda oko sebe i okrenuvši se ka najbližem slugi, reče mu, mrtav ozbiljan:

– Da li ste videli jednu škrinjicu od mahagonija?

Nije mogao da poveruje, ovaj, da će najzad biti koristan, samo da već jednom prestane taj smeh.

– Izvolite, gospodine.

– E pa, poklanjam vam je – reče Bartlbum, i nastavi da se smeje, ponovo, kao pomahnitao, kao da je ispričao bogzna kakvu šalu, najsmješniju u svom životu, najveću, takoreći šaletinu. Otad više ne prestade.

Smejao se čitavu noć. Osim za sluge iz kuće Anher, koji su sada išli s vatom u ušima, ovaj događaj bio je pravi košmar za čitav gradić, krotki Hohenberg, jer se Bartlbumov smeh, razume se, razlegao izvan zidova kuće i na sav glas je putovao, baš prava milina, kroz

tišinu noći. Nije bilo ni govora o nekom spavanju. Bio je veliki uspeh ako ste uopšte uspeli da ostanete ozbiljni. I zaista, u prvom trenutku, ljudi su uspevali da ostanu ozbiljni, s obzirom na opravdani bes zbog nesnosne galame, ali je zdrav razum vrlo brzo otišao do đavola, i počeo je da se prenosi virus smejanja, nezadrživ, koji je napadao sve, bez razlike, muškarce i žene, o deci da i ne govorim, zaista sve. Kao neka zaraza. Bilo je kuća u kojima se mesecima nije čuo smeh, već su i zaboravili šta je to. Ljudi potonuli u sopstvenu ozlojedenost, i jad. Bez raskoši osmeha, mesecima. A te noći, stadoše da se smeju, svi, cela utroba im se tresla, nešto neviđeno, jedva da su se i prepoznavali, pošto im je spala maska tih večnih pokunjenih noseva, i pred njihovim licima se ukazao nezajažljiv smeh. Otkrovenje. Da se čoveku prosto vrati želja za životom kad vidi kako se u tom gradiću jedno po jedno ponovo pale svetla, kad čuje kako se kuće tresu od smeha, mada nema nikakvog posebnog razloga za smeh, nego tek tako, nekim čudom, kao da se upravo te noći prelilo bure kolektivnog i sveopšteg strpljenja, a čitav grad, u ime svih nesreća, poplavile blažene reke kliberenja. Koncert koji je pogađao pravo u srce. Čudo nad čudima. On, Bartlbum, dirigovao je horom. Bilo je to njegovih pet minuta, da tako kažemo. I dirigovao je majstorski. Nezaboravna noć, kad vam kažem. Slobodno pitajte koga hoćete. Nek sam proklet, ako vam ne budu rekli da to beše nezaboravna noć. No, svejedno.

S prvom svetlošću praskozorja, stiša se. Bartlbum, mislim. A onda postepeno i čitav grad. Prestadoše da se smeju, malo-pomalo, a potom konačno utihnuše. Kako došlo tako i prošlo. Bartlbum zatraži da jede. Čitav poduhvat ga je, razume se, prilično izgledneo, nije nimalo lako smejati se toliko dugo, i s takvim žarom. Što se tiče zdravlja, međutim, izgledao je kao da ga ima na pretek.

– Nikad se nisam bolje osećao – potvrdi delegaciji građana koji su, na izvestan način zahvalni, a u svakom slučaju znatiželjni, došli da se raspitaju o njegovom stanju. Bartlbum je, praktično, stekao nove prijatelje. Sudbina je nesumnjivo htela da završi u tom kraju i da se veže za ljude. Sa ženama mu je išlo sve naopako, to je tačno, ali što se tiče ljudi izgleda da je bio kao stvoren za taj kraj. Zaista. Ipak, ustade iz postelje, pozdravi sve i spremi se da ponovo krene na put. U glavi je imao tačan plan, u vezi s tim.

– Koji put vodi u prestonicu?

– Trebalo bi da se vratite u Bad Holen, gospodine, a odande da uhvatite...

– Taman posla – i pođe u suprotnom pravcu, u dvokolici jednog od suseda, izvesnog kovača, darovitog, u svom poslu, izuzetno darovitog. Čitavu noć je proveo previjajući se od smeha. Ukratko, osećao je dužnu zahvalnost, da tako kažemo. Zatvori radionicu, toga dana, i odveze Bartluma daleko od svih tih mesta i od tih uspomena, i od svega, do đavola, nikada se više neće vratiti, profesor, gotova je, ta priča, bila dobra ili loša, gotova je, jednom za svagda, zaklinje se Bogom. Gotova.

Eto.

Kasnije više nikada nije pokušao, Bartlum. Da se oženi. Govorio je da je vreme prošlo, i da više nema govora o tome. Ja mislim da je malo patio zbog svega toga, ali te nije opterećivao, nije bio takav, svoj bol je zadržavao za sebe, i umeo je da ga prevaziđe. Sve u svemu, bio je jedan od onih koji na život gledaju s vedre strane. Od onih staloženih, ako razumete šta hoću da kažem. U toku sedam godina koliko je stanovao ovde, ispod nas, uvek smo bili radosni što je tu, ispod nas, a mnogo puta i u našem domu, kao da je član porodice, što je na izvestan način zaista i bio. Između ostalog, mogao je da stanuje u sasvim drugačijim četvrtima od ove, sa svim onim novcem koji mu je u poslednje vreme stizao, nasledstva, da se razumemo, tetke koje su padale jedna za drugom, kao zrele kruške, nek' im je laka zemlja, čitava procesija beležnika, testament za testamentom, i svi su oni odreda, hteli ne hteli, punili Bartlumove džepove gotovim novcem. Jednom rečju, da je hteo, mogao je da živi u sasvim drugom kraju. Ali on je ostao ovde. Govorio je da se oseća dobro u ovoj četvrti. Znao je da ceni, da se tako izrazim. Čovek se prepoznaje i po tome, da.

Na toj svojoj Enciklopediji granica i tako dalje nastavio je da radi do samog kraja. Sad je počeo da piše sve iz početka. Govorio je da nauka grabi napred džinovskim koracima i da, sve u svemu, dopunama, ispravkama, doterivanjima nikada nema kraja. Bio je ushićen i pri samoj pomisli na to da jedna Enciklopedija o granicama na kraju postane knjiga koja nema završetka. Beskrajna knjiga. Bio je to priličan apsurd, kad čovek bolje razmisli, i sam se tome smeja, i objašnjavao mi stalno iznova, čudeći se, a pomalo se i zabavljajući.

Neko drugi bi možda patio. Ali on, kao što kažem, jednostavno nije bio stvoren za neke nedaće. On je bio prozračan i lak.

Razume se, i odlazak na onaj svet beše nešto što je obavio na sebi svojstven način. Bez mnogo pompe, jedva čujno. Jednog dana pade u postelju, nije mu bilo dobro, a već sledeće nedelje sve je bilo svršeno. Nije se čak moglo pouzdano ni reći je li patio ili nije, tih dana, ja sam ga pitao ali njemu je jedino bilo važno da se mi ne rastužimo, svi koliko nas ima, zbog te sitnice. Nije voleo da uznemirava nikoga. Samo me je jednom pitao da li bih mogao da podignem jednu od onih slika njegovog prijatelja slikara, da je okačim na zid, baš naspram njegove postelje. I ta priča je bila potpune neverovatna, priča o zbirci Plasonovih platna.

Bezmalobila sva bela, ako mi verujete. Ali njemu je bilo veoma stalo. I ono koje sam mu okačio na zid, tom prilikom, bilo je belo, potpuno belo, on ga je izabrao, i ja sam ga okačio gore, da može lepo da ga vidi, iz postelje. Bilo je belo, kunem se. Ali on ga je gledao, i gledao, i premetao po očima, da se tako izrazim.

– More... – govorio je tiho.

Izdahnu, već je bilo jutro. Sklopi oči i više ih ne otvori. Jednostavno. Ne znam. Ima ljudi koji umiru i, uz sve poštovanje, ništa se time ne izgubi. Ali on je bio jedan od onih čiji nestanak osećaš duboko u sebi i kada više nisu tu. Kao da čitav svet, odjednom, postane malo teži. Verovatno da se ova planeta, i sve ostalo, održava u vazduhu samo zato što ima toliko Bartlbuma, svuda unaokolo, koji vode računa da ona ne padne. S tom svojom lakoćom. Iako nemaju lica heroja, ipak drže kuću na nogama. Takvi su. On, Bartlbum, bio je takav. Hoću da kažem: bio je kadar da te uhvati pod ruku, nekog sasvim običnog dana, na ulici, i da ti u najvećoj tajnosti kaže

– Jednom sam video anđele. Stajali su na obali mora. Uprkos tome što on u Boga nije verovao, bio je naučnik, i za te crkvene stvari nije baš previše mario, ako razumete šta hoću da kažem. Ali je video anđele. I to bi ti rekao. Uhvatio bi te pod ruku, nekog sasvim običnog dana, na ulici, i s divljenjem u očima, rekao bi ti.

– Jednom sam video anđele.

Kako je moguće ne voleti jedno takvo biće?

6. SAVINJI

- Znači, napuštate nas, doktore Savinji...
- Da, gospodine.
- I odlučili ste da se vratite u Francusku.
- Da.
- Neće vam biti lako... hoću da kažem, svet je radoznao, pa novine, političari... Plašim se da je otvoren pravi pravcati lov na preživjele sa tog splava...
- Rekli su mi to.
- Bezmalobrojno da je postao nacionalni događaj. Dešava se, kad politika umeša svoje prste...
- Pre ili kasnije, videćete, svi će zaboraviti na tu priču.
- U to ne sumnjam, dragi moj Savinji. Izvolite: ovo su karte za vaše ukrcavanje.
- Vaš sam dužnik, kapetane.
- Taman posla.
- A što se tiče vašeg lekara, njemu možda dugujem život... napravio je čudo.
- Savinji, ako sad počnemo da nabrajamo čuda, vezana za ovu priču, nećemo se nikad zaustaviti. Idite. I nek vam je sa srećom.
- Hvala, kapetane... Ah, još nešto.
- Recite.
- Onaj... onaj kormilar... Tomas... kažu da je pobjegao iz bolnice...
- Da, čudna je to priča. Naravno, to se ovde ne bi dogodilo, ali dole, u civilnoj bolnici, možete samo da zamislite kako...
- Da li se o njemu išta saznalo?
- Ne, za sada nije. Ali nije mogao da ode daleko, s obzirom na to u kakvom je stanju bio. Ne bih se uopšte začudio da je umro, negde usput...
- Umro?
- Pa da, to je najmanje što se može pomisliti za nekoga ko... ah, oprostite mi: da nije možda bio vaš prijatelj?

- Neće biti teško, Savinji, treba samo da ponovite ono što ste napisali u tim svojim memoarima. Uzgred rečeno, mora da ste grdne pare zgrnuli, eh? s tom knjižicom... po salonima se ništa drugo ne čita...

- Pitao sam vas da li je baš neophodno da se ja pojavim u sudnici.
- Ah, nije da nije neophodno, ali ovaj proces je prokleta nezgodan, oči čitave nacije uperene su u nas, ne možeš raditi kako valja... sve strogo po zakonu, apsurdno...
- Biće i Šomare...
- Svakako da će biti... on želi lično da se brani... ali nema nikakve šanse, nikakve, narod hoće njegovu glavu i dobiće je.
- Nije samo on kriv.
- To nema nikakve veze, Savinji. On je bio kapetan. On je doveo *Alijans* u to bespuće, on je odlučio da ga napusti i on je, što je najljepše od svega, i samo on, pustio da vas struje odvuku na pučinu, zatočene u toj paklenoj klopci...
- Dobro, dobro, pustimo sad to. Videćemo se u sudnici.
- Ima još nešto...
- Pustite me, Parpej.
- *Advokat* Parpej, hvala lepo.
- Zbogom.
- Ne, ne možete da idete.
- Šta još ima?
- Ah, neka gnjavaža... ništa značajno, ali znate, bolje da budemo oprezni... jednom rečju, šuška se, izgleda da je neko napisao... nazovimo ga dnevnikom, nešto poput dnevnika o tim danima na splavu... izgleda da se radi o nekom mornaru i ovo već govori dosta o ozbiljnosti stvari... zamislite samo, mornar koji ume da *piše*, naravno da je to apsurdno, ali u svakom slučaju izgleda da je on jedan od preživelih...
- Tomas. Tomas je znao da piše.
- Molim?
- Ne, ništa.
- E pa, ukratko, izgleda da u tom dnevniku ima stvari... na neki način... recimo, nezgodnih... da ne dužim, priča je malo drugačija od one koju ste ispričali vi i ostali...
- I čitao je. Knjige. Znao je da čita i piše.
- Pobogu! Hoćete li me saslušati do kraja?
- Da?
- Pokušajte da shvatite, nije potrebno mnogo da se smisli neka masna kleveta... može vas i upropastiti... ukratko, pitao sam se da li

biste po potrebi bili raspoloženi da utrošite izvesnu sumu novca, razumete šta pričam, nema drugog načina da se odbranite od klevete, a s druge strane bolje je stati svemu tome na put pre nego što... Savinji! Kuda ste do đavola krenuli? Savinji! Slušajte, nema razloga da se vređate, govorim za vaše dobro, to mi je posao...

– Vaše svedočenje bilo je više nego dragoceno, doktore Savinji. Sud vam blagodari i poziva vas da se vratite na svoje mesto.

– Doktore Savinji...

– Da, izvinite, hteo sam...

– Da li imate nešto da dodate?

– Ne... odnosno... samo jednu stvar... Hteo sam da kažem da... more, ono je drugačije... ne može se suditi o onome što se tamo u njegovim čeljustima dešava... more je nešto sasvim drugo.

– Doktore, ovo je sud Kraljevske Mornarice: savršeno dobro zna šta je more.

– Mislite?

– Verujte mi, uživala sam čitajući tu vašu ljupku knjižicu, baš uzbudljivo... možda čak i previše za jednu stariju damu kao što sam ja...

– Markizo, šta to govorite...

– Istinu, doktore Savinji, ta knjiga je tako... kako da kažem... realistična, eto, čitala sam je i sve vreme imala utisak da se i sama nalazim tamo, na tom splavu, usred mora, jezovito...

– Vi mi laskate, markizo.

– Ne, ne... ta knjiga je zaista...

– Dobar dan, doktore Savinji.

– Adele...

– Adele, dete moje, ne možeš dopustiti da te ovako dugo čeka neko ko ima toliko obaveza kao doktor...

– Oh, sigurna sam da ste ga bacili na muke postavljajući mu stotinu pitanja o njegovim pustolovinama, je l' tako, Savinji?

– Zadovoljstvo je razgovarati s vašom majkom.

– Još malo i čaj bi se sasvim ohladio.

– Divno izgledate, Adele.

– Hvala.

– Još jednu šolju, doktore?

- Je l' imao tamne oči?
- Da.
- Visok, crne, ravne kose...
- Skupljene na potiljku, gospodine.
- Mornar?
- Mogao bi biti. Ali bio je obučen... normalno, gotovo elegantno.
- I nije rekao svoje ime.
- Ne. Rekao je samo da će se vratiti.
- Da će se vratiti?
- Našli smo ga u jednoj krčmi na reci... slučajno... tražili smo dvojicu dezertera, i našli smo njega... kaže da se zove Filip.
- I nije pokušao da pobjegne?
- Ne. Bunio se, hteo je da zna zašto ga uopšte privodimo... već poznata priča... Ovuda, Savinji.
- I šta ste mu vi rekli?
- Ništa. Policija nije dužna da objašnjava zašto nekoga šalje u zatvor, u današnje vreme. Naravno, nećemo moći da ga držimo dugo, ako ne pronađemo neki dobar razlog... ali za to ćete se vi pobrinuti, zar ne?
- Svakako.
- Evo, dođite. Ne, ne naginjte se suviše. Eno ga, je l' ga vidite?, pretposlednji u redu.
- Onaj što je naslonjen na zid...
- Da. Je l' on?
- Bojim se da nije.
- Nije?
- Nije, žao mi je.
- Ali po opisu odgovara, pljunuti on.
- Pljunuti on, ali nije on.
- Savinji... slušajte me... Vi možete biti i heroj Kraljevstva, vi možete biti i prijatelj svih ministara ovoga sveta, ali taj dole je već četvrti koga...
- Nije važno. Već ste dovoljno učinili.
- Ne, saslušajte me. Mi tog čoveka nikada nećemo pronaći, a znate li zašto? Zato što je taj čovek mrtav. Pobegao je iz neke bedne bolnice u nekom smrdljivom zapečku Afrike, prevalio koji kilometar

kroz neku paklenu pustinju i tamo se toliko ispržio na suncu da je na kraju crk'o. Kraj. Taj čovek je, sada, na drugoj strani zemaljske kugle gde je skončao kao đubrivo za gomilu peska.

– Taj čovek je, sada, u ovom gradu, i prikrada mi se. Pogledajte ovo.

– Pismo?

– Pre dva dana neko ga je ostavio ispred mojih vrata. Pročitajte, evo, baš pročitajte...

– Samo jedna reč...

– Ali veoma jasna, zar ne?

– *Tomas...*

– Tomas. Vi ste u pravu, Pastore. Nikada mi nećemo pronaći tog čoveka. Ali ne zato što je mrtav. Zato što je živ. Živ je više i od mene i od vas zajedno. Živ je kao što su žive progonjene zveri.

– Savinji, uveravam vas da...

– Živ je. I, za razliku od mene, ima odlične razloge da to i ostane.

– Ama to je ludost, Savinji! Takav briljantan lekar kao što ste vi, sad već i slavan... upravo u ovom trenutku kada se pred vama polako otvaraju i vrata Akademije... I sami dobro znate, to vaše proučavanje o efektima gladi i žeđi... hoću da kažem, mada je ono po mom mišljenju pre romaneskno nego naučno...

– Barone...

– ... ipak je veoma zadivilo moje kolege i srećan sam zbog vas, Akademija se klanja vašem šarmu i... takođe vašim... bolnim iskustvima... to mogu da razumem... ali ono što nikako ne mogu da razumem je zašto ste vi utuvili sebi u glavu, upravo sada, da treba da odete i da se sakrijete u neku zaboravljenu rupu u provinciji kako biste postali, čujte i počujte, *seoski lekar*, da li sam dobro rekao?

– Da, barone.

– Ah, čestitam... nema lekara u ovom gradu koji ne bi želeo, ma šta to pričam, koji ne bi *sanjao* o tome da ima vaše ime i vašu briljantnu budućnost, a vi, kakvu odluku donosite? Da napustite sve kako biste postali lekar u nekoj selendri... kakvo je uopšte to mesto?

– Na selu.

– To sam shvatio, ali gde?

– Daleko.

- Treba li da zaključim da se ne može znati gde se nalazi?
- To bi bila moja želja, barone.
- Apsurdno. Jadni ste mi vi, Savinji, ispod svake kritike, nerazumni, dostojni svake osude. Ne nalazim nijedno prihvatljivo opravdanje za vaše neoprostivo ponašanje i... i... ne mogu da mislim ništa drugo osim ovoga: vi ste ljudi!
- Naprotiv: ne želim to da postanem, barone.

- Evo... to je Šarbon... tamo, je l' vidite?
- Da.
- Lepo mestašce. Neće vam biti loše.
- Da.

- Pridignite se malo, doktore... tako. Pridržite mi ovo na trenutak, evo... Buncali ste čitave bogovetne noći, morate preduzeti nešto...
- Rekao sam ti da ne treba da ostaneš, Mari.
- Šta radite?... nećete valjda da ustanete...
- Naravno da hoću da ustanem...
- Ali ne možete...
- Mari, ovde sam ja lekar.
- Da, ali niste sebe videli noćas... zaista vam je bilo loše, kao da ste pomahnitali, govorili ste s utvarama, i vikali ste...
- Vikao?
- Svađali ste se s morem.
- Ajaja, zar opet?
- Vi, doktore, imate rdave uspomene. A rdave uspomene upropašćuju život.
- Rđav život je taj, Mari, koji upropašćuje uspomene.
- Ali vi niste rđavi.
- Činio sam neke stvari, tamo. Neke strašne stvari.
- Zašto?
- Bile su strašne. Niko ne bi mogao to da oprost. Niko mi to nije oprostio.
- Ne treba više da razmišljate o tome...
- A još strašnije je ovo: ja znam da bih, i danas, kad bih morao tamo da se vratim, ponovo učinio isto.
- Prestanite, doktore...

– Ja znam da bih učinio iste istovetne stvari. Zar to nije monstruozno?

– Doktore, preklinjem vas...

– Zar nije monstruozno?

– Noći su ponovo sveže...

– Da.

– Voleo bih da vas otpratim do kuće, doktore, ali neću da ostavljam samu svoju ženu...

– Neka, sve je u redu, bez brige.

– Ipak... hoću da znate da mi zaista prija da razgovaram s vama.

– I meni.

– Vidite, kad ste stigli, pre godinu dana, govorili su da ste...

– Nadmen i arogantan lekar iz prestonice...

– Da, manje-više. Ljudi su, ovde, sumnjičavi. Povremeno im svašta pada na pamet.

– Znate li šta su mi kazali o vama?

– Da sam bogat.

– Da.

– I ćutljiv.

– Da. Ali i da ste dobar čovek.

– Lepo sam vam rekao: to su ljudi kojima povremeno svašta pada na pamet.

– Čudno. Razmišljam da ostanem ovde. Neko kao ja... arogantni lekar iz prestonice... Razmišljam da ostarim ovde.

– Čini mi ste da ste još uvek suviše mladi da biste razmišljali o tome gde ćete ostariti, zar ne mislite?

– Možda ste u pravu. Ali ovo je tako daleko od svega... Pitam se da li će ikada išta uspeti da me odvede odavde.

– Ne razmišljajte o tome. Ako se dogodi, biće sigurno nešto lepo. A ako ne, ova će varoš biti srećna da ostanete u njoj

– Čast je to čuti od gradonačelnika lično...

– Ah, ne podsećajte me, molim vas...

– Sada zaista moram da krenem.

– Dobro, ali navratite, kad god želite. Biće mi zadovoljstvo. I moja žena će biti veoma srećna.

– Računajte na to.

– E pa onda laku noć, doktore Savinji.

7. ADAMS

Ostade budan satima, posle zalaska. Poslednje nevino doba čitavog jednog života.

Zatim izađe iz svoje sobe, i tiho pođe niz hodnik da bi se zaustavio ispred poslednjih vrata. Nema ključeva, u gostionici Almajer.

Jedna ruka položena na kvaku, druga drži mali svećnjak. Trenuci kao igle. Vrata se nečujno otvoriše. Tišina i tama, u sobi.

Uđe, spusti svećnjak na pisaći sto, zatvori vrata za sobom. Mehanizam brave škljocnu u noći: u polumraku, ispod pokrivača, nešto se pomeri.

Priđe krevetu i reče:

– Gotovo je, Savinji.

Rečenica kao udarac sabljom. Savinji se uspravi u krevetu, ošinit drhtajem užasa. Pogled mu je unezvereno lutao na blagoj svetlosti onih nekoliko sveća, spazi svetlucanje oštrice bodeža i, nepomično, lice jednog čoveka koje je godinama nastojao da zaboravi.

– Tomase...

En Deverija ga pogleda zbunjeno. Pridiže se na lakat, baci pogled po sobi, nije razumela, ponovo potraži lice svog ljubavnika, skliznu pored njega.

– Šta se dešava, Andre?

On je nastavio da gleda, užasnut, ispred sebe.

– Tomase, stani, ti si lud...

Ali nije stao. Priđe krevetu, podiže bodež uvis i zamahnu snažno, jednom, drugi put, treći put. Pokrivači se natopiše krvlju.

En Deverija ne stiže ni da krikne. Zaprepašćeno se upilji u tu tamnu plimu koja je navirala po njoj i oseti kako život napušta to njeno razjapljeno telo, brzinom koja joj ne ostavlja vremena ni za jednu jedinu misao. Sruši se na leđa, raširenih očiju koje više nisu videle ništa.

Savinji je drhtao. Posvuda je bila krv. I neka besmislena tišina. Gostionica Almajer je počivala. Nepomična.

– Ustani, Savinji. I uzmi je u naručje.

U Tomasovom glasu odzvanjala je neumoljiva mirnoća. Nije još gotovo, ne.

Savinji se kretao kao u transu. Ustade, podiže telo En Deverija i noseći ga na rukama pusti da ga ovaj izvede iz sobe. Nije mogao da

prozbori ni jednu jedinu reč. Nije više video ništa, i nije mogao da pomisli ništa. Drhtao je, i to je sve.

Neobična, mala povorka. Prelepo telo jedne žene nošeno na čelu procesije. Mrtvo krvavo breme na rukama jednog čoveka koji se vuče drhteći, u pratnji ravnodušne senke koja u ruci steže bodež. Prođoše kroz gostionicu, tako, i izađoše na obalu. Korak po korak, na pesku, sve do samog mora. Iza, krvavi trag. Iznad, tračak mesečine.

– Nemoj da staješ, Savinji.

Teturajući se, zagazi u vodu. Osećao je pritisak tog bodeža na leđima, i, na rukama, teret koji postaje neizdrživ. Kao kakva marioneta pređe nekoliko metara. Zaustavi ga taj glas.

– Slušaj ga, Savinji. To je šum mora. Neka te taj šum i taj teret na tvojim rukama prate čitavog života koji još imaš pred sobom.

Izgovori to lagano, bez uzbuđenja i s blagim prizvukom umora. Potom ispusti bodež u vodu, okrenu se i vrati na žal. Pređe preko njega, prateći one tamne mrlje, zgrušane u pesku. Koračao je polako, bez ijedne misli, bez ijedne priče.

Prikovan na pragu mora, dok su mu se talasi penušali oko nogu, ostade nepomičan, Savinji, nesposoban da se pomeri. Drhtao je. I plakao. Marioneta, dete, olupina. Tekli su krv i suze: vosak jedne sveće koju više nikada niko neće ugaziti.

Adams bi obešen, na trgu Sent Aman, u praskozorje poslednjeg dana meseca aprila. Kiša je pljuštala kao iz kabla, ali mnogo beše onih koji izađoše iz svojih domova da uživaju u predstavi. Sahraniše ga istog dana. Niko ne zna gde.

8. SEDMA SOBA

Otvoriše se vrata, i iz sedme sobe izađe jedan čovek. Zakoračivši preko praga, zastade i osvrnu se oko sebe. Gostionica kao da je bila napuštena. Nijednog šuma, nijednog glasa, ničega. Probijalo je sunce, kroz prozorčice na hodniku, presecajući polumrak i preslikavajući na zidove vagončice jednog bistrog i blistavog dana.

U sobi je ponovo sve bilo spremljeno s nekom posebnom brižljivošću, dragovoljno, ali na brzinu. Puna torba, još uvek otvorena, na krevetu. Gomile papira, na pisaćem stolu, pera, knjige, ugašena lampa. Dva tanjira i jedna čaša, na prozorskom pervazu. Prljavi, ali uredni. Na podu, jedan čošak tepiha bio je zavrnut u uvo, kao da je neko napravio znak da bi se potom tome vratio, jednog dana. Na fotelji se nalazio veliki prekrivač, složen najbolje što se moglo. Videle su se, okačene na zidu, dve slike. Istovetne.

Ostavljajući za sobom otvorena vrata, čovek pođe hodnikom, siđe niz stepenice pevjući neku nerazgovetnu melodijicu, i zastade ispred recepcije – ako bismo je tako mogli nazvati. Dira nije bila tu. Samo ona poznata knjižurina, otvorena na drvenom stalku. Čovek stade da čita, uvlačeći u međuvremenu košulju u pantalone. Smešna imena. Ponovo se osvrnu oko sebe. To je neosporno bila najpustija gostionica u istoriji pustih gostionica. Uđe u veliki salon, promuva se malo između stolova, omirisa buket cveća koji je venuo u jednoj užasnoj kristalnoj vazi, priđe staklenim vratima i otvori ih.

Taj vazduh. I svetlost.

Morao je da zažmuri, toliko je bila jaka, i da se dobro umota u jaknu, pored tog silnog vetra, vetra koji duva sa severa.

Ispred, nepregledna plaža. Spusti noge na pesak. Posmatrao ih je kao da su se tog trenutka vratile sa nekog dugog putovanja. Izgledao je iskreno zapanjen što ih ponovo vidi tu. Podiže glavu a na licu mu je lebdeo onaj izraz koji se sreće kod ljudi, povremeno, kada im je glava baš prazna, lišena svega, srećna. Čudni su to trenuci. Bio bi u stanju da, ne znajući zašto, napraviš svakakvu glupost. On napravi jednu vrlo jednostavnu. Poče da trči, ali da trči kao pomahnitao, iz petnih žila, saplićući se padajući i ponovo se pridižući, ne stajući ni na tren, trčao je što je brže mogao, kao da mu je sam đavo za petama, a u stvari nije bilo nikoga, ne, samo on koji je trčao i to je

sve, on, sam, na tom pustom žalu, iskolačenih očiju i s dušom u nosu, kad bi ga čovek video, rekao bi: Nikada se neće zaustaviti.

Sedeći na svom omiljenom prozorskom pervazu, dok su mu noge visile u ponor, Dud odvoji pogled od mora, okrenu se prema žalu i spazi ga.

Trčao je bogovski, nema šta.

Osmehnu se, Dud,

– Završio je.

Pored je sedeo Dic, onaj što je izmišljao snove i onda ti ih darovao.

– Ili je prevršio ili je završio.

Popodne, svi na okupu, na obali inora, bacaju pljosnate kamenčiće koji poskakuju po površini, bacaju okrugle kamenčiće koji potom padaju u vodu uz jedno zatomijeno buć. Svi su bili tu: Dud, koji je samo zbog toga sišao sa svog prozorskog pervaza, Dic, onaj sa snovima, Dol, koji se nagledao brodova za Plasona. Bila je Dira. I bila je devojčica neobične lepote koja je spavala u krevetu En Deverija, i ko zna kako se zvala. Svi zajedno: bacaju kamenčiće u vodu i slušaju tog čoveka koji je izašao iz sedme sobe. Sasvim polako, pričao je.

– Treba da zamislite dvoje koji se vole... koji se vole. I on mora da pođe na put. On je mornar. Ide na daleki put, na more. Tad ona sama, svojim rukama izveze jednu svilenu maramicu... izveze svoje ime na njoj.

– Džun.

– Džun. Izveze ga crvenim koncem. I razmišlja: on će je uvek nositi sa sobom, i to će ga štiti od opasnosti, od oluje, od bolesti...

– Od velikih riba.

– ... od velikih riba...

– Od bananariba.

– ... od svega. Ubeđena je u to. Međutim, ne daje mu je odmah, ne. Prvo je nosi u crkvu u svom selu i kaže svešteniku: treba da je blagoslovite. Mora da štiti moju ljubav, i vi treba da je blagoslovite. Tako je sveštenik stavlja ispred sebe, blago se naginje nad njom i jednim prstom pravi znak krsta. Izgovara jednu rečenicu na nekom čudnom jeziku, i jednim prstom pravi znak krsta. Da li možete da zamislite? Sasvim mali pokret. Maramica, taj prst, sveštenikova rečenica, njene oči, koje se osmehuju. Jeste li to dobro zapamtili?

– Da.

– Onda sad zamislite ovo. Jedan brod. Veliki. Sprema se da isplovi.

– Brod onog mornara od ranije?

– Ne. Drugi brod. Ali i on se sprema da isplovi. Pošteno su ga izribali od pramca do krme. Ljuljuška se na vodi u luci. A pred sobom ima ko zna koliko kilometara mora koje ga čeka, mora sa svojom bezmernom snagom, mora koje je ludo, možda će biti poslušno, a možda će ga smrskati svojim šakama, i progutati, ko zna. O tome niko ne govori, ali svi znaju, kako je snažno more. A onda, na taj brod se penje jedan čovečuljak, odeven u crno. Svi mornari su na palubi, sa svojim porodicama, ženama, decom, majkama, svi su tu, stoje, u tišini. Čovečuljak korača po brodu, mrmljajući nešto poluglasno. Odlazi do pramca, potom se vraća natrag, korača polako između užadi, složenih jedara, buradi, mreža. Nastavlja da mrmlja neke čudne stvari, sebi u bradu, i nema mesta na brodu kuda ne prođe. Na kraju, zaustavlja se, na sredini mosta. I klekne. Saginje glavu i nastavlja da mrmlja na tom svom čudnom jeziku, čini se da mu priča, brodu, da mu nešto govori. Onda najednom zamukne, i jednom rukom, veoma polako, pravi znak krsta nad tim drvenim daskama. Znak krsta. A zatim se svi okreću ka moru, i to je pogled onoga ko je pobedio, jer znaju da će se taj brod vratiti, to je brod s blagoslovom, prkosiće moru i uspeće, ništa mu više ne može nauditi. To je brod s blagoslovom.

Prestali su čak i da bacaju kamenčiće u vodu. Potpuno nepomični, slušali su. Sedeći na pesku, svih petoro, a unaokolo, na kilometre, nikoga.

– Jeste li sve shvatili?

– Da.

– Možete li sve to lepo da zamislite?

– Da.

– U redu, onda dobro otvorite uši. Jer sada dolazi ono najteže. Jedan starac. Kože bele kao kreč, mršavih ruku, korača na jedvite jade, polako. Ide niz glavni drum jednog seoceta. Iza njega, na stotine ljudi, svi žitelji tog mesta, prolaze i pevaju, obučeni u najlepšu odeću, svi su na okupu. Starac nastavlja da hoda, i izgleda kao da je sam, sam samcijat. Stiže do poslednjih kuća u selu, ali se ne zaustavlja. Toliko je star da mu se tresu ruke, a pomalo i glava. Ipak,

gleda preda se, spokojan, i ne zaustavlja se čak ni kad zakorači na peščani žal, provlači se između čamaca izvučenih na obalu, tim svojim drhtavim korakom kao da će se svakog časa srušiti ali ipak ne posustaje, nastavlja dalje. Iza njega, svi ostali, na razdaljini od nekoliko metara, ali tu, sve vreme. Na stotine i stotine ljudi. Starac hoda po pesku, što je još teže, ali ne mari, neće da se zaustavi, i pošto se ne zaustavlja, najзад stiže do mora. More. Ljudi prestaju da pevaju, zastaju na nekoliko koraka od obale. Starac sada izgleda još usamljeniji, dok korača nogu pred nogu, tako polako, i ulazi u more, on sam, u moru. Još nekoliko koraka, dok mu voda ne dosegne do kolena. Odeća, natopljena vodom, priljubila mu se uz mršave noge, sama kost i koža. Talas se pruža napred-nazad a on je toliko tanušan da pomisliš kako će ga odneti. Međutim, ništa, ostaje tu, kao da je zasađen u vodi, pogleda uprtog ispred sebe. Pravo u oči mora. Tišina. Više se ništa ne pomera, svuda unaokolo. Ljudi zadržavaju dah. Čarolija.

Tada
starac
obara
pogled,
uranja
ruku
u vodu
i
lagano
pravi
znak
krsta.

Lagano. *Blagosilja more.*

A to je nešto strašno veliko, treba da ga zamislite, jedan slabašan starac, jedan mali pokret, i najjednom se bezmerno more stresa, čitavo more, sve do poslednje tačke na horizontu, podrhtava, trese se, razliva, njegovim venama teče med jednog blagoslova koji baca čaroliju na svaki talas, i sve brodovlje sveta, bure i oluje, najdublje ponore, najmračnije dubine, ljude i životinje, one koji u njemu upravo umiru, one koji se plaše, one koji ga posmatraju, opčinjeni, užasnuti, dirnuti, srećni, obeleženi, a onda iznenada, samo na tren, saginje

glavu, bezmerno more, i više nije zagonetka, nije više neprijatelj, nije više tišina već brat, i pitomo naručje, i vatromet za spasene ljude. Ruka jednog starca. Znak, u vodi. Gledaš more, i više ne uliva strah. Kraj. Tišina.

Kakva priča... pomisli Dud. Dira se okrenu da pogleda more. Kakva priča. Devojčica neobične lepote šmrknu. Ko zna je l' istinita?, pomisli Dic. Čovek je ostao da sedi, na pesku, u tišini. Dol ga pogleda u oči.

– A je l' to istinita priča?

– Bila je.

– A nije više?

– Nije.

– Zašto?

– Više se ne može blagosloviti more.

– Ali taj starac ga je blagoslovio.

– Taj starac je bio starac i imao je nešto u sebi čega sada više nema.

– Čaroliju?

– Nešto slično. Jednu lepu čaroliju.

– I šta je s njom?

– Nestala je.

Nisu mogli da poveruju da je zaista nestala netragom.

– Časna reč?

– Časna reč.

Ni manje ni više nego nestala.

Čovek ustade. U daljini se videla gostionica Almajer, bezmalo prozirna u toj svetlosti ispranoj vetrom sa severa. Sunce kao da se zaustavilo na svetlijoj polovini neba. I Dira reče:

– Ti si ovde došao da blagosloviš more, zar ne?

Čovek je pogleda, napravi nekoliko koraka, priđe joj bliže, sagnu se i osmehnu.

– Ne.

– Pa šta si onda radio u onoj sobi?

– Ako se more više ne može blagosloviti, možda se još uvek može *iskazati*. Iskazati more. Iskazati more. *Iskazati more*. Jer nije izgubljeno sve ono što je ležalo u kretnji tog starca, jer možda delić te čarolije još uvek luta vremenom, i nešto bi ga moglo pronaći, i

zaustaviti pre nego što zauvek nestane. Iskazati more. Jer to je ono što nam preostaje. Jer pred njim, mi bez krstova, bez staraca, bez čarolije, moramo ipak imati nekakvo oružje, nešto, da ne bismo umrli u tišini, i tačka.

– *Iskazati* more?

– Da.

– I ti si sve ovo vreme bio tamo unutra i iskazivao more?

– Da.

– Ali kome?

– Nije važno kome. Važno je pokušati, iskazati ga. Neko će slušati.

Pomislili su da je to pomalo neobično. Ali ne na taj način. Mnogo jednostavnije.

– A je l' su neophodni svi oni listovi papira da bi ga iskazao?

Dud je strpljivo, sam samcat, spustio niz stepenice onu torbetinu punu papira. Bio je zaboravio na nju, ostala mu je gore, ta njegova rabota.

– Pa, ne baš. Ako je neko zaista vešt, dovoljno bi mu bilo tek nekoliko reči... Možda bi počeo s toliko mnogo stranica, ali bi onda, malo-pomalo, pronašao prave reči, one koje u jednom mahu kažu sve ostale, i od hiljadu stranica došao bi na sto, a onda na deset, a onda bi ih ostavio tu, da čekaju, sve dok suviše reči ne odlepršaju sa listova, i onda bi samo trebalo da sakupi one koje ostanu, i da ih sažme u nekoliko reči, deset, pet, tek toliko da ti na kraju, posmatrajući ih izbliza, i osluškujući ih, u ruci ostane samo jedna, jedna jedina. I ako je kažeš, iskazaćeš more.

– Samo jedna?

– Da.

– A koja?

– Ko to zna.

– Bilo koja reč?

– Jedna reč.

– A neka kao što je *krompir*?

– Da. Ili *upomoć!*, ili *itd*, to se ne može znati sve dok je ne pronađeš.

Govorio je osvrćući se oko sebe na pesku, čovek iz sedme sobe. Tražio je kamen.

– Izvini... – reče Dud.

– Mmm.

– A zar ne bi moglo *more*?

– Ne, ne bi moglo *more*.

Bio je ustao. Našao je kamen.

– Pa onda je to nemoguće. To je nešto nemoguće.

– Ko to zna, šta je nemoguće.

Priđe bliže moru i hitnu ga daleko, u vodu. Bio je to okrugli kamen.

– Buć – reče Dol, koji se u to razumeo.

Ali kamičak stade da poskakuje, po površini vode, jedanput, drugi put, treći, nikako da prestane, skakutao je, prava milina, sve dalje i dalje, skakutao je ka pučini, kao da su ga oslobodili. Činilo se kao da nije želeo da se ikad više zaustavi. I nikada se više ne zaustavi.

Sutradan ujutru čovek napusti gostionicu. Nebo je bilo čudno, oblaci su hitali nestrpljivi da se vrate kući. Duvao je severni vetar, jako, ali bez velike buke. Čovek je voleo da hoda. Uze svoj prtljag i svoju torbu punu papira, i pođe putem koji je vodio odatle, uz more. Hodao je brzo, ne osvrćući se. Tako nije video kako se gostionica Almajer odvaja od zemlje i raspada na hiljade komadića, koji su ličili na jedra i dizali se u vazduh, padali i dizali se, leteli, i sve nosili sobom, daleko, i tu zemlju i to more, i reči i priče, sve, ko zna gde, to niko ne zna, možda će jednog dana neko biti dovoljno umoran da to otkrije.

KRAJ

BELEŠKA O PISCU

ALESANDRO BARIKO (Alessandro Baricco) rođen je u Torinu, 1958. Objavio je tri romana: *Castelli di rabbia*, Rizzoli, 1991 /Zamkovi gneva, Svetovi, 1997/ koji je u Italiji dobio dve značajne književne nagrade, Premio Selezione Campiello i Premio di letteratura Massarosa, i koji je do sada doživeo nekoliko desetina izdanja; *Oceano mare*, Rizzoli, 1993 /Okean more, Filip Višnjić, 1997/ koji je iste godine dobio veliku književnu nagradu Premio Viareggio 1993 i koji je takođe doživeo više od trideset izdanja u Italiji; i *Seta*, Rizzoli, 1996 /Svila, Radio B92, 1997/. Osim toga, objavio je i dve knjige s muzičkom tematikom: jednu studiju o Rosinijevom pozorištu *Il genio in fuga*, Melangolo, 1988/ i jedan esej o odnosu između klasične muzike i modernizma *L'anima di Hegel e le mucche del Wisconsin*, Garzanti, 1992/. Barikovi romani prevedeni su na gotovo sve svetske jezike.

Table of Contents

Knjiga prva

GOSTIONICA ALMAJER

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

Knjiga druga

UTROBA MORA

Knjiga treća

ODE POVRATKA

1. ELIZEVIN
2. OTAC PLUŠ
3. EN DEVERIJA
4. PLASON
5. BARTLBUM
6. SAVINJI
7. ADAMS
8. SEDMA SOBA

BELEŠKA O PISCU